Raftul Denisei

CÂȘTIGĂTOR AL PREMIULUI GONCOURT

ROMAIN GARY

PĂSĂRILE SE DUC SĂ MOARĂ ÎN PERU

nuvele

Traducere de DORU MAREȘ

CD book HUMANITAS fiction

ROMAIN GARY

PĂSĂRILE SE DUC SĂ MOARĂ ÎN PERU

Traducere din franceză și note de
DORU MAREȘ

Colecţie coordonată de DENISA COMĂNESCU

ROMAIN GARY
LES OISEAUX VONT MOURIR AU PÉROU
© Éditions Gallimard, 1962
All rights reserved.

Acest e-book este protejat de legea drepturilor de autor. Reproducerea sa integrală sau parţială, multiplicarea sa prin orice mijloace şi sub orice formă, punerea sa la dispoziţie publică pe internet sau în reţele de calculatoare, stocarea sa temporară sau permanentă pe diverse dispozitive sau în sisteme care permit recuperarea informaţiei, gratuit sau în scop comercial, precum şi alte fapte similare, fără permisiunea scrisă a editurii reprezintă o încălcare a legislaţiei privind protecţia dreptului de autor şi se pedepsesc conform legilor în vigoare.

© HUMANITAS FICTION, 2023, pentru prezenta versiune în limba română (ediţia digitală)

ISBN: 978-606-097-292-1 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Omul – sigur că da, păi cum altfel, suntem perfect de acord: într-o zi se va face! Un pic de răbdare, un pic de perseverență: nu mai suntem cam la zece mii de ani de asta. Trebuie să știm să așteptăm, prieteni, și mai ales să vedem lucrurile în mare, să învățăm să numărăm anii geologici, să avem imaginație: fiindcă abia atunci omul devine absolut cu putință, omul devine absolut posibil, ba chiar probabil: va fi de-ajuns să mai fim aici când se va prezenta. Deocamdată, nu sunt decât urme, visuri, presentimente… Deocamdată, omul nu este decât un pionier al lui însuși. Glorie iluștrilor noștri pionieri.

Sașa Țipocikin

în *Plimbări sentimentale sub clar de lună*

Păsările se duc să moară în Peru

A ieşit pe terasă şi a reintrat în posesia singurătăţii – dunele, oceanul, miile de păsări moarte pe nisip, o barcă, rugina de pe un năvod, la care se adăugau uneori semne noi: carcasa unei balene eşuate, urme de paşi, un şir de bărci de pescuit în depărtare, acolo unde insulele pline de guano se luptau cu albeaţa cerului. Cafeneaua se ridica pe piloni, în mijlocul dunelor; drumul trecea la o sută de metri de acolo; nu-l auzea nimeni. O pasarelă în trepte cobora către plajă; o ridica în fiecare seară, de când doi bandiţi evadaţi din puşcăria de la Lima îl lăsaseră lat cu lovituri de sticlă, în timp ce dormea: dimineaţa, îi găsise beţi morţi în bar. S-a sprijinit în coate de balustradă şi şi-a aprins prima ţigară uitându-se la păsările căzute pe nisip: câteva încă mai palpitau. Nimeni nu-i putuse explica vreodată de ce acestea părăseau insulele din larg pentru a veni să-şi dea duhul pe plaja de aici, la zece kilometri nord de Lima: nu se duceau niciodată nici mai la nord, nici mai la sud, ci doar pe fâşia asta îngustă de nisip, lungă de exact trei kilometri. Poate că era un loc sacru pentru ele, ca oraşul Benares din India, unde credincioşii se duc să-şi dea obştescul sfârşit: veneau să-şi lase aici învelişul înainte de a-şi lua cu adevărat zborul. Sau poate pur şi simplu planau în linie dreaptă din insulele cu guano – care erau nişte stânci goale şi reci, pe când aici nisipul era mătăsos şi cald –, când sângele începea să le îngheţe şi doar atâtea puteri le mai rămâneau cât să încerce traversarea. Trebuia să se resemneze: există întotdeauna şi pentru orice o explicaţie ştiinţifică. Evident, te poţi refugia în poezie, te poţi împrieteni cu oceanul, poţi să-i ascuţi glasul, să continui să crezi în misterele naturii. Puţin poet, puţin visător… Te refugiezi în Peru, la poalele Anzilor, pe o plajă şi totul se sfârşeşte, după ce te-ai bătut în Spania, în Rezistenţa franceză, în Cuba, fiindcă, la patruzeci şi şapte de ani, ai învăţat totuşi lecţia şi nu mai aştepţi nimic nici de la cauzele înălţătoare, nici de la femei, consolându-te cu minunatul peisaj. Peisajele rareori te trădează. Puţin poet, puţin visă… Altfel, poezia va fi şi ea explicată într-o zi ştiinţific, studiată ca fenomen secretoriu. Ştiinţa avansează triumfal, din toate părţile, asupra omului. Ajungi proprietar al unei cafenele pe dunele coastei peruviene, având alături numai oceanul, dar şi pentru asta există o explicaţie: nu e oceanul

imaginea unei vieți eterne, promisiunea unei supraviețuiri, a unei ultime consolări? Puțin poet… Să nădăjduim că sufletul nu există: singura lui soluție e să nu se lase prins. Savanții îi vor calcula în curând masa exactă, consistența, viteza ascensională… Îți vine să plângi când te gândești la toate miliardele de suflete care și-au luat zborul de la începutul istoriei: o prețioasă sursă de energie risipită. Dac-ar fi fost ridicate baraje pentru a le capta în momentul în care și-au început ascensiunea, am fi avut cu ce lumina întreg pământul. Omul va fi curând complet utilizabil. I s-au luat deja cele mai frumoase visuri pentru a face războaie și închisori. Pe nisip, unele păsări erau încă în picioare: nou-veniții. Se uitau la insule. Cele din larg erau acoperite de guano: o industrie foarte profitabilă, iar randamentul în guano al unui cormoran în decursul existenței sale poate asigura viața unei întregi familii pentru aceeași perioadă de timp. Îndeplinindu-și astfel misiunea pe pământ, păsările veneau aici ca să moară. Lăsând la o parte detaliile, putea spune că și el și-a îndeplinit misiunea: ultima dată în Sierra Madre, alături de Castro. Randamentul idealismului unui suflet minunat poate face să existe un regim polițienesc pentru aceeași perioadă de timp. Puțin poet și cu asta, basta. În curând se va merge pe lună, și nici luna nu va mai fi. Și-a aruncat țigara pe nisip. O mare iubire poate aranja firesc toate astea, și-a zis batjocoritor, cu un destul de mare chef de a da colțul. Singurătatea îl lua astfel pe sus, uneori, dimineața, singurătatea de rău augur, cea care te zdrobește în loc să te ajute să respiri. S-a aplecat către scripete, a prins frânghia, a coborât pasarela și s-a întors să se bărbierească, uitându-se surprins în oglindă, ca în fiecare dimineață: „Nu asta am vrut!“ și-a spus amuzat. Cu tot părul ăsta cenușiu, cu toate ridurile se vedea foarte bine unde va ajunge într-un an sau doi: nu-ți va mai rămâne decât să te refugiezi în genul distins. Fața era prelungă, îngustă, cu ochi obosiți, iar surâsul ironic făcea și el ce putea. Nu mai scria nimănui, nu mai primea scrisori, nu cunoștea pe nimeni: rupsese legăturile cu alții, ca întotdeauna când încerci degeaba s-o rupi cu tine însuți.

Se auzeau țipetele păsărilor mării: un banc de pești trecea probabil prin apropierea țărmului. Cerul era cu totul alb, în larg insulele începeau să se îngălbenească sub lumina soarelui, oceanul să scape de tonurile gri-lăptoase, focile lătrau prin apropiere de bătrâna surată moartă, aruncată peste dune.

A pus cafeaua la fiert și s-a întors pe terasă. Pentru întâia oară a observat, lângă o dună, în dreapta, un schelet omenesc culcat pe burtă, adormit, cu fața-n nisip, cu o sticlă în mână, alături de un trup ghemuit, doar cu un slip pe el și pictat din cap până-n picioare în albastru, roșu și galben, și de un negru uriaș, întins pe spate, cu o perucă albă Ludovic XV, în costum de Curte albastru, cu pantaloni de mătase albă și-n picioarele goale: ultimul val al unui carnaval care se sfârșise aici, pe nisip. Figuranți, și-a zis: municipalitatea le dădea costume și-i plătea cu cincizeci de soli pe seară. A întors capul spre stânga, spre cormoranii care pluteau ca o coloană de fum alb și gri pe deasupra

bancului de pești, și a zărit-o. Purta o rochie de culoarea smaraldului, ținea în mână o eșarfă verde și înainta spre valuri trăgând eșarfa prin apă, cu capul dat pe spate, cu părul revărsat pe umerii goi. Apa-i ajungea până la brâu, și uneori se clătina, când oceanul își făcea simțită prea aproape prezența: valurile se spărgeau la nici douăzeci de metri de ea și jocul începea să fie periculos. A mai așteptat o secundă, dar femeia tot nu se oprea, înaintând în continuare, iar oceanul se ridica încet în jurul ei, cu o mișcare de felină, grea și suplă în același timp: un salt și totul s-ar fi terminat. A coborât scara și a luat-o la fugă spre ea, simțind uneori sub tălpi câte-o pasăre, însă cele mai multe erau deja moarte, căci își dădeau duhul întotdeauna noaptea. Avea senzația că va ajunge prea târziu: un val mai puternic decât celelalte, și-ar fi-nceput necazurile, telefon la poliție, răspuns la întrebări. În sfârșit a ajuns-o și a apucat-o de braț: femeia și-a întors fața și, pentru o clipă, apa i-a acoperit pe amândoi. Ținând-o strâns de mână, a început să o tragă spre plajă. Femeia îl lăsa fără a opune rezistență. A mers o clipă pe nisip fără a se întoarce, apoi s-a oprit. A ezitat un moment, înainte de a o privi: uneori poți avea surprize tare neplăcute. Nu a fost însă dezamăgit. Un chip de o finețe extremă, foarte palid, cu ochi foarte gravi, foarte mari, printre picăturile de apă care-i veneau bine. Purta un colier de diamante în jurul gâtului, cercei, inele, brățări. Eșarfa verde o ținea în continuare în mână. Se întreba ce căuta femeia acolo, de unde venea cu aurul, diamantele și smaraldele ei, deja în picioare la șase dimineața, pe o plajă, pierdută printre păsări moarte.

— Trebuia să mă fi lăsat, i-a spus ea în engleză.

Gâtul îi era de o uluitoare fragilitate și de o asemenea puritate a liniilor, încât colierul de diamante se încărca de întreaga-i greutate de piatră, lipsindu-i gâtul de strălucire. Încă o mai ținea de încheietura mâinii.

— Mă înțelegeți? Nu vorbesc spaniola.

— Încă vreo câțiva metri și ați fi fost luată de curent. E foarte puternic pe-aici.

Femeia a ridicat din umeri. Avea un chip de copil, pe care ochii ocupau întreg spațiul. Rănile iubirii, a decis bărbatul. Mereu e vorba de-o durere provocată de dragoste.

— De unde vin toate păsările astea? l-a întrebat.

— Sunt niște insule în larg. Insule de guano. Acolo trăiesc și vin să moară aici.

— De ce?

— Nu știu. Sunt tot felul de explicații.

— Dar dumneavoastră? De ce ați venit aici?

— Am o cafenea. Locuiesc aici.

Femeia s-a uitat la păsările moarte de la picioarele ei.

Bărbatul nu știa dacă plângea sau pur și simplu picăturile de apă i se scurgeau de pe obraji. Fiindcă ea rămăsese cu ochii țintă la păsările de pe

nisip.

— Trebuie totuşi să fie o explicaţie. Întotdeauna există una.

Şi-a întors privirea spre duna pe care dormeau scheletul, sălbaticul vopsit în culori ţipătoare şi negrul cu perucă şi costum de Curte.

— Carnavalul, i-a spus bărbatul.

— Ştiu.

— Unde v-aţi lăsat pantofii?

Femeia şi-a coborât privirea.

— Nu-mi amintesc… Nici nu vreau să mă gândesc la asta… De ce m-aţi salvat?

— Aşa se face… Haideţi!

A lăsat-o o clipă singură pe terasă, apoi s-a întors rapid cu o ceaşcă de cafea fierbinte şi coniac. Femeia s-a aşezat la o masă, faţă-n faţă cu el, studiindu-i chipul cu o atenţie deosebită, întârziind asupra fiecărei trăsături. El i-a zâmbit şi i-a spus:

— Trebuie totuşi să fie o explicaţie.

— Trebuia să mă fi lăsat…

Şi-a început să plângă. A atins-o pe umăr, mai degrabă pentru a se linişti el însuşi decât pentru a o ajuta.

— Lucrurile se vor aranja, o să vedeţi.

— Uneori, sunt sătulă până peste cap. Până peste cap. Nu mai pot continua aşa…

— Nu vă e frig? Nu vreţi să vă schimbaţi?

— Nu, mulţumesc.

Oceanul începea să facă zgomot: nu era vorba despre maree, ci despre resacul care devenea tot mai insistent la ora aceea. Femeia a ridicat privirea.

— Locuiţi singur?

— Singur.

— Aş putea rămâne aici?

— Rămâneţi cât doriţi.

— Nu mai pot. Nu mai ştiu ce să fac…

Plângea. A fost momentul când ceea ce numea prostia lui invincibilă l-a cuprins din nou şi, deşi era absolut conştient, deşi avea obiceiul de a vedea totul fărâmiţându-i-se-n mâini, aşa stăteau lucrurile şi nu era nimic de făcut: era ceva în el ce refuza să abandoneze şi continua să muşte din toate momelile speranţei. Credea, în taină, în posibilitatea fericirii ascunse în străfundurile vieţii, care vine dintr-odată să lumineze totul, chiar în ceasul crepusculului. Exista în el un soi de prostie sacră, o candoare pe care nici o înfrângere, nici un cinism nu reuşiseră vreodată să le ucidă, o putere a iluziei care-l purtase pe câmpurile de luptă din Spania, prin gherilele din Vercors sau din Sierra

Madre, în Cuba, și către cele două sau trei femei care sosesc întotdeauna pentru a te împinge din nou înainte, în momentele teribile de renunțare, exact când totul pare pierdut. Cu toate acestea, fugise până pe această coastă peruviană așa cum alții intră-n uitare ori se duc să-și sfârșească zilele în vreo grotă din Himalaya; trăia aici, la marginea oceanului, așa cum alții trăiesc la marginea cerului: o metafizică vie, liniștitoare, care te scutește de tine însuți de câte ori dai de ea. Un infinit la-ndemână, care vine să-ți lingă rănile și te ajută să renunți. Numai că ea era atât de tânără, atât de dezorientată, îl privea cu o asemenea încredere, iar el văzuse atâtea păsări venind să moară pe aceste dune, încât gândul de a salva una, pe cea mai frumoasă dintre toate, de a o proteja, de a o păstra aici, pentru sine, aici, la capătul lumii, și de a-și împlini astfel viața acum, la finalul cursei, i-a readus într-o clipă toată acea naivitate pe care surâsul lui ironic și aerul dezabuzat încă se mai străduiau să o ascundă. Și pentru asta fusese necesar atât de puțin. Și-a ridicat ochii spre el și i-a spus cu glas de copil și cu o privire rugătoare, pe care cele din urmă lacrimi o făceau încă și mai luminoasă:

— Aș vrea să rămân aici, vă rog.

Era totuși obișnuit: era cel de-al nouălea val de singurătate, cel mai puternic, cel care vine de foarte departe, din larg, care te răstoarnă, și te acoperă, și te aruncă la fund, și-apoi, dintr-odată, îți dă drumul chiar la timp pentru a-ți permite să urci la suprafață, cu mâinile ridicate, cu brațe-ncordate, pentru a încerca să te apuci fie și de primul pai care-ți iese-nainte. Unica ispită pe care nimeni nu a reușit vreodată să o învingă: speranța. A clătinat din cap, stupefiat de extraordinara persistență a tinereții în el: cum se apropia de cincizeci de ani, cazul lui i se părea cu adevărat disperat.

— Rămâneți.

Îi ținea mâna într-a lui. A observat pentru întâia oară că era absolut goală sub rochie. A deschis gura pentru a o întreba de unde venea, cine era, ce făcea acolo, de ce își dorise să moară, de ce era goală sub rochia de seară, cu un colier de diamante la gât, cu mâinile acoperite de aur și de smaralde și cu surâsul acela trist: era fără îndoială singura pasăre care i-ar fi putut spune de ce venise să eșueze pe dune. Trebuie să fi fost o explicație, mereu e una, dar e de ajuns să nu o cunoști. Știința explică universul, psihologia explică ființele, dar trebuie să știi să te aperi, să nu te lași la voia-ntâmplării, să nu te lași extorcat și de ultimele firimituri de iluzie. Plaja, oceanul și cerul alb urmau să se încarce curând cu o lumină difuză, iar din soarele invizibil nu se vor întrevedea decât aceste nuanțe terestre și marine ce se vor însufleți. Sânii îi erau în întregime vizibili sub rochia mulată, simțeai în ea o asemenea vulnerabilitate, avea o asemenea inocență în ochii limpezi, puțin măriți și ficși, în tandrețea fiecărei mișcări de umăr, încât lumea din jur îți părea dintr-odată mai ușoară, mai simplu de purtat, încât era în sfârșit cu putință s-o iei în brațe și să o duci către o soartă mai bună. Nu te vei schimba niciodată,

Jacques Rainier, și-a zis ironic, încercând să se apere de nevoia asta de a proteja care-l lua-n brațe, pe umeri, în palme.

— Doamne Dumnezeule, a exclamat ea, cred c-am să mor de frig!

— Poftiți pe-aici.

Camera lui era în spatele barului, iar ferestrele dădeau și ele spre dună, spre ocean. Femeia s-a oprit o clipă la geam, iar el văzut-o privind rapid, pe furiș, spre dreapta. A întors și el capul: scheletul se lăsase pe vine, lângă dună, și bea din sticlă, negrul în haine de Curte dormea mai departe sub peruca lui albă, care-i alunecase pe ochi, bărbatul cu trupul mânjit de vopsea albastră, roșie și galbenă stătea cu genunchii îndoiți și se uita fix la perechea de pantofi de damă, cu tocuri înalte, pe care o ținea în mână. A zis ceva și-a izbucnit în râs. Scheletul s-a oprit din băut, a întins mâna, a luat din nisip un sutien, l-a dus la buze, apoi l-a aruncat în ocean. Striga ceva, cu palma lipită de inimă.

— Ar fi trebuit să mă lăsați să mor. E-atât de îngrozitor!

Și-a ascuns fața-n palme. Plângea. Bărbatul a mai încercat o dată să nu afle nimic, să nu întrebe.

— Nu știu deloc cum de-au ajuns să se întâmple toate astea, a zis ea. Eram pe stradă, în mulțimea de carnaval, m-au tras într-o mașină, m-au adus aici, și-apoi… și-apoi…

Asta era, și-a zis Rainier. Există întotdeauna o explicație: nici păsările nu cad din cer fără vreun motiv. Bun. Se va duce să caute un halat de baie cât timp ea se va dezbrăca. S-a uitat prin geamlâc la cei trei bărbați de la poalele dunei. Avea un revolver în sertarul noptierei, dar a renunțat imediat la idee: indivizii până la urmă vor muri fără alt ajutor și, cu un pic de noroc, le va fi mult mai greu. Bărbatul vopsit încă mai ținea în mână pantofii, părând să le vorbească. Scheletul râdea. Negrul în costum de Curte dormea sub peruca lui albă. Se prăbușiseră la poalele dunei, întorși spre ocean, printre miile de păsări moarte. Probabil că ea urlase, se zbătuse, implorase, strigase după ajutor, dar el nu auzise nimic. Totuși, avea somnul ușor, o bătaie de aripi a unei chire de baltă pe acoperiș era de ajuns pentru a-l trezi. Probabil că zgomotul oceanului îi acoperise glasul. Cormoranii se-nvârt în zori cu strigăte răgușite și plonjează ca niște pietre către bancurile de pești. Insulele din larg se ridică drepte deasupra orizontului, albe ca de cretă. Nu-i luaseră nici colierul de diamante, nici inelele, era clar că nu-i interesaseră. Poate că totuși ar trebui omorâți pentru a recupera măcar un pic din ce-i luaseră. Câți ani să fi avut: douăzeci și unu, douăzeci și doi? Venise la Lima singură, avea un tată, un soț? Cei trei bărbați nu păreau grăbiți să plece. Nu păreau să se teamă de poliție, stăteau liniștiți la malul oceanului schimbând impresii, ultimele frânturi ale unui carnaval care-i satisfăcuse. Când a revenit, ea stătea în picioare, în mijlocul încăperii, luptându-se cu rochia jilavă. A ajutat-o să se dezbrace, să își pună halatul, a simțit-o o clipă tremurându-i și palpitându-i în brațe. Bijuteriile îi sclipeau pe trupul gol.

— Nu ar fi trebuit să plec de la hotel. Ar fi trebuit să mă încui în cameră.

— Nu v-au luat bijuteriile.

Ar fi trebuit să adauge: „Aveți noroc“, dar a spus doar:

— Vreți să anunț pe cineva?

Părea să nu-l asculte.

— Nu știu ce să fac, chiar nu știu. Nu mai știu… Poate ar fi mai bine să mă vadă un doctor.

— Mă voi ocupa. Culcați-vă. Băgați-vă sub pătură. Tremurați.

— Nu mi-e frig. Permiteți-mi să rămân aici.

S-a băgat în pat, trăgând pătura până sub bărbie. Îl privea atentă.

— Nu sunteți supărat pe mine, nu-i așa?

I-a zâmbit, s-a așezat și el pe pat și a mângâiat-o pe păr:

— Lăsați, haideți…

Ea l-a luat de mână, și-a lipit-o de obraz, apoi de buze. Ochii i se măriseră. Ochi nesfârșiți, puțin ficși, cu reflexe de smarald, ca oceanul.

— Dac-ați ști…

— Nu vă mai gândiți la asta.

Femeia a închis ochii și și-a culcat obrazul în palma lui.

— Aș fi vrut ca toate astea să se termine, trebuie s-o termin cu toate astea. Nu mai pot să trăiesc. Nu mai vreau. Mi-e silă de corpul meu.

Stătea cu ochii închiși. Buzele-i tremurau puțin. Rainier nu mai văzuse niciodată un chip atât de pur. Apoi ea a deschis ochii și l-a privit de parc-ar fi cerut de pomană:

— Nu ți-e silă de mine?

S-a aplecat și a sărutat-o pe buze. Avea senzația că sub piept ținea două păsări captive.

Dintr-odată parc-a-nnebunit. Un amestec de rușine și de furie: dar nu poți face nimic împotriva propriului sânge. Văzuse puști mergând pe nisip în căutare de păsări în care viața încă mai palpita, pentru a le strivi sub tălpi. Bătuse vreo câțiva și uite că acum chiar el se lăsa în voia chemării acestei fragilități rănite, că era pe cale să o strivească aplecându-se peste sânii ei, lipindu-și încet buzele de ale ei. Își simțea brațele înconjurându-i umerii.

— Nu ți-e silă de mine, a observat ea solemn.

Bărbatul încerca să lupte cu el însuși. Nu era decât cel de-al nouălea val de singurătate care se năpustea peste el, dar refuza să se lase dus. Nu voia decât să mai rămână așa câteva secunde, cu fața lipită de gâtul ei, respirându-i tinerețea.

— Vă rog, a auzit-o, ajutați-mă să uit. Ajutați-mă.

Ea nu dorea să-l mai părăsească niciodată. Voia să rămână aici, în maghernița asta, în cafeneaua asta rareori frecventată, de la capătul lumii. Murmurul era atât de imperios, ochii ei implorau într-atât, mâinile ei fragile, ținându-l de umeri, însemnau o asemenea făgăduință, încât bărbatul a avut

dintr-odată senzația că, în pofida a tot și a toate, în sfârșit viața îi devenea o reușită acum, în ultimul moment. O ținea strâns la piept, ridicându-i uneori, încetișor, capul în mâini, pe când deceniile de singurătate se întorceau dintr-odată, zdrobindu-i-se de umeri, iar cel de-al nouălea val îl răsturna și-l lua cu el în larg.

— Vreau, murmura ea, chiar vreau.

Când valul s-a retras, iar el s-a trezit din nou pe mal, a sesizat că ea plângea. A lăsat-o să suspine fără a deschide ochii și fără a ridica fruntea pe care i-o ținea lipită de obrazul lui și simțea în același timp propriile lacrimi care-i curgeau și inima bătându-i lipită de pieptul ei. Apoi a auzit voci și zgomot de pași pe terasă. S-a gândit că erau cei trei bărbați de pe dună și dintr-un salt a fost în picioare, ducându-se după revolver. Cineva mergea pe terasă, focile lătrau în depărtare, păsările de mare țipau între cer și apă, un val mare s-a spart împrăștiindu-se pe plajă și acoperind toate glasurile, apoi s-a retras lăsând în urmă doar un râs scurt și trist și un glas care spunea în engleză:

— Draci și mii de blesteme, măi, băiete, draci și mii de blesteme, ăsta-i cuvântul. Începe să mi se ia. E ultima oară când mai dau ocol pământului cu ea. Cu siguranță lumea e prea populată.

A întredeschis ușa. Un bărbat de vreo cincizeci de ani, în smoching, stătea lângă masă, sprijinit într-un baston, învârtind între degete eșarfa verde pe care femeia o lăsase alături de ceașca de cafea. Purta o mustață mică, grizonantă, avea confetti pe umeri, mâinile tremurânde, ochi albaștri, apoși, ten de alcoolic, vag aer distins sau corupt, trăsături superficiale, imprecise, pe care oboseala le făcea să fie și mai șterse, păr vopsit care semăna cu o perucă. L-a zărit pe Rainier în cadrul ușii întredeschise și a zâmbit ironic, a privit eșarfa, a ridicat din nou ochii spre acesta, iar zâmbetul i s-a accentuat, batjocoritor, trist și ranchiunos. Alături de el, un bărbat tânăr și frumos, în costum de toreador, cu părul foarte negru și neted, a coborât privirea cu un aer sumbru, sprijinindu-se de scripete, cu țigara-n mână. Un pic mai deoparte, pe scara de lemn, cu o mână pe balustradă, stătea un șofer în uniformă gri și cu caschetă, ținând pe braț un mantou de femeie. Rainier a lăsat revolverul pe un scaun și a ieșit pe terasă.

— O sticlă de scotch, vă rog, a spus bărbatul în smoching, lăsând eșarfa pe masă, *per favor*…

— Nu am deschis încă barul, a răspuns Rainier în engleză.

— Ei bine, atunci cafea. Luăm o cafea cât așteptăm să se îmbrace doamna.

I-a aruncat o privire albastră și tristă, și-a îndreptat puțin spatele, sprijinit în baston, livid în lumina palidă, cu trăsăturile încremenite într-o expresie de ranchiună neputincioasă, în timp ce alt val a făcut să se cutremure clădirea pe

pilonii pe care era ridicată.

— Tsunamiuri, ocean, forțele naturii… Sunteți francez, mi se pare. Uite-o cum se-ntoarce de unde-a plecat. Am locuit totuși în Franța aproape doi ani și nu s-a întâmplat nimic, încă o reputație supralicitată. Cât despre Italia… Secretarul meu, pe care-l vedeți aici, e extrem de italian. Și nici asta nu a provocat nimic rău.

Toreadorul și-a îndreptat privirea întunecată spre vârfurile picioarelor. Englezul s-a întors spre dunele unde scheletul se întinsese cu brațele în cruce și fața spre cer, bărbatul gol, albastru, roșu și galben, așezat pe nisip, cu capul dat pe spate, dusese sticla la gură, iar negrul cu perucă albă și haine de Curte, în picioare, cu tălpile în apă, își desfăcuse prohabul pantalonilor de mătase albă și urina în ocean.

— Sunt sigur că nici ei nu au provocat nimic, a spus englezul îndreptând bastonul în direcția dunei. Sunt pe acest pământ acte de vitejie care depășesc puterile omului. Celor trei de colo, vreau să zic… Sper că nu i-au furat bijuteriile. Sunt o adevărată avere, iar asigurarea nu le-ar fi acoperit. Ar fi fost acuzați de imprudență. Într-o zi tot îi va tăia gâtul cineva. Apropo, îmi puteți spune de unde vin toate păsările acestea moarte? Sunt cu miile. Am auzit vorbindu-se despre cimitire ale elefanților, dar nu și despre cimitire ale păsărilor… O epidemie, poate? Trebuie totuși să existe o explicație.

A auzit ușa deschizându-se în spatele lui, dar nu s-a mișcat.

— Ah, iată-te! a spus englezul, înclinându-se ușor. Începusem să fiu îngrijorat, iubito. De patru ore așteptăm în mașină să treacă și asta, dar pe-aici cam suntem la capătul lumii… Și uite că un necaz a apărut rapid.

— Lăsă-mă-n pace! Pleacă! Și mai taci odată. Te rog, lasă-mă-n pace! De ce-ai venit?

— Draga mea, o îngrijorare absolut normală…

— Te detest, mi-e silă de tine. De ce mă urmărești? Mi-ai promis că…

— Data viitoare, draga mea, lasă-ți măcar bijuteriile la hotel. E mai bine-așa.

— De ce încerci să mă umilești de fiecare dată?

— Eu sunt primul umilit, draga mea. Cel puțin conform convențiilor în vigoare. Sigur, suntem deasupra tuturor acestor lucruri. *The happy few*[1]… Numai că, de data asta, chiar ai mers un pic cam departe. Nu la mine mă refer! Sunt gata să accept orice, doar știi. Te iubesc. Ți-am dovedit-o destul. Dar, în sfârșit, ți s-ar fi putut întâmpla ceva… Tot ce ți-am cerut e doar un pic mai multă… discriminare.

1. Puținii norocoși (în engl., în orig.).

— Și mai ești și beat. Încă ești beat.

— Doar din disperare, iubito. Patru ore în mașină, tot felul de gânduri… Trebuie să recunoști că nu sunt cel mai fericit bărbat de pe pământ.

— Taci! Doamne Dumnezeule, mai taci odată!

Plângea. Rainier nu o vedea, dar era convins că ea își făcea iluzii, iar lacrimile îi erau unele de copil. Încerca să nu se gândească, să nu înțeleagă. Își dorea să audă doar lătratul focilor, țipetele păsărilor de mare, huruitul oceanului. Stătea nemișcat între ei, cu ochii-n podea, și-i era frig. Sau poate că doar i se făcuse pielea de găină.

— De ce m-ați salvat? i-a strigat ea. Trebuia să mă fi lăsat. Un val și totul se sfârșea. M-am săturat. Nu mai pot continua așa. Trebuia să mă fi lăsat.

— Domnule, a spus englezul cu emfază, cum să vă exprim gratitudinea mea? Gratitudinea noastră, ar trebui să zic. Permiteți-mi în numele nostru, al tuturor… Vă suntem pe veci recunoscători… Hai, iubito, vino… Te asigur că nu mai rezist… Cât despre restul… Vom merge să-l vedem pe profesorul Guzman, la Montevideo. Se pare că a obținut rezultate miraculoase. Nu-i așa, Mario?

Toreadorul a ridicat din umeri.

— Nu-i așa, Mario? Un mare om, un adevărat vindecător… Știința nu și-a spus ultimul cuvânt. A scris chiar el toate astea în cartea lui. Nu-i așa, Mario?

— Ei, haideți, e-n regulă, a spus toreadorul.

— Amintește-ți de acea femeie de lume care nu reușea cu adevărat decât cu niște jochei care cântăreau exact cincizeci și două de kilograme… Și de aceea care cerea întotdeauna să se bată la ușă în timpul… de trei ori scurt și-o dată lung. Sufletul omenesc e insondabil. Și nevasta bancherului, care aștepta întotdeauna să audă alarma seifului pentru a-și da drumul și care astfel se trezea într-o situație imposibilă, fiindcă alarma îi trezea soțul…

— Haideți, domnule Roger, nu e distractiv. Sunteți beat.

— Și aceea care nu ajungea la rezultate interesante decât apăsându-și în același timp țeava revolverului de tâmplă? Pe toate le-a vindecat profesorul Guzman. Povestește toate astea în carte. Au ajuns toate excelente mame de familie, iubito. Nu e cazul să ne descurajăm.

A trecut pe lângă el fără să-l privească. Șoferul i-a pus respectuos mantoul pe umeri.

— Și-apoi, ce să mai vorbim, Messalina tot așa era. Și totuși era împărătească.

— Domnule Roger, ajunge, a zis toreadorul.

— Este adevărat că psihanaliza încă nu exista. Altfel, profesorul Guzman cu siguranță ar fi vindecat-o. Hai, mica mea regină, nu te mai uita așa la mine. Mario, îți amintești de tânăra un pic cam bosumflată care nu putea face nimic dacă nu răgea un leu de alături, din cușcă? Și de cea al cărei bărbat trebuia de fiecare dată să cânte, cu o singură mână, *După-amiaza unui faun*? Sunt gata să fac orice, iubito. Dragostea nu are limite. Și cea care cobora de fiecare dată la Ritz pentru a se putea uita o clipă la coloana Vendôme? Sufletul omenesc e

impenetrabil și misterios! Și aceea, extrem de tânără, care, după ce își petrecuse luna de miere la Marrakech, nu se mai putea lipsi de cântecul muezinului? Și, în sfârșit, aceea care, ca tânără căsătorită, la Londra, trăise Blitzkriegul și, de atunci, cerea mereu ca soțul ei să imite șuieratul unei bombe? Toate au ajuns excelente mame de familie, iubito.

Tânărul în costum de toreador s-a apropiat de englez și i-a tras o palmă. Englezul a început să plângă.

— Lucrurile nu mai pot continua așa, a zis acesta.

Femeia cobora treptele. A văzut-o mergând în picioarele goale pe nisip, printre păsările moarte. Își ținea eșarfa în mână. Îi vedea profilul de o puritate căreia nici mâna omului, nici cea a lui Dumnezeu nu i-ar mai fi putut adăuga nimic.

— Haideți, domnule Roger, liniștiți-vă, a spus secretarul.

Englezul a luat paharul de coniac pe care ea îl lăsase pe masă și l-a băut dintr-o sorbitură. Apoi l-a pus la loc. A scos o bancnotă din portofel și a lăsat-o în farfurie. După care s-a uitat fix la dune și a oftat.

— Toate păsările astea moarte, a zis. Trebuie să existe o explicație.

Și au plecat. În vârful dunei, înainte de a dispărea, ea s-a oprit, a ezitat, s-a întors. El însă nu mai era acolo. Nu mai era nimeni. Cafeneaua era goală.

Lăuta

Înalt, zvelt, cu acea eleganţă care dă atât de bine când mâinile sunt lungi şi delicate, cu degete ce par mereu să sugereze intimitatea de-o viaţă cu obiectele de artă, cu paginile unei ediţii rare sau claviatura unui pian, ambasadorul, conte de N., îşi petrecuse întreaga carieră în posturi importante, dar reci, departe de Mediterana, pe care o urmărea cu o pasiune tenace şi uşor mistică, de parcă între el şi marea latină ar fi existat o legătură lăuntrică, profundă. Colegii din corpul diplomatic de la Istanbul îi reproşau o anume rigiditate, care părea să se potrivească prea puţin cu gustul lui pentru lumină şi pentru tandreţea italiană – gust pe care, de altfel, şi-l mărturisea rareori –, şi lipsa de afabilitate; cei mai perspicace sau mai indulgenţi recunoşteau aici marca unei sensibilităţi excesive, ba chiar a unei vulnerabilităţi pe care bunele maniere nu reuşeau mereu să o protejeze. Poate că dragostea lui pentru Mediterana nu era decât efectul unui transfer, şi prin ea oferea cerului, soarelui, jocurilor tumultuoase ale seninului şi apei tot ce restricţiile generate de educaţie, de profesie şi, fără îndoială, de propriul caracter îl împiedicau să dăruiască liber fiinţelor omeneşti sau uneia singure dintre acestea. La douăzeci şi trei de ani se însurase cu o prietenă din copilărie, lucru care, pentru el, nu fusese decât o modalitate de a evita să abordeze lumea străinilor. Se spunea despre el că era un exemplu rar de diplomat care ştiuse să îşi apere personalitatea de capcana totală a funcţiei; afişa de altfel un uşor dispreţ faţă de oamenii care, pentru a-i folosi cuvintele, „prea semănau cu ce vindeau“, şi aşa, îi explica fiului mai mare, care îl urma în carieră, dezvăluirea prea limpede a limitelor propriei personalităţi nu este nici în avantajul omului şi nici al profesiei. Rezervă ce nu îl împiedicase să îşi îndrăgească profund meseria căreia acum, la cincizeci şi şapte de ani şi la al treilea post de ambasador, ajuns în culmea onorurilor şi tată a patru copii minunaţi, avea sentimentul confuz, dar neliniştitor, pe care nu reuşea să şi-l explice, că îi sacrificase totul. Soţia fusese pentru el camarada perfectă; o anume îngustime de spirit, pe care i-o reproşa în taină, era poate tot ce îi folosise mai bine în carieră, cel puţin în manifestările ei cele mai superficiale, dar în nici un caz de neglijat, în aşa fel încât, de douăzeci şi cinci de ani, tot ce însemnase

prăjiturele, aranjamente florale, daruri cu iz de mită, procesiuni, corvoada conformismului şi plicticoasele frivolităţi ale vieţii diplomatice fuseseră ţinute în mare măsură departe de el. Soţia lui părea să-l protejeze instinctiv prin tot ce însemna strictețe în ea, „cum se cuvine“, convenţional, iar el ar fi fost stupefiat să afle în ce măsură intra dragostea în ce credea a fi o simplă lipsă de orizont. Erau de aceeaşi vârstă; domeniile familiilor lor se învecinau pe malul Balticii; părinţii lui aranjaseră căsătoria fără să aibă vreo îndoială că ea era îndrăgostită de el încă din copilărie. În prezent era o femeie rigidă, slabă, îmbrăcată cu acea indiferenţă care implică renunţare; avea o slăbiciune pentru eşarfele de catifea neagră, petrecute în jurul gâtului, care nu fac decât să atragă atenţia asupra a ceea ce se încearcă să se ascundă. Cerceii prea lungi accentuau bizar fiecare mişcare a capului şi confereau ceva patetic lipsei sale de feminitate. Îşi vorbeau puţin, de parcă ar fi existat între ei un acord tacit; ea se străduia să-i ghicească şi cele mai mici dorinţe şi să-l ţină cât mai departe de relaţiile cu ceilalţi; una dintre grijile constante ale vieţii lui fusese întotdeauna să evite ca, întorcându-se brusc, să surprindă privirea adoratoare pe care soţia sa nu se putea împiedica să nu o îndrepte uneori către el. Rămăsese convins că recurseseră amândoi la un mariaj de convenienţă şi că a fi soţie de ambasador fusese scopul şi încoronarea întregii ei vieţi de femeie. Ar fi fost uimit şi poate chiar indignat să ştie că nevasta îşi petrecea ore întregi prin biserici, rugându-se pentru el. Încă de când se căsătoriseră, aceasta nu-l uitase niciodată în rugile ei fervente, în care implora cerul de parcă şi-ar fi ştiut bărbatul expus neîncetat vreunui pericol tainic. Până şi în ziua de azi, la apogeul unei vieţi exemplare, când copiii erau mari, şi nimic nu părea a-l mai ameninţa pe cel pe care-l înconjurase cu o tandreţe mută şi dureroasă parcă, ciudat de secretă până-n chiar intimitatea cuplului lor, până şi în ziua de azi, după treizeci şi cinci de ani de viaţă în comun, i se întâmpla să petreacă ore întregi îngenuncheată în biserica franceză din Pera, cu batista de dantelă frământată între degete, rugându-se ca nici una dintre acele maşinării infernale cu efect întârziat, pe care destinul le aşază uneori, încă de la naştere, în inima omului, să nu facă dintr-odată explozie în el. Dar de ce pericol interior s-ar fi putut teme o fiinţă a cărei întreagă viaţă nu fusese decât o lungă zi însorită, de o vizibilitate perfectă, o lentă şi liniştită înflorire a unei personalităţi întru propria-i vocaţie?

Contele îşi petrecuse cea mai mare parte a carierei în marile capitale, dar îi mai rămăsese o ambiţie, aceea de a fi numit într-o bună zi la Roma, în inima acelei Mediterane la care continua să viseze cu fervoare de îndrăgostit. Destinul totuşi părea că se înverşuna să îi împiedice realizarea dorinţei. Fusese de mai multe ori pe punctul de a fi numit la Atena, apoi la Madrid, dar în ultimul moment o decizie neaşteptată a administraţiei îl aruncase departe de ţintă. Deşi nu o mărturisise vreodată, soţia lui primise de fiecare dată cu o anume uşurare ceea ce contele de N. considera o răsturnare a şansei. Până şi

cele câteva săptămâni de vacanță pe care le petrecea în fiece an cu copiii în Capri sau Bordighera îi făceau rău; caracterul ei, obișnuit cu reticența, temperamentul, în largul lui doar în climatul rarefiat, care părea să sugereze agreabil absența pasiunii, tenul chiar, foarte palid, care se potrivea perfect cu discreția grea a draperiilor întotdeauna lăsate, toate acestea făceau ca Mediterana să-i pară o junglă de culori, parfumuri și sunete în care nu se aventura decât împotriva inimii. Găsea ceva imoral în atâta lumină, ceva ce se învecina cam prea mult cu nuditatea. Pasiunile și inimile nu mai erau acoperite de voalurile pudice ale frigului, ceții sau ploii: totul mărturisea, totul proclama, totul se exhiba și se oferea. Mediterana avea asupra ei efectul unui imens loc rău famat, și nu se putuse obișnui niciodată cu gândul de a se duce acolo împreună cu copiii; nu risca s-o facă decât cu două guvernante și un preceptor pentru băieți; când aceștia se jucau pe plaja de la Lido, nu-i scăpa din ochi, de parcă s-ar fi temut că valurile și marea urmăreau să le dea niște sfaturi imorale sau să-i învețe cine știe ce joc interzis. Avea oroare de izbucniri și trata natura cu o extremă rezervă, de parcă ar fi crezut-o capabilă de manifestări scandaloase; era mereu încordată, mereu nervoasă, de o nervozitate controlată și reprimată, care se observa doar în tremurul mai pronunțat al cerceilor; dădea o atenție extremă manierelor, convențiilor și se purta de parcă scopul vieții sale era să treacă neobservată. Nu ar fi fost greu de imaginat că o educație atât de strictă ca a ei poate fi încununată de succes și s-ar fi dovedit o soție perfectă de ambasador, dacă nu ar fi fost oarecum lipsită de aptitudinea de a surâde. Zâmbetele ei erau rare, forțate, ca un frison înghețat; era una dintre acele ființe despre care e greu să spui ceva, dar la fel de greu să le uiți. Nu se putea sătura de funcția ei, de grija pentru cariera soțului, de educația copiilor; se irosea fără odihnă în vizite, opere de binefacere, recepții, obligații mondene pe care le detesta tot atât cât soțul ei, fără ca acesta s-o fi știut, dar pe care le accepta cu amabilitate, fiindcă erau unicele dovezi de dragoste și de devotament pe care și le putea permite față de el. Chipul cu buze subțiri, cu trăsături un pic cam ascuțite, de pasăre palidă, purta pecetea unei hotărâri constante, nu se știa care, al unei voințe îndreptate către un singur scop, greu de imaginat. Lăsa impresia că ascundea un secret, că știa ceea ce nimeni, niciodată, cu nici un preț, nu ar fi trebuit să bănuiască, și asta se vedea din neliniștea subită a privirii, din nervozitatea crispată a mâinilor, din rezerva pe care o manifesta, sub vreunul dintre zâmbetele ei fugare, care înghețau, adresat soțiilor colaboratorilor bărbatului ei, care-i căutau prietenia și pe care le suspecta pe loc că țineau să-i forțeze intimitatea. Se presupunea că era torturată de ambiție și era ironizată un pic atenția extremă, geloasă și uneori aproape speriată cu care veghea asupra a ceea ce, de multă vreme, nu părea să mai solicite atâtea eforturi – situația soțului și viitorul copiilor, care erau patru, doi băieți și două fete: cel mai mare începuse, la rândul lui, serviciul pe post de atașat la Paris; cel mic era la

Oxford și tocmai sosise la Istanbul pentru a-și petrece vacanța, pregătindu-și examenul; fetele, una de șaisprezece și cealaltă de optsprezece ani, locuiau cu părinții.

Contele de N. era de mai bine de un an la postul de la Istanbul și-i plăcea locul în care civilizațiile muriseră într-atâta frumusețe; de altfel avusese reușite admirabile în Turcia și avea un respect sincer și amical pentru acest popor mândru și curajos. De ceva vreme, capitala fusese mutată la Ankara, pe care voința lui Atatürk o făcuse să se ivească rapid din pământ; ambasadele însă întârziau, se lăsau rugate și, profitând de vară, rămâneau încă pe malul Bosforului. Contele își petrecea diminețile la cancelarie; după-amiezile se plimba îndelung printre moschei, prin *souk*-uri, întârziind pe la negustorii de obiecte de artă și antichități; rămânea ceasuri întregi meditând în fața unei pietre prețioase ori mângâind, cu degetele lui lungi și fine, care păreau făcute pentru acest gest, o statuetă sau o mască, de parcă ar fi vrut să încerce să-i redea viața. Asemenea tuturor cunoscătorilor, simțea nevoia să atingă, să țină în mână lucrul cu care i se delecta ochiul, iar anticarii îi deschideau grăbiți vitrinele, și apoi îl lăsau singur pentru a-și trăi plăcerea. Cumpăra însă puțin. Nu din avariție. Pur și simplu, de fiecare dată le lipsea ceva până și celor mai frumoase piese. Descoperea, puțin înfierbântat, potirele, icoanele, cameele, o statuetă, un peisaj în email, scânteierea bijuteriilor, uneori mâna i se crispa de nerăbdare, de vid, de tânjire aproape fizică, dar de fiecare dată ceva lipsea. Frumusețea însăși a operelor de artă nu făcea decât să-l exaspereze, căci îi sugera, cu un soi de neputință, o perfecțiune mai mare, mai completă, căreia arta nu-i era decât un umil presentiment. Uneori, pe când degetele îi urmau formele unei statui pe care inspirația artistului le impusese, îl cuprindea dintr-odată o tristețe profundă și era nevoit să facă un efort pentru a-și păstra aerul demn și sigur pe sine pe care toată lumea îl aștepta de la el. În asemenea clipe resimțea cu un plus de acuitate sentimentul unei vocații ratate. Totuși, niciodată nu visase să fie artist. Chiar gustul pentru artă nu-l prinsese decât târziu. Nu, era ceva în mâinile, în degetele lui – ca și cum aceste mâini ar fi avut un vis al lor, o aspirație independentă de voința lui și pe care nu le-o înțelegea. Lui, care nu suferise niciodată de insomnie, i se întâmpla din ce în ce mai des să rămână ore întregi fără să adoarmă, cu acea chemare tulburătoare, fizică trezindu-i-se în căușul palmelor, precum nașterea nocturnă a unui nou simț. Până la urmă i se făcea rușine de negustori și dădea mai rar prin *souk*-uri. Ajunsese chiar să vorbească despre asta cu soția lui la micul dejun, care era o ceremonie familială, celebrată pe terasa de la Therapia, deasupra Bosforului, sub o umbrelă albastră: majordomul cu mănuși albe transporta solemn instrumentele ritualului, doamna de N. prezida ceremonia într-o atmosferă admirabil pusă la punct, în care numai albinele introduceau uneori o notă de neprevăzut. Contele abordase subiectul ușor indirect, simțindu-se vinovat, deși nu știa deloc din ce motiv; alesese de altfel subiectul

cu un absurd sentiment de vinovăție, pentru a o termina cu el.

— Până la urmă o să-mi construiesc aici o reputație serioasă de avar. Îmi petrec timpul pe la anticarii din Istanbul, fără să fac nici cea mai mică cumpărătură. Ieri după-amiază trebuie că am rămas o jumătate de ceas în fața unei statuete a lui Apollo, fără a mă putea hotărî. Mi se pare că le lipsește întotdeauna esențialul până și obiectelor de artă perfecte. Credeam totuși că una dintre trăsăturile mele de caracter e indulgența, sentiment care rareori face pereche cu gustul intransigent al perfecțiunii. Până la urmă voi lăsa negustorilor impresia că și dacă mi-ar oferi o statuie a lui Phidias, tot aș găsi ceva de zis.

— Într-adevăr, ar fi mai bine să cumperi ceva, a spus contesa. Jumătate din bârfele care circulă prin corpul diplomatic se nasc în *souk*-uri. Și ajung uneori pentru a marca o carieră. În orice caz, fiecare știe zi de zi ce a cumpărat și cel mai neînsemnat ataşat și cât a plătit.

— Data viitoare am să cumpăr indiferent ce, a răspuns contele vesel. Recunoaște însă că e mai bine să fiu acuzat, cum zic francezii, că sunt „lipit de banii mei“ decât să dau dovadă de prost gust.

Fata cea mare se uita la mâinile delicate ale tatălui ei, așezate pe fața de masă.

— E de ajuns să ți se vadă mâinile, tati, ca ezitările să capete o explicație. Te-am văzut chiar eu la Ahmed, ieri, mângâind visător o statuetă egipteană. Păreai în același timp fascinat și trist. Ai ținut nici nu mai știu cât figurina în mână, după care ai pus-o la loc în vitrină. Niciodată nu te-am văzut atât de abătut. În realitate, ești prea artist ca să te poți mulțumi doar să contempli. Ai nevoie să creezi chiar tu. Sunt convinsă că ți-ai ratat vocația…

— Christel, te rog, i-a spus contesa cu blândețe.

— Ce vreau să zic e că, sub învelișul acesta de diplomat desăvârșit, s-a ascuns timp de treizeci de ani un artist pe care voința ta l-a împiedicat să se manifeste, dar care acum își ia revanșa. Tati, sunt convinsă că ești pătruns de geniul artei și că în tine există un foarte mare pictor sau un foarte mare sculptor, care a stat închis o viață-ntreagă, în așa fel încât în ziua de azi, pentru tine, fiecare obiect de artă este un reproș, o remușcare. Ți-ai petrecut viața căutând în contemplare o satisfacție artistică pe care numai creația o poate oferi. Casa ți s-a transformat puțin câte puțin în muzeu, dar te încăpățânezi să-ți continui pe la toți anticarii din Istanbul cotrobăielile nerăbdătoare în căutarea unei opere care, de fapt, e în tine. Toate aceste miniaturi, sculpturi, bibelouri stau în jurul tău ca o dovadă a unei vieți ratate…

— Christel! a ridicat severă tonul contesa.

— Ei, totul e relativ, bineînțeles. Mă refer numai la vocația artistică. Când ești în *souk*, la Ahmed, în fața imaginii de piatră a vreunui zeu păgân, ceea ce te torturează e voința de a crea. Nu te poți mulțumi cu opera altuia. De altfel, toate acestea îți sunt scrise pe mâini.

Contele a simțit dintr-odată o prezență speriată și încordată alături: soția lui. Să se discute cu atâta ușurință despre cariera lui, despre această suită de onoruri care i-a fost viața, iată, fără îndoială, ceva ce-i era greu să admită ori pur și simplu să tolereze. Contele a tușit discret și și-a dus șervetul la buze: că putuse intra atâta pasiune în dragostea de respectabilitate, de demnități, de onoruri, iată ceva ce nu reușea să conceapă. Nu-i dădea prin cap că ceea ce numea „dragostea de respectabilitate, de demnități, de onoruri“ poate că era pur și simplu dragoste. Ce, din contră, știa, și asta cu ranchiună, era că, fără ea, ar fi abandonat cariera încă de mult, pentru a trăi într-un sat oarecare de pescari italieni, pictând, sculptând… Inconștient, mâna i s-a strâns cu o ciudată senzație de necesitate, cu un soi de nostalgie fizică în degete.

— Mie mi se pare că, mai degrabă, tati are mâini de muzician, a intervenit fata cea mică. Parcă le vezi atingând ușor o claviatură, corzile unei viori sau chiar ale unei chitare…

O albină a bâzâit o clipă pe deasupra feței de masă, între miere și vaza cu flori; pe apa Bosforului trecea un caiac cu exact atâta langoare de câtă era nevoie pentru a nu perturba lâncezeala privirii; pe pietrișul din față s-a auzit zgomot de roți.

— Șoferul, a spus contele.

S-a ridicat, le-a zâmbit copiilor, a evitat să-și îndrepte ochii către soție și a urcat în automobil. Pe drum, de două sau trei ori, și-a privit mâinile. Era impresionat de însufleţirea fetei lui, de raționamentul ei volubil și ingenuu. Era adevărat că de ani de zile contemplarea nu-i mai era de ajuns și că în el creștea dorința bizară, dar irezistibilă, de a gusta mai intim din frumusețea lumii, de a o duce la buze ca pe o cupă de vin… S-a aplecat spre șofer.

— La Ahmed.

Printre anticarii care-l observau de multă vreme pe contele N. când atingea unul după altul bibelourile prețioase, fără să pară a găsi ce căuta, se număra firește și Ahmed, care era nu doar cel mai mare negustor din *souk*, dar și, mai ales, un mare cunoscător al naturii umane pentru care avea o adevărată pasiune de colecționar. Era un bărbat gras, obez aproape, cu tenul măsliniu, cu ochi frumoși, fluizi, de un verde marin; pe capul cu păr grizonant încă mai ținea un fes al cărui port totuși fusese recent interzis în Turcia de un decret recent al lui Atatürk. În privire avea o curioasă și constantă sclipire de surpriză, de parcă splendoarea pietrelor prețioase printre care trăia sfârșise prin a comunica ochilor lui puțin din strălucirea lor, iar trăsăturile cărnoase îi erau perpetuu marcate de o expresie de uimire aproape reverențioasă, ce părea să reflecte admirația și gratitudinea unui adevărat amator în fața infinitelor bogății ale sufletului omenesc în nenumăratele și uluitoarele sale manifestări. Cea mai mare plăcere îi era să rămână în fundul magazinului și să admire, de dimineața până seara, o faună umană inepuizabilă în forfoteala, în faliile ei profunde, secrete sau vizibile cu ochiul liber, subitele revelații ale urâțeniei ori

ale frumuseții ei. Contele de N. era considerat de anticarii din Istanbul unul dintre cei mai nesatisfăcători clienți pe care Allah i-a rătăcit vreodată prin bazarurile lor. Ahmed însă nu se lăsase niciodată purtat de o judecată atât de sumară. Din contră, aștepta mult de la diplomat și-l cultiva cu grijă. Resimțea în prezența lui acele delicioase clipe de anticipare pe care orice colecționar le cunoaște atunci când simte că e pe urmele unui obiect rar și prețios, rămas totuși multă vreme ascuns și asupra căruia atâtea priviri se îndreptaseră fără a-i recunoaște însă vreodată autenticitatea profundă. De obicei, Ahmed stătea în curtea interioară a magazinului, lângă fântână, împreună cu un nepot; când îl zărea pe contele N. apărând într-una dintre încăperile magazinului, orice urmă de expresie i se ștergea de pe chip, ceea ce, pentru el, era semnul unei anume emoții; se ridica și se ducea să-l întâmpine pe ambasador cu o politețe demnă, cu totul lipsită de servilism. Nici o tranzacție comercială, cât de avantajoasă ar fi fost, nu-i provoca nici pe sfert atâta satisfacție cât resimțea observându-l discret pe diplomat luptând cu propriul demon secret. De un an, Ahmed aștepta cu o răbdare de bătrân prospector. Doar o teamă avea: aceea ca, atunci când va fi să vină clipa, în timpul vreunei plimbări sau al unei întâlniri, revelația bijuteriei intime pe care contele o purta în sine fără a o ști, dar pe care ochiul expert al lui Ahmed o pândea de mult, să nu se producă în altă parte, în afara magazinului și departe de ochii lui. Firește, ar fi fost o mare pierdere. Prin urmare l-a întâmpinat pe diplomat cu acea tăcere pe care o rezerva întotdeauna cunoscătorilor distinși și care sugera o anume comuniune profundă întru contemplarea frumuseții. Mergea din salon în salon, deschizând vitrinele; se auzea fântâna din curte; la un moment dat, trecând pe lângă o fereastră, Ahmed i-a făcut semn nepotului, care a atins corzile instrumentului pe care îl ținea pe genunchi. Contele s-a întors către fereastră.

— Nepotul meu, a zis Ahmed.

Contele luase iarăși statueta pe care o admirase cu o zi mai înainte, mâinile se străduiau să urmeze liniile sculpturii; Ahmed, într-o tăcere respectuoasă, privea discret degetele ambasadorului mișcându-se pe suprafața pietrei. În curte, tânărul muzician se oprise din cântat, ca dintr-un respect instinctiv în fața acelui ritual misterios pe care amatorul de artă era pe cale să îl celebreze; se auzea susurul fântânii.

Fata mea trebuie c-a avut dreptate, și-a zis contele dintr-odată, ochii mi s-au săturat să alerge pe urmele altuia, ce trebuie este să încerc să smulg chiar eu miracolul vieții și al frumuseții din materie. Nu exista o altă explicație pentru emoția pe care o simțea, cu un sentiment de intensă frustrare, pentru iritarea, vidul aproape dureros, strania nostalgie fizică pe care o sesiza în degete. Știa că avea să facă încă o noapte albă, cu impresia că mâinile aveau să-l părăsească pentru a se duce să trăiască, în cine știe ce colț pierdut al *souk*-urilor, o viață numai a lor, misterioasă, pe dibuite, reptiliană parcă, pe care o presimțea vag, dar pe care refuza să o conștientizeze și, încă o dată, va trebui

să facă apel la întregul lui amor-propriu pentru a-i interzice imaginației dreptul de a depăși frontierele lumii ascunse și malițioase care-l pândea. Și-ar fi dorit să-i mărturisească lui Ahmed, să-i vorbească despre acea confuză aspirație fizică, pitulată în căușul palmelor ca o insectă care le rodea; avea nevoie de un sfat, de o inițiere, Ahmed poate că ar fi putut să-i dăruiască acea materie misterioasă pe care avea nevoie să o frământe, în care voia să-și scufunde în sfârșit degetele. Fără îndoială însă, era prea târziu; era nevoie de ani îndelungați de ucenicie, de inițiere, pentru a deveni sculptor; dacă măcar și-ar fi descoperit mai devreme adevărata vocație! Poate peste câțiva ani, după pensionare… S-a întors spre Ahmed cu un surâs jucăuș pe buze, cu acea eleganță detașată pe care știa să o aducă și în cel mai mic dintre gesturi.

— Soția îmi reproșează aceste vizite în timpul cărora nu cumpăr nimic. Se teme că îmi voi crea în *souk* o serioasă reputație de avar. Evident, aș putea cumpăra orice…

— Mă jigniți, Excelență, a răspuns Ahmed.

— Nu știu ce se-ntâmplă, nu dau niciodată de un obiect pe care să-l vreau cu adevărat. Până și această statuetă – în care orice specialist ar recunoaște totuși perfecțiunea – îmi lasă o senzație de aproximare…

Ahmed privea fascinat degetele diplomatului celebrând ritualul în jurul siluetei de bronz.

— Fata mea pretinde că am mâini de sculptor și că mi-am ratat vocația.

Ahmed a clătinat din cap în fața îndrăznelii tinereții.

— Și de ce nu ați încerca, Excelență? l-a întrebat. Cei mai mari artiști au ieșit uneori la lumină destul de târziu… Permiteți-mi să vă ofer o cafea.

Au trecut în curte. Tânărul muzician s-a ridicat respectuos; era foarte slab, cu chipul, sub părul extrem de negru, marcat, cu tot cu ochi și pomeți, de pecetea în același timp delicată și sălbatică a Mongoliei. Contele părea să nu-l fi văzut; întors spre fântână, își sorbea cafeaua cu privirea în gol; Ahmed i-a făcut semn din cap tânărului, iar acesta a început din nou să cânte. Contele a părut să revină cu picioarele pe pământ; cu ceașca ridicată, a privit instrumentul cu un subit început de interes.

— Lăută, dacă nu mă-nșel?

— Da, a șoptit Ahmed. Mai exact *oud*. *Al oud* este numele arab.

Contele a sorbit din cafea.

— *Al oud*, a repetat cu glas ușor răgușit.

Ceașca din mâinile lui s-a lovit dintr-odată de farfurioară. Fixa încruntat instrumentul, cu un soi de severitate. Ahmed a tușit.

— *Al oud*, a repetat și el. E strămoșul lăutei europene. După cum vedeți, corpul instrumentului e mult mai mic decât cel al lăutei moderne, iar gâtul mult mai lung. Și nu are decât șase corzi.

A tușit din nou.

— A fost introdus în Europa de către cruciați.

Contele a lăsat ceașca pe marmura fântânii.

— E foarte frumos, a spus, mai frumos decât instrumentele cu coarde din Occident. În general, mi se pare că instrumentele cu coarde sunt singurele care reușesc să alăture frumusețea sunetului de cea a formei… În fond, ceea ce le lipsește obiectelor de artă este exprimarea printr-un sunet, printr-un cântec a emoției artistice, a bucuriei, a tandreței îndrăgostite a celui care le atinge.

Glasul îi răgușise ușor.

— Permiteți?

A luat lăuta.

— Era divertismentul preferat al sultanilor noștri, a murmurat Ahmed.

Contele și-a plimbat degetele peste instrument. O notă s-a ridicat tandră, plângătoare, un pic ambiguă, în același timp un reproș și rugămintea de a continua. A mai mângâiat o dată corzile, după care mâna i-a rămas suspendată în aer, câtă vreme nota a continuat să se audă. Tânărul muzician îl privea grav.

— Frumos sunet, a spus contele scurt.

— Am astfel de instrumente în colecția mea, care datează din secolul al XVI-lea, l-a anunțat Ahmed. Dacă-mi permiteți…

A alergat până în magazin. Cât a lipsit, contele a rămas tăcut, aplecat peste ghizdurile fântânii, privind înainte cu severitate. Era evident că se gândea la chestiuni de cea mai mare importanță, la probleme de stat fără îndoială. Din când în când, tânărul muzician îi arunca o privire plină de respect. Ahmed a revenit aproape imediat cu un instrument admirabil lucrat, incrustat cu sidef și pietre multicolore.

— E în stare perfectă. Nepotul meu vă va cânta ceva.

Tânărul a luat lăuta și degetele i-au trezit din corzi un glas voluptuos și plângător, care părea că ar trebui să rămână pentru totdeauna suspendat în aer. Contele părea puternic interesat. A examinat instrumentul.

— Admirabil, a spus, admirabil.

A mângâiat corzile cu vârfurile degetelor, cu un soi de bruschețe, de parcă ar fi avut nevoie să exagereze amploarea gestului pentru a-și învinge timiditatea.

— Ei bine, dragă Ahmed, o cumpăr, a anunțat el. Iată ce va potoli temerile soției în privința reputației mele. Cât vreți?

— Excelență, a răspuns Ahmed cu o emoție absolut sinceră, permiteți-mi să v-o ofer în amintirea întâlnirii noastre…

S-au înțeles prietenește. În automobil, contele nu a încetat să mângâie corzile cu degetele. Sunetul răspundea admirabil gestului. A urcat scara ținând instrumentul cu precauție și a intrat în salonul soției lui. Doamna de N. citea.

— Iată și achiziția, a declarat contele triumfător. M-a costat o mică avere. Dar astfel reputația mea nu mai are de ce se teme prin *souk*-urile din Istanbul.

— Dumnezeule, ce-o să faci cu o lăută?

— O s-o admir, a spus contele. O s-o păstrez în biroul meu și o să-i

mângâi formele. E în același timp un instrument muzical, un obiect de artă și ceva viu. E la fel de frumos ca o statuie, dar are și voce. Ascultă…

A atins corzile. Sunetul s-a ridicat și s-a pierdut ușor, ofilindu-se parcă, în aer.

— E ceva foarte oriental, a constatat doamna de N.

— Era instrumentul preferat al sultanilor.

A lăsat lăuta pe biroul de lucru. Din acel moment i se întâmpla să petreacă nesfârșite clipe acolo, în fotoliu, privind fix instrumentul cu un soi de spaimă fascinată. Lupta împotriva unei senzații de gol, care creștea în mâinile sale, o aviditate în același timp confuză și tiranică, nevoia de a atinge, de a face să țâșnească, de a frământa și, puțin câte puțin, întreaga lui ființă începea să ceară hotărât ceva anume, nici nu știa ce cu exactitate, să ceară imperios, capricios aproape; sfârșea prin a se ridica, ducându-se să mângâie lăuta. Pierdea atunci orice noțiune a timpului și rămânea în picioare, lângă birou, lovind corzile la întâmplare cu degete neîndemânatice.

— Tata a petrecut astăzi cel puțin două ore cântând la lăută, și-a anunțat Christel mama.

— Asta numești tu cântat? a intervenit fata cea mică. Lovește mereu aceeași coardă și se aude mereu același sunet… De-ți vine să-nnebunești, nu altceva!

— E și părerea mea, a intervenit Nick. Se-aude în toată casa de nu mai ai unde să te ascunzi. Mi se pare absolut odios sunetul acela, altfel… Ai zice că miaună o pisică-n călduri.

— Nicholas!

Înfuriată, doamna de N. a lăsat jos furculița.

— Te rog să-ți supraveghezi limbajul. Ești intolerabil.

— Asta e tot ce l-au învățat la Oxford, a spus fata cea mică.

— În orice caz, de când a cumpărat blestematul de instrument, nu mai ai cum să lucrezi pe-aici, a continuat Nick. Trebuie să mă pregătesc pentru examen. Chiar și când nu se aude nimic, știi că mieunatul acela înfiorător va reîncepe dintr-o clipă-ntr-alta și îți treci timpul îngrozit.

— Doar v-am spus că tati e un artist care se ignora, a zis Christel.

— Dacă măcar ar cânta ceva de-adevăratelea, a mormăit Nick. Dar nici vorbă, mereu o singură notă și mereu aceeași.

— Ar trebui să ia lecții, a conchis Christel.

Bizar, în aceeași zi contele i-a împărtășit soției dorința de a lua lecții de lăută.

— Mi se pare penibil să țin în mână un instrument din care se poate scoate o bogăție de melodii și să nu am cum s-o fac. E mai degrabă monoton să mă limitez la o singură notă. Copiii se plâng și au dreptate. O să-l rog pe Ahmed să-mi recomande pe cineva.

În momentul în care contele a intrat în magazin, Ahmed se afla în mica

lui curte interioară, jucând dame cu un vecin. Ceva din chipul lui, din atitudine, a făcut să alerge pe șira spinării anticarului, blazată totuși, un delicios fior al anticipării. Diplomatul era extrem de serios, sever chiar, cu o umbră de furie în privire și în cuta buzelor strânse; bastonul îl ținea în mână cu o expresie de hotărâre, de sfidare aproape. Ahmed a recunoscut în această atitudine aerul de superioritate pe care funcționarii subalterni ai ambasadelor îl luau în general pentru a se adresa cuiva care, în definitiv, nu era decât un negustor din *souk*; abia de și-a reținut un zâmbet când contele, fără a-i răspunde la salut, i-a vorbit uscat, brusc.

— Instrumentul acesta muzical pe care l-am cumpărat de la dumneavoastră ieri… Cum se numea…

— *Oud*, Excelență, *al oud*…

— Perfect, perfect. Ei bine, închipuiți-vă, copiii se-nnebunesc după el… poate vă va mira să vă spun că până și soția mea…

Ahmed aștepta cu o sprânceană ridicată, cu figura încremenită, cu pliciul de muște nemișcat în mâna lui durdulie.

— Pe scurt, vor cu toții să învețe să cânte la acest instrument. Numai despre asta se vorbește acasă. Le-am promis că voi vorbi cu dumneavoastră pentru a vedea dacă nu ne-ați putea găsi un profesor.

— Un profesor de *oud*, Excelență? a murmurat Ahmed.

A clătinat din cap. S-a prefăcut că reflectează îndelung. Cu ochii pe jumătate închiși, părea că trece în revistă, unul după altul, miile de cântăreți la *oud* pe care-i cunoștea în Istanbul. Își degusta astfel plăcerea, poate cam prea butucănoasă, dar care nu era decât revanșa după un lung an de răbdare și de anticipare. Contele stătea bățos în fața lui, cu capul dat pe spate, într-o atitudine de demnitate și de noblețe-mai-presus-de-orice-bănuială care-i mergea drept la suflet bătrânului hedonist. Era una dintre clipele fericite ale vieții lui. Așa că a prelungit necruțător plăcerea.

— Ei, ei! a exclamat într-un târziu. Unde mi-era capul? Nepotul meu e cântăreț la *oud* de mare talent și se înțelege de la sine, Excelență, că va fi fericit să vi se pună la dispoziție…

Începând din ziua aceea, de două sau trei ori pe săptămână, tânărul nepot al lui Ahmed urca treptele vilei din cartierul Therapia. O saluta grav pe soția ambasadorului, și era condus de un valet în biroul contelui. Și astfel, timp de un ceas, în casă se auzea sunetul lăutei.

Doamna de N. stătea în micul salon de lângă birou și își spunea că notele trebuie că se auzeau în întreg etajul, în apartamentele copiilor și, mai ales, jos, la servitori. Tot timpul cât tânărul muzician era acolo, rămânea închisă în salon, frământând o batistă între degete, incapabilă să se gândească la altceva, luptând inutil cu certitudinea care o bântuia de mult… Notele se ridicau cu regularitate, melodioase și îndrăznețe de sub degetele profesionistului,

stângace și pe dibuite de sub cele ale amatorului. În numai câteva lecții, doamna de N. a îmbătrânit cu zece ani. Aștepta inevitabilul. Zilnic se refugia în bisericuța franceză din Pera și se ruga îndelung. Nu se mulțumea însă doar să se roage. Era hotărâtă să meargă mult mai departe. Era gata să meargă până la capătul tandreței și devotamentului ei. Era gata să meargă până la capătul umilirii, în lupta pentru onoare, fiindcă nu despre onoarea ei era vorba – de multă vreme nu se mai punea această problemă! Și-a luat deci precauțiile necesare, cât mai discret cu putință. În așa fel încât, atunci când va veni ziua de care se temea atât de mult, să o găsească înarmată.

Ceea ce s-a întâmplat pe la a cincea sau a șasea vizită a tânărului muzician.

Acesta a fost introdus, ca de obicei, de către valet, a trecut prin micul salon, a salutat-o serios pe soția ambasadorului, care răsfoia o revistă, apoi a intrat în apartamentul contelui. Doamna de N. a aruncat revista și a așteptat. Stătea dreaptă, cu capul dat pe spate, cu batista în mâini, cu ochii măriți. Ca de obicei, lecției i-a luat câteva minute până să înceapă. S-a auzit apoi, din birou, o melodie languroasă. Era evident că acela care cânta era tânărul muzician. Doamna de N. stătea pe divan, încremenită, cu buzele crispate, cu degetele strângând batista de dantelă. A mai așteptat un minut, cu privirea fixă, cu cerceii tremurând din ce în ce mai tare… Tăcerea se prelungea. Câteva clipe a continuat să spere, să lupte împotriva evidenței. Însă cu fiecare secundă care trecea, tăcerea nu făcea decât să sporească monstruos în jurul ei, și i se părea că umplea casa, cobora scările, deschidea toate ușile, trecea prin pereți, ajungea la urechile copiilor, și câteva zâmbete stupide și batjocoritoare apăreau deja pe fețele servitorilor mereu la pândă. S-a ridicat rapid, a încuiat ușile salonului și a alergat spre dulapul chinezesc dintr-un colț. A luat dintr-un buzunar o cheie și a scos lăuta. S-a întors pe sofa, a așezat instrumentul pe genunchi și i-a atins corzile. Din când în când se oprea, asculta cu disperare, apoi continua să lovească cu vârful degetelor cozile pe care le ura. Era sigură că sunetele lăutei se auzeau la fel de bine și în camerele copiilor, și în curte, la servitori, și nimănui nu i-ar fi putut da prin cap că de sub mâna ei se nășteau acele sunete voluptuoase și discordante. Poate, își zicea, poate că va ajunge totuși la vârsta pensionării fără vreun scandal, fără ca lumea să își dea seama… Nu mai erau decât câțiva ani. Dintr-un moment într-altul urmau să primească ambasada de la Paris sau de la Roma, trebuiau doar să mai reziste puțin, să evite bârfele, clevetelile, denigrările… Copiii erau mari de-acum și, oricum, primelor suspiciuni le-ar lua mult până să străbată zidurile respectului deja câștigat. Lovea mai departe corzile cu degetele, întrerupându-se uneori, pentru o clipă, să asculte. După o jumătate de oră, muzica a reînceput în apartamentul contelui. Doamna de N. s-a ridicat și a dus lăuta la loc în dulap. Apoi s-a întors, s-a așezat și a luat o carte. Numai că literele dispăreau din fața ochilor ei, așa că s-a mulțumit să rămână acolo, foarte dreaptă, cu cartea în

mână, încercând să nu plângă.

Un umanist

În momentul în care Führerul Adolf Hitler a venit la putere în Germania, trăia la München un anume Karl Loewy, fabricant de jucării, un bărbat jovial, optimist, care credea în natura umană, în havanele de calitate, în democrație și, deși destul de puțin arian, nu lua prea în serios declarațiile antisemite ale noului cancelar, convins că rațiunea, măsura-n toate și un anumit simț înnăscut al dreptății, atât de răspândit, în pofida a orice, în inimile oamenilor, urmau să-l facă să treacă peste aberațiile acelea vremelnice.

Avertismentelor de care nu-l cruțau frații lui de-aceeași rasă, care-l invitau să-i urmeze în emigrație, Herr Loewy le răspundea cu un hohot zdravăn de râs și, înfundat în fotoliu, cu trabucul între buze, le amintea de prieteniile lui serioase, legate în tranșee în timpul războiului din 1914–1918, prietenii dintre care unele, acum, ajunseseră foarte sus și care nu ar fi uitat să-l sprijine în caz de nevoie. Musafirilor îngrijorați le oferea un pahar cu lichior, îl ridica pe al său „în cinstea naturii umane“, în care, spunea, avea absolută încredere, fie că era îmbrăcată în uniformă nazistă ori prusacă, fie că avea pe cap pălărie tiroleză sau șapcă de muncitor. Fapt e că primii ani ai regimului nu au fost pentru prietenul Karl nici prea periculoși, nici prea grei. Desigur, au fost câteva ofense, câteva măsuri neplăcute, dar, fie „prieteniile din tranșee“, care ar fi acționat într-adevăr în favoarea lui, fie jovialitatea de-a dreptul nemțească și aerul plin de încredere de care dădea dovadă au întârziat ceva timp anchetarea cazului lui, pe când toți cei pentru care certificatul de naștere lăsa de dorit luaseră drumul exilului, așa că prietenul nostru continua să trăiască liniștit între fabrica de jucării și biblioteca lui, cu havanele de bună calitate și pivnița, susținut de optimismul de nezdruncinat și de încrederea în specia omenească. După care a venit războiul și lucrurile s-au deteriorat un pic. Într-o bună zi, accesul în propria fabrică i-a fost interzis cu brutalitate și, a doua zi, niște tineri în uniformă s-au năpustit la el și l-au bătut rău. Domnul Karl a dat câteva telefoane în dreapta și-n stânga, dar „prieteniile de pe front“ nu i-au mai răspuns la apeluri. Pentru întâia oară s-a simțit cam îngrijorat. A intrat în bibliotecă și și-a plimbat îndelung privirile peste cărțile care acopereau pereții. S-a uitat la ele mult timp, cu seriozitate: comorile acelea

strânse de el vorbeau toate în favoarea oamenilor, le luau apărarea, pledau pentru ei și îl implorau pe domnul Karl să nu își piardă curajul, să nu ajungă la disperare. Platon, Montaigne, Erasmus, Descartes, Heine… Trebuie să ai încredere în acești iluștri pionieri; trebuie să ai răbdare, să lași omului timp să se manifeste, să se orienteze în haos și neînțelegere și să își revină. Francezii găsiseră chiar o expresie potrivită pentru asta, ziceau: „Alungă naturalul și tot se va-ntoarce-n galop.“ Și generozitatea, justiția, rațiunea vor triumfa și de această dată, însă era evident că exista riscul să ia ceva timp. Nu trebuie nici să-ți pierzi încrederea, nici să te descurajezi; totuși, nu strica să îți ia câteva precauții.

Domnul Karl s-a așezat în fotoliu și a reflectat.

Era un bărbat durduliu, cu tenul trandafiriu, cu ochelari maliționși, cu buze fine, ale căror contururi păreau să fi păstrat urma tuturor cuvintelor potrivite pe care le pronunțaseră.

Și-a contemplat îndelung cărțile, cutiile cu havane, sticlele cu băuturi rafinate, obiectele familiare, ca pentru a le cere sfatul, și, puțin câte puțin, privirea i s-a însuflețit, un surâs șiret i-a înflorit pe figură și și-a ridicat paharul cu alcoolul fin spre miile de volume din bibliotecă, de parcă ar fi vrut să le asigure de fidelitatea lui.

Domnul Karl avea angajată o familie de münchenezi harnici și cumsecade, care aveau grijă de el de cincisprezece ani. Femeia era pe post de administrator și bucătăreasă, pregătindu-i felurile preferate de mâncare; bărbatul era șofer, grădinar și paznic. Herr Schutz avea o singură pasiune: lectura. Adesea, după muncă, pe când soția lui tricota, rămânea ceasuri întregi aplecat asupra vreunei cărți pe care i-o împrumutase Herr Karl. Autorii favoriți erau Goethe, Schiller, Heine, Erasmus; îi citea cu glas tare nevestei pasajele cele mai nobile și mai inspirate, în căsuța pe care o ocupau la capătul grădinii. De multe ori, când domnul Karl se simțea cam singur, îl chema pe prietenul Schutz în bibliotecă, și acolo, cu trabucul între buze, discutau îndelung despre nemurirea sufletului, existența lui Dumnezeu, umanism, libertate și toate lucrurile acelea frumoase care se găseau în cărțile care-i înconjurau și peste care își plimbau privirile recunoscătoare.

Prin urmare, către prietenul Schutz și nevasta lui și-a întors Herr Karl privirea în ceasul pericolului. A luat o cutie de havane și o sticlă de șnaps și s-a dus în căsuța de la capătul grădinii, expunându-le planul prietenilor lui.

Încă de a doua zi, Herr și Frau Schutz s-au pus pe treabă.

Covorul din bibliotecă a fost rulat, podeaua găurită și instalată o scară pentru a se putea coborî în pivniță. Fosta intrare a fost zidită. O bună parte din bibliotecă a fost transportată acolo, urmată de cutiile cu havane; vinul și lichiorurile erau deja. Frau Schutz a aranjat ascunzătoarea cu tot confortul posibil și, în câteva zile, cu acel bun-simț nemțesc al *gemütlich*[2]-ului, pivnița a devenit o mică încăpere agreabilă, bine aranjată. Gaura din parchet a fost cu

grijă disimulată printr-un pătrat bine ajustat și acoperit de covor. După care Herr Karl a ieşit pentru ultima oară pe stradă, însoţit de Herr Schutz, a semnat anumite acte, a efectuat o vânzare fictivă pentru a-şi pune la adăpost de confiscare fabrica şi casa; Herr Schutz a insistat, de altfel, să-i dea un contraînscris şi alte documente care să permită proprietarului legitim să reintre în posesia bunurilor sale când ar fi venit momentul. Apoi cei doi complici s-au întors acasă, iar Herr Karl, cu un surâs maliţios pe buze, a coborât în ascunzătoare în aşteptarea, la adăpost, a unor vremuri mai bune.

2. Confort (în germ., în orig.).

De două ori pe zi, la prânz şi la şapte seara, Herr Schutz sălta covorul, dădea la o parte chepengul pătrat, iar nevasta lui cobora în pivniță cu farfurioarele cu feluri de mâncare excelent gătită, însoțite de o sticlă de vin bun, apoi Herr Schutz sosea cu regularitate pentru a sta de vorbă cu angajatorul și prietenul lui despre subiecte înălțătoare, drepturile omului, toleranță, veşnicia sufletului, binefacerile lecturii şi educației, aşa încât mica pivniță părea de-a dreptul iluminată de aceste păreri generoase și inspirate. La început, domnul Karl cerea să i se aducă și ziare și avea și aparatul lui de radio alături, dar, după şase luni, cum ştirile deveneau din ce în ce mai descurajante, iar lumea părea că mergea direct către propria-i distrugere, a renunțat la radio, în aşa fel încât nici un ecou al vreunei activități trecătoare să nu-i zguduie încrederea de nezdruncinat pe care înțelegea să şi-o păstreze în natura umană şi, cu brațele încrucișate, cu zâmbetul pe buze, a rămas ferm credincios convingerilor lui, acolo, în fundul pivniței, refuzând orice contact cu o realitate accidentală şi fără vreo legătură cu viitorul. A sfârşit chiar prin a refuza să mai citească ziarele, prea deprimante, şi s-a mulțumit, recitind capodoperele din biblioteca sa, să se adape astfel, grație acestor dezmințiri pe care permanența le aplica temporarului, cu forța de care avea nevoie pentru a-şi păstra credința.

Herr Schutz s-a mutat împreună cu nevasta în casa care, în mod miraculos, a fost ocolită de bombardamente. La fabrică a avut la început câteva greutăți, dar actele erau acolo pentru a dovedi că devenise proprietarul legitim al afacerii, după fuga lui Herr Karl în străinătate.

Viața în lumină artificială şi lipsa de aer proaspăt au sporit şi mai tare proporțiile lui Herr Karl, iar obrajii, cu trecerea anilor, şi-au pierdut nuanța trandafirie, dar optimismul şi încrederea lui în umanitate au rămas intacte. Rezista în pivniță, aşteptând ca generozitatea şi justiția să învingă pe pământ şi, deşi veştile pe care prietenul lui Schutz i le aducea din lumea exterioară erau de rău augur, refuza să ajungă la disperare.

La câțiva ani după căderea regimului hitlerist, un prieten al lui Herr Karl, întors din emigrație, a bătut la uşa casei din Schillerstrasse.

Un bărbat înalt și grizonant, ușor adus de spate, cu aspect de om studios, a venit să-i deschidă. Ținea încă o carte a lui Goethe în mână. Nu, Herr Loewy nu mai locuia aici. Nu, nu se știa ce ajunsese. Nu lăsase nici o urmă, și toate cercetările făcute după terminarea războiului nu duseseră la nici un rezultat. *Grüss Gott!* Ușa s-a închis. Herr Schutz a intrat înapoi în casă și s-a îndreptat spre bibliotecă. Nevasta îi pregătise deja mâncarea. Acum, că Germania cunoștea din nou abundența, îl răsfăța pe Herr Karl și-i gătea cele mai savuroase feluri. Covorul a fost rulat și pătratul scos de pe podea. Herr Schutz a lăsat cartea lui Goethe pe masă și a coborât cu platoul.

De acum Herr Karl slăbise și suferea de flebită. Inima începuse să-i slăbească din ce în ce mai tare. Avea nevoie de medic, dar familia Schutz nu putea fi expusă la un asemenea risc; ar fi fost pierduți dacă s-ar fi aflat că de atâția ani ascundeau un evreu umanist la ei în pivniță. Trebuia să aibă răbdare și să se ferească de orice dubiu; justiția, rațiunea și generozitatea naturală vor repurta în curând victoria. Mai ales nu trebuia să se descurajeze. Deși foarte slăbit, domnul Karl își păstrase întreg optimismul și nu pierduse nimic din încrederea lui în oameni. În fiecare zi, când Herr Schutz cobora în pivniță cu vești proaste – ocuparea Angliei de către Hitler s-a dovedit un șoc cu deosebire dur –, Herr Karl era cel care-l încuraja și-i aducea zâmbetul pe buze cu o vorbă bună. Îi arăta cărțile de pe rafturi și-i amintea că omenia sfârșea întotdeauna prin a triumfa și că exact așa au putut apărea marile capodopere, grație acelei încrederi și acelei credințe. Și, de fiecare dată, Her Schutz ieșea din pivniță absolut liniștit.

Fabrica de jucării mergea admirabil; în 1950, Herr Schutz a putut mări, ba chiar dubla cifra vânzărilor, fiindcă se ocupa de afacere cu competență.

În fiecare dimineață, Frau Schutz cobora cu un buchet de flori proaspete, pe care le așeza la căpătâiul lui Herr Karl. Îi aranja pernele, îl ajuta să își schimbe poziția și îl hrănea cu lingura, fiindcă nu mai avea puterea să o facă de unul singur. Acum, abia de mai putea vorbi, însă deseori ochii i se umpleau de lacrimi, iar privirea recunoscătoare i se așeza pe chipurile acelor oameni cumsecade, care știuseră atât de bine să susțină încrederea pe care și-o pusese în ei și în omenire în general; se simțea că avea să moară fericit, ținând în palme mâinile credincioșilor lui prieteni, cu satisfacția de a fi văzut totul corect.

Decadență

Eram de cinci ore deasupra Atlanticului și, în tot acest timp, Carlos aproape nu încetase să vorbească. Avionul era un Boeing închiriat special de sindicat pentru a ne duce la Roma, iar noi eram singurii pasageri; erau puține șanse să existe microfoane ascunse la bord, însă francheța totală cu care Carlos povestea despre ultimii patruzeci de ani de lupte sindicale, fără a ezita să ne dezvăluie, în treacăt, câte un punct rămas obscur pentru istoria mișcării muncitorești americane – de pildă, habar nu aveam că executarea Anastasiei, într-un fotoliu, la coafor, în Sheraton, și „dispariția“ lui Soupy Firek erau direct legate de eforturile autorităților federale de a sparge unitatea muncitorilor de la malul mării –, îmi dădea uneori fiori pe șira spinării: sunt totuși uneori lucruri pe care e mai prudent să nu le știi. Carlos băuse mult, însă alcoolul nu avea nici o legătură cu relaxarea și locvacitatea cu care se lăsa pradă confidențelor. Nici măcar nu sunt sigur că nouă ni se adresa: în unele clipe aveam senzația că pur și simplu gândea cu voce tare, ca efect al unei emoții care creștea vizibil pe măsură ce avionul se apropia de Roma. Firește, iminența întâlnirii care ne aștepta nu-l lăsa pe nici unul dintre noi indiferent, dar se simțea la Carlos o agitație interioară vecină cu spaima și, pentru noi, care-l cunoșteam bine, era ceva realmente impresionant în accentele de umilință și aproape de adorație care transpăreau din glasul lui când evoca figura legendară a lui Mike Sarfatti, uriașul din Hoboken, care se ridicase într-o zi la mal de mare, la New York, pentru a duce până la capăt o operă la care nici un pionier ilustru al mișcării muncitorești americane nu visase vreodată cu adevărat. Trebuia să îl fi auzit pe Carlos pronunțând acel nume: cobora vocea, și un surâs aproape tandru îmblânzea chipul lat și greu, pe care cei patruzeci de ani petrecuți în miezul mișcărilor sociale îl marcaseră cu duritatea lor.

— Era o epocă decisivă – decisivă: acesta-i cuvântul. Sindicatul era pe cale să fie deturnat. Toată lumea era-mpotriva noastră. Presa ne târa în noroi, politicienii încercau să pună mâna pe noi, FBI-ul își băga nasul în treburile noastre, iar docherii erau divizați: cotizația sindicală fusese fixată la douăzeci la sută din salariu și fiecare încerca să controleze încasările și să folosească

asociația pentru profitul personal. Numai în portul New York existau șapte centrale care își disputau dreptul de întâietate la caşcaval. Ei bine, lui Mike i-a fost de ajuns un an pentru a pune lucrurile în ordine. Numai asta făceau mahării din Chicago, infractori celebri precum Capone, Musica, Guzik, care se mulțumeau să își plătească bine oamenii și să le dea ordine prin telefon: nici vorbă, punea mâna la treabă chiar el. În ziua în care cuiva îi va veni ideea să grebleze fundul Golfului Hudson, în față la Hoboken, va da de vreo sută de butoaie de ciment în mâl, iar Mike tot acolo era și el când se băgau băieții-n mortar. Uneori, tipii erau vii și încă se mai zbăteau. Lui Mike îi plăcea când îi auzea protestând: în felul ăsta, când erau înfipți în mortar, aveau nişte atitudini interesante. Mike zicea că se va întâmpla la fel cu locuitorii din Pompei, care sunt descoperiți în lavă după două mii de ani: numea asta „a lucra pentru posteritate“. Când vreun gagiu devenea prea de tot turbulent, Mike încerca întotdeauna să-i bage mințile-n cap: „Ce tot faci scandal?“ îi zicea. „O să aparții moștenirii noastre artistice.“ Până la urmă, chiar devenise foarte greu de lucrat cu el. Îi trebuia un ciment special, cu priză rapidă, care se întărea foarte repede: așa putea vedea rezultatul imediat ce treaba era gata. De obicei, la Hoboken lumea se mulțumește să înfigă insul în ciment când e pregătit, se bate-n cuie butoiul, e aruncat în valuri și cu asta, basta. Cu Mike însă totul era altfel, o lua foarte personal. Ținea să fie pus mortarul pe individ în straturi foarte subțiri, ca să se lipească bine peste tot, ca să se poată vedea expresia feței marcată clar și orice poziție a corpului, de parcă ar fi fost vorba despre o statuie. Tipii, cum am zis, se cam zvârcoleau un pic în timpul operațiunii, și asta ducea uneori la rezultate destul de haioase. Cel mai adesea însă, aveau o mână pe inimă și gura deschisă, ținând un minunat discurs și jurându-se că nu încercase deloc să facă sindicatului concurență și că erau pentru unitatea muncitorească și nevinovați ca mieii, iar astea îl plictiseau foarte tare pe Mike, fiindcă făceau toți aceeași mutră și aceleași gesturi, și când erau gata turnați în mortar semănau unii cu alții, iar lui Mike i se părea că treaba nu era cum trebuie. „O porcărie“, ne explica. Noi tot ce ne doream era să băgăm cât mai repede individu-n butoi, s-aruncăm butoiu-n valuri și să nu ne mai gândim la treaba aia. Nu c-am fi riscat mare lucru: docurile erau bine păzite de băieții de la centrală, iar poliția nu-și băga niciodată nasul pe-acolo – erau treburile interne ale sindicatului și astea nu-i priveau. Numai că nu ne plăcea chestia aia: un ins îmbrăcat în mortar din tălpi până-n creștet, care era pe cale să urle, deși era alb de tot și se-ntărea, cu o gaură neagră în dreptul gurii care continua să emită sunete – trebuiau să te țină curelele pentru așa ceva.

Uneori, Mike lua un ciocan și o daltă și finisa detaliile. Îmi amintesc mai ales de Big Bill Sugar, Grecul din San Francisco, cel care dorea să păstreze Coasta de Vest independentă și refuza să se afilieze – lovitură pe care Lou Dybic încercase și el să o dea cu un an mai devreme, la docurile din Chicago, cu rezultatul pe care-l știți. Cu diferența că Big Bill Sugar era foarte tare pe

terenul lui, sprijinit de toți șefii locali și foarte suspicios. Ba chiar teribil de suspicios. Firește, nu voia să divizeze lucrătorii, era pentru unitatea muncitorească și toate alea-alea, dar pentru profitul lui, cum bine vă dați seama. Pentru a veni să discute cu Mike situația, a cerut ostatici: pe fratele lui Mike, care pe atunci era însărcinat cu legătura cu mediul politic, plus doi lideri sindicali. I-au fost trimiși. Și a venit la Hoboken. Doar că atunci când s-au întâlnit, se vedea că Mike nu era interesat deloc de discuție. Se uita la Big Bill Sugar visător și nu asculta un cuvânt. Trebuie să vă spun că Grecul era al naibii de bine făcut: un metru nouăzeci și o meclă mișto, care dădea peste cap inimile fetelor, de unde și porecla. S-a discutat totuși serios vreo șapte ceasuri, a fost pusă pe tapet unitatea muncitorească și necesitatea de a lupta împotriva deviaționiștilor și a socio-trădătorilor, care nu se limitau la apărarea intereselor profesionale și încercau să facă din mișcare o unealtă politică, și în tot acest timp Mike nu-l scăpa pe Big Bill Sugar din ochi. La pauză, a venit și mi-a zis simplu: „Bun, nu folosește la nimic să discutăm cu jigodia asta, să-i dăm drumul.“ Am vrut să deschid gura pentru a-i aminti de fratele lui și de ceilalți doi ostatici, însă am simțit imediat că nu avea rost, Mike știa ce făcea, și-apoi era adevărat că erau în joc interesele superioare ale sindicatului. Am continuat să stăm de vorbă, așa, de formă, iar la încheierea lucrărilor, când Big Bill Sugar a ieșit din hangar, i-am băgat pe toți, cu tot cu avocat și cei doi delegați ai muncitorilor din Oakland. Seara, Mike a venit personal să supravegheze operațiunea și, când Grecul a fost în întregime acoperit cu mortar, în loc să-l aruncăm în apele golfului Hudson, a stat un moment pe gânduri, a zâmbit și-apoi a zis: „Puneți-l deoparte. Trebuie să se-ntărească. E nevoie de cel puțin trei zile.“ L-am lăsat pe Big Bil Sugar în hangar, păzit de un militant, și ne-am întors după trei zile. Mike l-a examinat cu atenție, a pipăit tencuiala, a mai lucrat-o un pic – o lovitură de ciocan și de daltă ici, una colo –, după care a părut mulțumit. S-a-ndreptat, s-a mai uitat puțin și pe urmă a zis: „Bun, băgați-l la mine-n mașină.“ N-am priceput pe loc, așa că a repetat: „Băgați-l la mine-n mașină. Lângă șofer.“ Ne-am uitat unii la alții, dar cu Mike nu stăteai la discuții. L-am dus pe Big Bill Sugar în Cadillac, l-am instalat lângă șofer, ne-am băgat toți în mașină și am așteptat. „Acasă“, a zis Mike. Bun, am ajuns în Park Avenue, ne-am oprit acasă, l-am scos pe Big Bill Sugar din automobil, iar portarul ne-a zâmbit cu șapca-n mână. „Ce frumoasă statuie aveți, domnule Sarfatti“, a constatat respectuos. „Și-apoi, cel puțin se-nțelege ce e. Nu ca șmecheriile astea moderne cu trei mecle și șapte mâini.“ „Da“, a răspuns Mike, râzând. „E pe clasic. Exact în stil grec.“ L-am băgat pe Big Bill Sugar în ascensor, am urcat, Mike a deschis ușa, am intrat, ne-am uitat la patron. „În salon“, ne-a comandat. Am intrat în salon, l-am așezat pe Big Bill Sugar lângă un perete și am așteptat. Mike a privit pereții cu atenție, s-a gândit și-apoi a-ntins mâna. „Acolo“, a zis. „Pe șemineu.“ Nu am înțeles imediat, dar Mike s-a dus să ia tabloul care era în locul acela, o chestie mare

care reprezenta niște bandiți atacând o diligență. Bun, ne-am zis, nu e loc de discuții. Așa că l-am pus pe Big Bill Sugar pe șemineu și l-am lăsat acolo. Cu Mike mai ales nu trebuia să cauți să înțelegi. După, bineînțeles, am discutat mult între noi ca să aflăm de ce ținea atâta Mike să-l aibă pe Big Bill Sugar pe șemineu, lângă peretele salonului. Fiecare avea tot felul de idei în sensul ăsta, dar încearcă să pricepi ceva! Evident, era o mare victorie pentru sindicat. Big Bill Sugar era un tip periculos, unitatea muncitorilor de la malul mării era salvată, și Spats Marcovitz era de părere că Mike voia să-l păstreze pe Big Bill Sugar pe perete ca pe un trofeu, ca să-i amintească de victoria pe care o repurtase. În orice caz, l-a păstrat așa pe șemineu ani de zile, până a fost condamnat pentru fraudă fiscală și a fost băgat la pârnaie, înainte de a fi deportat. Da, a fost tot ce s-a putut găsi împotriva lui, și asta încă a fost o lovitură pusă la cale de sindicatele politice. În momentul acela a donat statuia Muzeului Folclorului American din Brooklyn. Și-acolo e și-acum. Trebuie spus că Mike a plătit un preț – corpul fratelui lui a fost găsit într-o pubelă, pe cheul din Oakland –, dar Mike nu era omul care să negocieze când era vorba despre interesele sindicatului. A realizat unitatea muncitorească la docuri de unul singur, ceea ce nu a împiedicat să i se ia pașaportul american și să fie deportat în Italia la ieșirea din pușcărie, ca un oarecare Lucky Luciano, acum șapte ani. Iată, prieteni, omul pe care îl veți vedea peste aproape un ceas: un uriaș. Da, un uriaș, alt cuvânt mai potrivit nu există.

Eram trei: Shimmy Kunitz, care era bodyguardul lui Carlos și a cărui singură preocupare, dincolo de funcțiile fiziologice, consta în a trage cinci ore pe zi la țintă cu Coltul. Ăsta era felul lui de a trăi. Când nu trăgea, aștepta. La drept vorbind, nu știu ce aștepta. Poate ziua în care a fost adus mort la Libby's, cu trei gloanțe-n spinare. Swifty Zvrakos, un omuleț grizonant, a cărui față era un fel de expoziție permanentă de ticuri de o extraordinară varietate, era avocatul nostru consilier și o veritabilă enciclopedie vie a istoriei sindicale: putea cita din memorie de la numele tuturor pionierilor mișcării până la cifra de afaceri a fiecăruia și calibrul armei de care se folosea. Cât despre mine, absolvisem Harvardul, îmi petrecusem mai mulți ani în mari firme de Public Relations și eram acolo mai ales pentru a veghea asupra aparențelor și pentru a mă ocupa de prezentarea dialectică a acțiunilor noastre; mă străduiam să schimb, în măsura posibilului, imaginea destul de puțin favorabilă pe care originea socială deseori mai mult decât modestă a liderilor noștri și slaba atenție pe care o acordau chestiunilor de formă în cadrul luptelor necontenite, fără a uita propaganda insidioasă a sindicatelor complet infiltrate de elemente subversive o consacraseră în spațiul public.

Ne duceam să-l vedem pe Sarfatti la Roma din două motive: mai întâi fiindcă hotărârea privind deportarea tocmai fusese casată la Curtea Supremă, urmare a unui viciu de procedură, apoi pentru că mișcarea muncitorească ajunsese la o cotitură decisivă a istoriei ei. Sindicatul nostru urma să ia cu

asalt toaste mijloacele de transport: rutiere, aeriene, fluviale și feroviare. Un dumicat prea mare ca să fie ușor de-nghițit. Sindicatele înfeudate partidelor politice se opuneau eforturilor noastre și încercau să ne împiedice să trecem la treabă, ceea ce începuse să devină periculos. Ne trebuia în frunte nu doar un luptător de calibru, dar și un om al cărui nume să răsune în urechile militanților noștri ca o garanție a victoriei. Și acesta era Mike Sarfatti. Fusese primul care înțelesese, instinctiv poate, că tradiționalul capitalism american era în declin și că adevărata sursă de bogăție și de putere nu mai era patronatul, ci clasa muncitoare. Geniul lui Mike se dovedise prin înțelegerea faptului că sindicalismul de tip Chicago era complet perimat și că protecția muncitorilor oferea posibilități infinit mai mari decât cele pe care pionieri precum Bugs Moran, Lou Buchalter sau Frankie Costello le impuneau odinioară comercianților. Ajunsese până la a-și pierde complet interesul pentru traficul de droguri, prostituție și jocuri mecanice, pentru a-și îndrepta toate eforturile către clasa muncitoare, în pofida opoziției, de altfel rapid potolite, a elementelor conservatoare ale sindicatului, incapabile să se adapteze la noile condiții istorice. Marele patronat și autoritățile federale reușiseră, temporar, să-i întrerupă acțiunile, deportându-l; de acum, vestea întoarcerii lui în prim-planul luptei sindicale pentru unitatea muncitorească urma să semene panica în rândul concurenței.

Am sosit la Roma spre seară. La aeroport ne aștepta un Cadillac cu șofer în livrea și o secretară italiană coaptă, care vorbea despre Mike cu un tremur de emoție în glas. Domnul Sarfatti își cerea scuze, dar nu își putea întrerupe munca. Fiindcă muncea enorm. Pregătea călătoria la New York. Cum s-ar zice, nu își mai părăsise vila de șase săptămâni… Carlos a aprobat-o cu un gest scurt al capului.

— Nu ești niciodată destul de prudent, a zis. Cel puțin, e bine păzit?

— Vai, absolut! l-a asigurat secretara. Am grijă chiar eu să nu îl deranjeze nimeni. Credea că va fi gata la timp, dar New Yorkul îl presează să se întoarcă imediat, așa că e obligat să lucreze rapid. Firește, este un mare eveniment în viața sa. Dar se bucură mult să vă vadă. Mi-a vorbit deseori despre dumneavoastră. V-a cunoscut într-o perioadă în care încă mai era atras de figurativ, dacă am înțeles bine. Da, domnului Sarfatti tare-i mai place să vorbească despre începuturile sale artistice, trăncănea secretara. Se pare că una dintre operele sale se află la Muzeul Folclorului American din Brooklyn. O statuie intitulată *Big Bill Sugar*…

Carlos și-a prins trabucul la timp. Chipul lui Swifty Zavrakos a fost răvășit de o succesiune de ticuri înfricoșătoare. Trebuie că și eu făcusem o mutră ciudată, numai Shimmy Kunitz nu a manifestat nici cea mai mică emoție, părând să nici n-aibă habar unde se află. Avea mereu acel aer atât de absent, încât până la urmă nu-l mai vedea nimeni.

— V-a vorbit despre asta? a întrebat Carlos.

— Da, cum să nu! a exclamat femeia cu un surâs larg. Râde deseori de primele sale încercări. Propriu-zis nu le dezavuează, doar că le găsește destul de amuzante. „Conteso, îmi spune – întotdeauna îmi zice Conteso, nu prea știu de ce –, conteso, în vremea debutului eram extrem de figurativ, un fel de primitiv american, ca Grandma Moses, artă naivă, ce să mai vorbim. *Big Bill Sugar* poate că e tot ce am făcut mai bine în genul acela – un eșantion reușit din ceea ce se numește pe-acolo «americana» –, un ins rupt în două, ținându-se de burtă, unde-a încasat-o, cu pălăria care începe să-i alunece pe ochi, dar toată treaba nu putea merge prea departe. Desigur, încă nu mă găsisem, abia de începeam să mă orientez spre mine însumi. Dacă treci vreodată prin Brooklyn, trebuie neapărat să-l vezi. Vei constata că am parcurs ceva drum de atunci.“ Îmi închipui însă că știți mai bine decât mine opera domnului Sarfatti…

Carlos își revenise din surpriză.

— Da, doamnă, i-a răspuns cu emfază. Cunoaștem bine opera lui Mike și suntem siguri că va face lucruri încă și mai valoroase. Permiteți-mi să vă spun că lucrați pentru o mare personalitate, un american de cea mai mare importanță, căruia toți muncitorii îi așteaptă cu nerăbdare întoarcerea și al cărui nume va fi într-o zi cunoscut în lumea-ntreagă…

— Vai, dar nici nu mă-ndoiesc! a exclamat secretara. Deja *Alto*, din Milano, i-a consacrat un articol foarte elogios. Și vă pot asigura că de doi ani nu face altceva decât să lucreze, iar acum se simte absolut pregătit să revină în Statele Unite.

Carlos a făcut un gest scurt din cap și a păstrat tăcerea. Nu era niciodată ușor de știut ce făceau cu exactitate ochii lui Swifty Zavrakos, cu toate ticurile lui, însă aveam impresia că-mi arunca priviri neliniștite. Și trebuie să mărturisesc că nici eu nu mai eram destins – ceva nu se lega, era pe undeva o neînțelegere – și simțeam o teamă confuză, un soi de presentiment care începea să dea-n angoasă.

Cadillacul mergea cu toată viteza prin câmpia romană pe unde se vedeau apeducte în ruină și chiparoși. Apoi a intrat într-un parc, a rulat un moment pe o alee cu dafini roz și s-a oprit în fața unei vile care părea ridicată în întregime din sticlă, de o formă bizară și asimetrică, un fel de triunghi aplecat. Intrasem de câteva ori în Muzeul de Artă Modernă din New York, dar trebuie să recunosc că aici, pentru mine, a fost un șoc: era greu de imaginat că în locul acela trăia unul dintre cei mai mari luptători ai sindicalismului american. Toate fotografiile lui Mike Sarfatti pe care le văzusem îl reprezentau în picioare, pe cheul de la Hoboken, într-un peisaj viril, plin de macarale, lanțuri, buldozere, lăzi și oțel, elementul lui natural. Mă găseam într-un fel de seră, printre mobile cu forme răsucite, care păreau scoase direct dintr-un coșmar, sub un tavan prin care intra lumina, ale cărei culori se schimbau fără-ncetare,

și de care atârnau obiecte de fier care se-nvârteau și se clătinau continuu, în timp ce niște blocuri de beton, din care ieșeau tuburi, țevi și lame de oțel, își ridicau volumele amenințătoare prin toate colțurile, pe pereți fiind tablouri – în fine, tablouri cred că erau, fiindcă aveau rame – care-ți aruncau drept în ochi pete sinistre de culoare și linii încurcate-ntre ele ca niște șerpi, de-ți venea să urli. M-am întors spre Carlos. Rămăsese cu gura căscată, cu ochii ieșiți din orbite, cu pălăria dată pe ceafă. Sunt convins că-i era frică. Cât despre Swifty Zavrakos, acesta suferise un asemenea șoc, încât ticurile îi încetaseră, fața-i încremenise într-o expresie stupefiată, iar trăsăturile îi erau de la un cap la altul limpezi: mi se părea că îl întâlneam pentru întâia oară. Până și Shimmy Kunitz ieșise din torpoare, cu ochii rostogolindu-i-se în viteză în toate părțile, cu mâna în buzunar de parcă ar fi așteptat să tragă cineva în el.

— Ce mai e și asta? s-a răstit Carlos.

Arăta cu degetul spre un soi de caracatiță multicoloră, care părea să-și deschidă către tine tentaculele pentru a te înăbuși.

— E un fotoliu Buzzoni, a răspuns un glas.

Mike Sarfatti stătea în prag. Imaginile a treizeci de ani de istorie a portului New York, ale bătăliilor necruțătoare pe frontul de la malul mării, care făcuseră din sindicatul nostru una dintre forțele cele mai dinamice și mai bine organizate ale mișcării muncitorești, fiind pe punctul de a elibera complet lucrătorul american de capcana ideologiilor și a politicii, pentru a plasa apărarea intereselor lui pe terenul strict profesional, îmi treceau dintr-odată prin fața ochilor. Două mii de tone de carne stricată în camerele frigorifice sabotate, de pe chei, puțind până-n vârful Empire State Building, corpurile lui Frankie Shore, Benny Stigman, Rocky Fish și ale altor socio-trădători, care încercaseră să organizeze înecul Uniunii prin intermediul unor elemente politice subversive, atârnate în cârligele pentru carne, la intrarea în abatoare, mutra arsă cu acid sulfuric a lui Sam Berg, a doua zi după apariția faimosului său articol în care denunța ceea ce el numea „sechestrarea mișcării muncitorești de către sindicatul crimei“, atentatele împotriva lui Walter Reuther și Meany mi-au revenit în memorie într-o străfulgerare, în timp ce mă uitam la eroul acelei victorioase epopei, care acum stătea în fața mea. Purta o salopetă de muncitor și părea că se întorcea de pe șantier. Îl credeam mai bătrân, dar trebuie că nu avea mai mult de cincizeci de ani. Mâini puternice, umeri de luptător și o față de o admirabilă brutalitate, ale cărei trăsături păreau să fi fost dăltuite cu barda. Am fost însă imediat frapat de expresia chinuită, torturată a ochilor lui. Părea nu doar preocupat, ci chiar obsedat, îi puteai observa pe chip, în unele momente, o adevărată stupoare, un fel de uimire care aproape că dădea acelei minunate măști romane un aer pierdut, dezorientat. Simțeai, în timp ce ne vorbea, că se gândea la altceva. Părea totuși bucuros că-l vede pe Carlos. Cât despre acesta, avea lacrimi în ochi. Au rămas o bună

bucată de vreme îmbrățișați, uitându-se unul la altul cu afecțiune și bătându-se pe umăr. Majordomul în uniformă a intrat cu un platou cu băuturi, pe care l-a lăsat pe un gheridon. Carlos a dat peste cap paharul cu Martini, uitându-se în jur cu o silă evidentă.

— Ce mai e și asta? a întrebat, îndreptând spre perete un deget acuzator.

— E un Wols, a răspuns Mike.

— Și ce reprezintă?

— Este o pictură abstractă expresionistă.

— O ce?

— O pictură abstractă expresionistă.

Carlos a rânjit. Buzele i s-au strâns pe havană și a luat un aer vexat, indignat.

— I-aș da o mie de dolari primului tip care-ar fi în stare să-mi spună ce reprezintă.

Mike a părut iritat.

— Nu ești tu obișnuit.

Carlos s-a lăsat greu în fotoliu, uitându-se în jur cu ostilitate. Sarfatti i-a urmărit privirea.

— Acela-i un Miro.

— Un copil de cinci ani ar face unul la fel, a zis Carlos. Și-asta ce mai e?

— Un Soulages.

Carlos a strâns o clipă-ntre dinți havana.

— Mda, ei bine, o să-ți spun eu ce sunt toate astea, a zis până la urmă. Fiindcă au un nume… Decadență.

Și ne-a privit triumfător.

— Decadență. Toți sunt putrezi în Europa, doar se știe. Complet degenerați. Comuniștii nu au decât să se aplece asupra chestiei astea și să curețe tot. Ascultați ce vă spun: nu mai au fibră morală. Numai putregai. Nu ar trebui să ne lăsăm trupele să staționeze pe-aici, că se ia. Dar asta… Ce mai e și mizeria asta?

Și-a îndreptat trabucul spre un obiect inform de beton, acoperit tot de niște ace imense, răsucite, și de cuie ruginite, care ocupa centrul salonului. Mike tăcea. Nările i se strânseseră și se uita fix la Carlos. Ochii îi erau cenușii, privirea cumva ștearsă, și nu te simțeai deloc bine când era îndreptată spre tine. Am observat imediat că i se strângeau pumnii. Brusc, l-am regăsit pe acel Mike Sarfatti din legendă, regele docurilor din Hoboken, omul care-i făcuse să dea înapoi pe Costello, pe Luciano, pe cei cinci frați Anastasia, ba chiar pe Dirty Spivak, cel care fusese timp de cincisprezece ani singurul stăpân după Dumnezeu al cheurilor New Yorkului.

— Individul care a făcut chestia asta e complet dus cu mințile, a declarat Carlos cu fermitate. Ar trebui legat.

— E una dintre ultimele mele lucrări, a spus Mike. Eu am făcut-o.

S-a lăsat o tăcere de moarte. Lui Carlos îi ieşiseră ochii din cap. Faţa lui Swifty Zavrakos era zguduită de adevărate descărcări electrice: ai fi zis că trăsăturile încercau să i-o ia la goană.

— Eu am făcut-o, a repetat Mike.

Părea cu adevărat înfuriat. Se uita fix la Carlos, cu atenţia unui animal de pradă, iar acesta părea să ezite. Şi-a scos batista şi şi-a şters fruntea. Instinctul de conservare a fost însă mai puternic.

— A, bun, din moment ce tu ai făcut-o…

A mai aruncat o privire scârbită spre „sculptură“, apoi, vizibil, a încercat s-o facă uitată.

— Am venit să discutăm afaceri, Mike, a adăugat.

Acesta nu-l asculta. Privea cu mândrie obiectul de beton, presărat cu ace şi cuie, şi, când a început să vorbească, a făcut-o cu o blândeţe ciudată, cu un soi de vrajă în glas, şi din nou expresia aceea de uimire, de naivitate aproape i s-a aşternut pe chip.

— Au reprodus-o în *Alto*, pe copertă, ne-a explicat. Aici e cea mai bună revistă de artă. Cei de acolo spun că am reuşit să sugerez a patra dimensiune – dimensiunea spaţiu-timp, înţelegeţi –, pe Einstein şi toate alea. Normal, numai la asta nu mă gândisem: niciodată nu ştii cu exactitate ce faci, e mereu o doză de mister. Subconştientul, bineînţeles. A făcut ceva valuri. Cum finanţez revista, s-a lăsat cu tot felul de controverse. Numai că tipii de acolo sunt incoruptibili. N-ai cum să-i cumperi. Au principii. E tot ce-am făcut mai avansat, dar mai am şi alte piese jos. În atelier.

— Mike, am venit să discutăm afaceri, a repetat Carlos cu glas gâtuit.

Mi se părea că-i era frică să se ridice din fotoliu. Mike era însă deja la uşă.

— Veniţi? ne-a strigat nerăbdător.

— Da, Mike, a zis Carlos. Da. Venim.

Am trecut printr-o grădină exotică în care păuni şi păsări flamingo se plimbau liberi printre monştrii de piatră pe care Mike îi mângâia uneori, în trecere.

— Acesta este un nud al lui Moore, a spus. Acesta un Branco. Observaţi, bineînţeles, că e un pic depăşit. Le-am cumpărat acum trei ani. Erau pionieri, precursori, şi de aici drumul duce direct la mine. Toţi criticii mi-o spun, pe-aici.

Carlos mi-a aruncat o privire disperată. La celălalt capăt al grădinii era un pavilion de sticlă, al cărui acoperiş de aluminiu începea la sol şi alcătuia un fel de montagine-russe înainte de a atinge din nou pământul.

— E conceput de Fissoni, ne-a explicat Mike, cel mai bun arhitect italian, după părerea mea. Comunist. Dar, ştiţi, pe-aici comunismul nu are nici o legătură cu acela de la noi. Nu e subversiv. Totul se-ntâmplă doar în minte. E

ceva foarte intelectual. Cei mai buni pictori și sculptori sunt aproape toți comuniști pe-aici.

Carlos a lăsat să-i scape un soi de tânguit. Nu îndrăznea să spună nimic, dar a îndreptat rapid degetul către spatele lui Mike și-apoi și-a atins tâmpla. Am intrat în pavilion. Înăuntru, în jurul unui bazin de beton, erau lăzi, găleți, saci cu ipsos, unelte de toate genurile, de te-ai fi crezut într-un șantier. Și, de asemenea, peste tot, operele lui Mike. Ce puteau reprezenta operele acelea și cât valorau nu știu nici până azi și, fără îndoială, nici nu voi ști vreodată. Tot ce vedeam erau niște mase de beton cu forme bizare, din care ieșeau vârfuri de fier și un fel de țevi răsucite.

— Nu seamănă cu nimic din ce ați mai văzut, nu-i așa? a spus Mike cu mândrie. Criticii de la *Alto* zic că este vorba despre forme în întregime noi. Mă situează la vârful spațialismului – pariez că în America nici măcar nu se știe ce înseamnă.

— Nu, Mike, a răspuns Carlos cu blândețe, cum ai vorbi cu un bolnav, nu, încă nu se știe la noi ce înseamnă.

— Ei bine, vor afla în curând, a constatat Mike cu satisfacție. Toate operele mele – și sunt exact treizeci – vor lua mâine drumul New Yorkului. Vor fi expuse la galeria Meyerson.

Nu voi uita niciodată fața lui Carlos când Mike a terminat de vorbit. Mai întâi, o expresie incredulă, apoi panicată, în timp ce se întorcea spre noi, ca pentru a se asigura că nu-l trădaseră urechile și că auzise bine ce credea că auzise. Însă ce trebuie să fi citit pe fizionomiile noastre – în sfârșit, pe a mea și pe a lui Shimmy Kunitz, fiindcă succesiunea de ticuri de pe chipul lui Swifty Zabvrakos ne împiedica să ne dăm seama ce se întâmpla cu el – îi confirma fără îndoială temerile, întrucât expresiei stupefiate și panicate i-a urmat brusc una de un calm înfricoșător.

— Fiindcă o să duci toate astea la New York, Mike? l-a întrebat.

— Da. Și vă promit că vor face senzație.

— Sigur, a întărit Carlos cu candoare.

Trebuie să mărturisesc că, în clipa aceea, îi admiram stăpânirea de sine. Nici nu era greu de închipuit ce avea să se întâmple dacă Mike Sarfatti, omul care încarna speranțele și ambițiile militanților noștri într-un moment cu deosebire dramatic al istoriei sindicatului, se întorcea la New York nu pentru a-și impune cu mână de fier, concurenților noștri, legea, ci pentru a organiza o expoziție de artă abstractă într-o galerie din Manhattan. Un imens hohot de râs, un adevărat tsunami de batjocuri și deriziune – legendarul erou pe care contam pentru a realiza unirea muncitorilor dintr-o parte și din cealaltă a Statelor Unite, pentru profitul nostru, urma să fie obiectul uneia dintre cele mai mari bășcălii care au zdruncinat vreodată mișcarea muncitorească. Da, și în ziua de azi încă mai admir calmul lui Carlos. Doar că asuda un pic: mai

luase o havană, o aprinsese și de-acum se uita la Mike liniștit, cu mâinile în buzunare, cu bunătate.

— Catalogul e deja tipărit, a explicat Mike. L-am tras în cinci mii de exemplare.

— Aha! Bine, a zis Carlos.

— Va trebui trimis tuturor prietenilor noștri, a adăugat Mike.

— Bineînțeles, vom avea grijă.

— Trebuie să vorbească ziarele. E o problemă de prestigiu, e foarte important. De altfel, ce trebuie să facă acum sindicatul e o Casă de Cultură la Hoboken.

Carlos a părut puțin zdruncinat.

— O… ce?

— O Casă de Cultură. Rușii ridică așa ceva peste tot pentru muncitori. Greșim criticându-i pe comuniști cam orbește. Au făcut și lucruri bune, și trebuie să-i imităm în ce au făcut bine. De altfel, băiatul care mi-a prefațat catalogul, Zuccharelli, e comunist. Și asta nu-l împiedică să fie cel mai bun critic de artă din ziua de azi.

— Un comunist, da? a murmurat Carlos.

— Da. Îi datorez mult. M-a încurajat foarte tare. Fără el, nu mi-ar fi dat vreodată prin cap să fac expoziție la New York.

— Aha, așa deci, a zis Carlos.

— Într-adevăr m-a ajutat mult în orientarea a ceea ce fac. O spune foarte bine în prefață, uite: „O sculptură într-adevăr spațială trebuie să semnifice noțiunea einsteiniană timp–spațiu, modificând constant coordonatele sub ochii celui care privește, într-un fel de mutație conținută a materiei, care sugerează absența totală a vreunei certitudini permanente. Prin aceasta, opera lui Sarfatti, refuzând imobilismul, dovedește relativismul istoric marxist și se situează hotărât pe terenul artei progresiste, constituind o veritabilă victorie a mersului înainte a artelor plastice asupra elementelor reacționare ale stagnării artistice, care caută, din contră, să imobilizeze formele, fixându-le pentru totdeauna, împiedicându-le să înainteze irezistibil către noi realizări socialiste…“

Ștergeam picăturile de sudoare înghețată care-mi dăduseră pe frunte: aveam impresia că asistam la ceva de genul pătrunderii solemne a viermelui în fruct. Clar, nu mai era posibil ca Mike să fie salvat, vindecat la timp: ar fi fost fără îndoială necesare mai multe luni de tratament, presupunând că l-ar fi acceptat. Singurul lucru care conta în acel moment era sindicatul. Trebuia cu orice preț să salvăm legenda uriașului din Hoboken, să-i punem o dată pentru totdeauna la adăpost prestigiosul nume pentru a putea să fie de folos cauzei unității muncitorești, trebuia salvat de ridicolul care risca să ne mătură pe toți și să încline irezistibil balanța în favoarea dușmanilor noștri. Era unul dintre

acele momente ale istoriei în care grandoarea cauzei trecea peste orice altă considerație, în care importanța scopului urmărit justifica toate mijloacele. Problema era de a ști dacă forța noastră morală era încă intactă, dacă eram încă destul de puternici și de fermi în convingeri sau dacă anii de prosperitate și de viață ușoară grevaseră asupra voinței noastre. Aruncându-mi însă ochii spre figura indignată, bulversată a lui Carlos, pe care începea să se contureze deja expresia unei implacabile hotărâri, m-am liniștit complet: simțeam că decizia bătrânului militant era deja luată. L-am văzut făcând un semn scurt din cap lui Shimmy Kunitz. Mike stătea în picioare, lângă bazinul de beton de unde ultima sa operă, fără îndoială neterminată, își ridica ciotul zburlit al unei sârme ghimpate. Expresia chipului său avea ceva patetic: un amestec de megalomanie și de uimire fără margini.

— Nu știam că am așa ceva în mine, ne-a zis.

— Nici eu, a constatat Carlos. Cred că aici te-ai ales cu asta.

— Vreau să vină să le vadă toți prietenii noștri. Vreau să fie mândri de mine.

— Da, Mike, a spus Carlos. Da, băiete. Numele îți va rămâne ce a fost întotdeauna. Voi face ce trebuie pentru asta.

— Suntem prea des acuzați că am fi niște brute, a continuat Mike. O să vadă ei. Nu putem lăsa Europei monopolul culturii…

Carlos și Shimmy Kunitz au tras aproape în același timp. Mike a dat violent capul pe spate, a deschis larg brațele, s-a îndreptat cât era de mare și a rămas o clipă așa, în aceeași atitudine pe care o păstrează în statuia lui de ciment care se ridică acum în curtea de festivități a sediului social al sindicatului din Hoboken. Apoi a căzut înainte. Am auzit un sunet straniu și am întors rapid capul. Carlos plângea. Lacrimile îi curgeau pe fața lată, căreia mila, furia, rușinea și confuzia sfârșeau prin a-i pune o mască de o grandoare tragică.

— I-au tras-o, murmura, i-au tras-o celui mai bun dintre noi. Îl iubeam ca pe copilul meu. Așa, cel puțin, nu mai suferă. Singurul lucru care contează e sindicatul, e unitatea muncitorilor pe care a servit-o întreaga viață. Astfel, numele lui Mike Sarfatti, pionier al independenței sindicale, va dăinui pe cât o va face și țărmul mării la Hoboken, și acolo își va și avea statuia. Nu mai avem decât să-l punem la uscat într-o ladă, fiindcă mâine trebuie să plecăm. O să fie dur ce urmează. Vom spune că s-a întors cu noi. Ajutați-mă.

Și-a aruncat haina și-a trecut la treabă. L-am ajutat cum am putut mai bine și, curând, statuia cam nefinisată, pe care toată lumea o poate admira acum la Hoboken, a început să se contureze în mortar. Din când în când, Carlos se oprea, își ștergea ochii și arunca o privire plină de ură spre blocurile de beton informe care ne înconjurau.

— Decadență, murmura suspinând. Decadență, asta e.

Falsul

— Acest Van Gogh al dumneavoastră este un fals.

S. era la birou, sub ultima lui achiziție: un Rembrandt, pe care-l obținuse după o bătălie grea la licitația de la New York, unde cele mai mari muzee ale lumii sfârșiseră prin a se recunoaște învinse. Prăbușit în fotoliu, Baretta, cu cravata lui gri cu perlă neagră, cu părul complet alb, cu eleganța discretă a costumului cu tăietură clasică și monoclul, toate luptând inutil cu corpolența și mobilitatea mediteraneeană a trăsăturilor păstoase, și-a scos batista și s-a șters pe frunte.

— Sunteți singurul care-o spune sus și tare peste tot. La un moment dat au existat niște îndoieli… Nu neg. Mi-am asumat un risc. Dar acum cazul e tranșat: portretul e autentic. Maniera e incontestabilă, recognoscibilă în fiecare tușă a pensulei…

Vizibil plictisit, S. învârtea în mână un coupe papier de fildeș.

— Și-atunci, unde e problema? Considerați-vă fericit că aveți o capodoperă.

— Tot ce vă cer este să nu vă mai exprimați astfel. Să nu mai aruncați în balanță greutatea cuvântului dumneavoastră.

S. a schițat un zâmbet.

— Am fost reprezentat la licitație… Și m-am abținut.

— Comercianții vă urmează ca oile. Le e frică să vă enerveze. Și-apoi, să fim cinstiți: îi controlați pe cei mai bogați…

— Se exagerează… Pur și simplu mi-am luat câteva precauții pentru a-mi asigura o anumită prioritate la vânzări…

Privirea lui Baretta era aproape rugătoare.

— Nu văd ce v-a făcut să fiți împotriva mea în această afacere.

— Să fim serioși, dragă prietene. A ieșit oarecum în evidență faptul că nu am cumpărat acest Van Gogh, avizul experților punându-i sub semnul întrebării autenticitatea. Dar dacă l-aș fi cumpărat, l-ați fi ratat. Și-atunci? Ce-ați dori, mai exact, să fac?

— Ați mobilizat împotriva acestui tablou, a răspuns Baretta, avizul

tuturor autorităților. Sunt la curent: pentru a demonstra că este vorba despre un fals, ați pus la bătaie toată influența de care dispuneți. Și aceasta este mare, foarte mare. Ajunge să spuneți o vorbă pentru ca…

S. a aruncat pe masă coupe-papierul și s-a ridicat.

— Îmi pare rău, dragul meu. Regret enorm. Este vorba despre o chestiune de principiu pe care ar trebui să fiți primul care să o înțeleagă. Nu voi deveni complicele unei șarlatanii, nici măcar abținându-mă. Aveți o colecție minunată și trebuie să recunoașteți pur și simplu că v-ați înșelat. Nu negociez în problemele de autentificare. Într-o lume în care trucajele și falsele valori triumfă peste tot, singura certitudine care ne rămâne este cea a capodoperelor. Trebuie să ne apărăm societatea de falsificatorii de orice fel. Pentru mine, operele de artă sunt sfinte și autenticitatea, o religie… Acest Van Gogh al dumneavoastră este un fals. Cum acest geniu tragic a fost îndestul trădat încă din timpul vieții, putem, avem datoria să-l apărăm cel puțin împotriva trădărilor postume.

— E ultimul dumneavoastră cuvânt?

— Mă mir că un om de onorabilitatea dumneavoastră îmi poate cere să devin complicele unei asemenea operațiuni…

— Am plătit trei sute de mii de dolari, a spus Baretta.

S. a făcut un gest disprețuitor.

— Știu, știu… Ați ridicat deliberat prețul la licitație: fiindcă dacă l-ați fi obținut pe un codru de pâine… E cusută cu ață albă.

— În orice caz, de când ați emis câteva opinii nefericite în legătură cu subiectul, aerul încurcat al oamenilor când vine vorba despre tabloul meu… Trebuie totuși să înțelegeți…

— Înțeleg, dar nu aprob. Ardeți pânza, gestul v-ar ridica nu doar prestigiul colecției, dar și reputația de om de onoare. Și, încă o dată, nu despre dumneavoastră este vorba, ci despre Van Gogh…

Chipul lui Baretta s-a încrâncenat. S. a recunoscut o expresie care îi era familiară: cea care nu lipsea niciodată de pe figurile rivalilor lui în afaceri, când erau îndepărtați de pe piață. Cu-atât mai bine, și-a zis ironic, așa-ți faci prieteni… Dar chestiunea aducea la lumină unul dintre rarele lucruri de care era mai mult decât interesat și venea în întâmpinarea uneia dintre nevoile sale cele mai profunde: nevoia de autenticitate. Nu stătea niciodată să se întrebe și nici nu se întrebase vreodată de unde îi venea această stranie nostalgie. Poate din absența totală a iluziilor: știa că nu putea avea încredere în nimeni, că datora totul extraordinarei sale reușite financiare, puterii căpătate, banilor, și că trăia înconjurat de o ipocrizie vătuită și confortabilă, care îndepărta bârfele, dar nu absorbea în întregime toate ecourile insidioase. „Cea mai frumoasă colecție privată El Greco nu e de ajuns… Trebuie disputat și Rembrandt cu muzeele americane. Nu e rău pentru un mic nimeni din Smirna, care fura de pe tarabe și vindea cărți poștale obscene prin port… Era plin ochi de

complexe, în pofida siguranței de sine pe care o afișa: toată această goană după capodopere nu este decât semnul efortului de a-și face uitate originile.“ Poate că așa era. De-atâta vreme nu mai fusese atent la sine însuși – nici nu mai știa dacă gândea în englezește, turcește ori armenește –, încât un obiect de artă imuabil în identitatea lui îi inspira acea pietate pe care numai certitudinile absolute o pot trezi în sufletele neliniștite. Două castele în Franța, cele mai somptuoase vile în New York și Londra, un gust impecabil, cele mai onorante decorații, un pașaport britanic – și totuși era de ajuns acea umbră de accent cântat pe care o păstra în toate cele șapte limbi pe care le vorbea curent și un tip anume de fizic în mod obișnuit denumit „levantin“, însă pe care îl poți descoperi pe chipurile sculpturilor din cele mai vestite epoci ale artei, din Sumer în Egipt și din Asiria în Iran, pentru a fi fost bănuit că era chinuit de un sentiment obscur al inferiorității sociale – nimeni nu îndrăznea să spună „rasiale“ – și fiindcă flota lui comercială era la fel de puternică precum aceea a grecilor, și fiindcă, în saloanele lui, picturi ale lui Tițian și Velázquez erau vecine cu unicul Vermeer autentic descoperit de la falsurile lui Van Meegeren, se spunea că, în curând, va fi imposibil să-ți pui acasă, pe un perete, o pânză a vreunui maestru fără a face figură de parvenit.

S. nu ignora nici una dintre aceste săgeți, obosite de altfel, care-i șuierau pe la spate și pe care le accepta ca pe niște opinii care-i erau datorate: era o gazdă mult prea bună pentru ca lumea bună a Parisului să-i refuze informatorii. Chiar aceia care îi căutau cu cea mai mare înverșunare compania, pentru a petrece fără cine știe ce cheltuieli o vacanță plăcută la bordul iahtului lui sau pe proprietatea de la Cap d’Antibes, erau firește primii care să glumească pe seama luxului ostentativ de care profitaseră cei dintâi și, când vreo urmă de pudoare sau pur și simplu abilitatea îi împiedica să practice pe față astfel de exerciții de reabilitare psihologică, știau să lase să transpară exact atâta ironie în spusele lor, încât să capete distanța necesară, între două invitații la cină. Fiindcă S. continua să îi invite fără a se lăsa înșelat nici de lingușirile de joasă speță, nici de propria vanitate un pic tulbure, care profita văzându-i gravitând în jurul lui. Îi numea „falsurile mele“ și, când se așezau la masă ori când îi vedea, pe fereastra vilei, făcând schi nautic trași de vedetele rapide pe care li le punea la dispoziție, surâdea ușor și ridica ochii cu gratitudine către vreo piesă rară din colecția sa, pe care nimic nu o putea atinge și nici nu-i putea pune sub semnul întrebării liniștitoarea autenticitate.

În campania împotriva tabloului Van Gogh al lui Baretta nu intra nici o animozitate personală: plecat dintr-o mică băcănie din Napoli, pentru a ajunge acum în fruntea celui mai mare trust alimentar din Italia, omul îi era mai degrabă simpatic. Înțelegea nevoia lui de a acoperi urmele de gorgonzola și de salamuri de pe pereți cu pânze ale maeștrilor, unicele blazoane cu care banii pot încă încerca să se împodobească. Numai că acel Van Gogh era un fals. Iar Baretta o știa foarte bine. Dar fiindcă ținea cu obstinație să dovedească

autenticitatea pânzei, cumpărând experți sau tăcerea acestora, se angaja pe terenul puterii pure și merita astfel o lecție din partea celor care încă mai dovedeau conștiința păstrării jocului.

— Am pe birou expertizarea lui Falkenheimer, a spus S. Nu prea știam ce să fac cu ea, dar după ce v-am ascultat… Astăzi o voi comunica ziarelor. Dragă prietene, nu este de ajuns să poți cumpăra tablouri: toți avem bani. Mai e necesar să dovedim operelor autentice un minim respect, în lipsa adevăratei pietăți… În definitiv, sunt obiecte de cult.

Baretta s-a ridicat încet din fotoliu. Lăsând fruntea-n pământ, și-a strâns pumnii. S. a observat cu plăcere expresia implacabilă, ucigașă, a chipului acestuia: îl întinerea. Îi amintea de vremea în care trebuia să smulgă de la concurență, după lupte grele, afacerea, pe vremea în care încă mai avea concurență.

— O să v-o plătesc, a mormăit italianul. Puteți conta pe mine. Am parcurs aproximativ același drum în viață. Veți vedea că pe străzile din Napoli se învață aceleași lovituri josnice ca acelea din Smirna.

S-a repezit afară din birou. S. nu se simțea invulnerabil, dar nu vedea ce lovitură i-ar fi putut da un om, fie el și extrem de bogat. Și-a aprins un trabuc, în timp ce gândurile îi făceau inventarul afacerilor, cu acea rapiditate căreia îi datora averea, pentru a se asigura că găurile erau bine înfundate și etanșeitatea, perfectă. De când se rezolvase amiabil conflictul cu fiscul american și își stabilise în Panama sediul imperiului lui plutitor, nimeni și nimic nu-l mai putea amenința. Totuși, discuția cu Baretta îi lăsase un vag gust amar, acel sentiment tainic de lipsă de siguranță care-l bântuia dintotdeauna. Și-a lăsat trabucul în scrumieră, s-a ridicat și s-a dus lângă soția lui, în salonul albastru. Îngrijorarea nu i se evaporase cu totul, dar când lua mâna Alfierei într-a lui sau când îi atingea ușor părul cu buzele, îl invada un sentiment pe care, în lipsa unei definiții mai bune, îl numea „certitudine“: singura clipă de încredere absolută, pe care nu o punea sub semnul întrebării în chiar momentul în care o degusta.

— Iată-te în sfârșit, a spus aceasta.

S-a aplecat spre fruntea ei.

— Am fost reținut de un ins antipatic… Ei, și ce mai faci?

— Firește, mama ne-a târât pe la casele de modă, până când tata a protestat. Până la urmă am vizitat Muzeul Marinei. Foarte plictisitor.

— Trebuie să știi să te și plictisești un pic. Fără asta, lucrurile-și pierd gustul…

Părinții Alfierei veniseră din Italia ca s-o mai vadă. O vacanță de trei luni: curtenitor, dar ferm, S. le reținuse un apartament la Ritz.

Își cunoscuse tânăra soție la Roma, cu doi ani mai înainte, cu ocazia unui dejun la Ambasada Libanului. Tocmai sosise de pe domeniul familial din Sicilia, unde crescuse și pe care îl părăsea pentru întâia oară și, însoțită de

mama ei, în doar câteva săptămâni impresionase o societate de altfel cu deosebire blazată. Abia împlinise optsprezece ani, iar frumusețea ei era una *rară*, în sensul propriu al cuvântului. S-ar fi zis că natura o crease pentru a-și afirma suveranitatea și a pune la locul lui tot ce era făcut de mâna omului. Sub părul negru, care părea să-i ofere strălucirea sa luminii mai degrabă decât să o primească de la aceasta, fruntea, ochii, buzele erau, în armonia lor, ca o sfidare adusă artei de viață, iar nasul, a cărui finețe nu excludea totuși nici caracterul, și nici fermitatea, dăruia chipului o nuanță de ușurință care-l salva de răceala ce merge de obicei mână-n mână cu căutarea deliberată a unei perfecțiuni pe care numai natura, în marile ei momente de inspirație ori în misteriosul joc al hazardului, ajunge să o atingă sau, poate, să o evite. O capodoperă: era părerea unanimă a celor care priveau chipul Alfierei.

În pofida omagiilor, complimentelor, suspinelor și elanurilor pe care le trezea, tânăra era de o modestie și de o timiditate de care călugărițele de la mănăstirea unde fusese crescută erau fără îndoială parțial răspunzătoare. Părea mereu încurcată și surprinsă de murmurul flatant care o însoțea peste tot; sub privirile înflăcărate pe care chiar și bărbații cei mai discreți nu le puteau împiedica să devină puțin cam prea insistente, pălea, se întorcea, grăbea pasul, iar expresia îi trăda o lipsă de siguranță, ba chiar o descumpănire destul de surprinzătoare pentru un copil răsfățat; erau greu să îți imaginezi o ființă în același timp mai adorabilă și mai puțin conștientă de frumusețea ei.

S. avea cu douăzeci și doi de ani mai mult decât Alfiera, dar nici mama fetei, nici tatăl ei, unul dintre acei duci de care găsești din belșug prin sudul Italiei și al căror blazon, care și-a pierdut strălucirea, nu mai amintește decât de ceva resturi de *latifundia* ronțăite de capre, nu vedeau nimic anormal în respectiva diferență de vârstă; din contră, timiditatea extremă a tinerei, a cărei lipsă de încredere în sine, pe care nici o laudă, nici o privire pierdută în admirație nu reușeau să o vindece, totul părea să recomande căsătoria cu un bărbat experimentat și puternic; iar reputația lui S., din acest punct de vedere, era o garanție. La rândul ei, Alfiera accepta curtea pe care acesta i-o făcea cu o plăcere vizibilă, ba chiar cu gratitudine. Logodnă nu a existat, iar căsătoria a fost celebrată la trei săptămâni după ce se cunoscuseră. Nimeni nu s-ar fi așteptat ca S. să se aranjeze atât de repede și ca acest aventurier, cum i se spunea, fără a se ști bine de ce, acest pirat mereu agățat de firele telefoanelor care-l legau de toate bursele lumii să devină dintr-odată un soț atât de dedicat și de devotat, care consacra mai mult timp tinerei sale soții decât afacerilor sau colecțiilor lui. S. era sincer și profund îndrăgostit, însă aceia care se lăudau că îl cunosc foarte bine și care se numeau pe ei înșiși prietenii lui, dar care îl criticau cel mai tare, nu au întârziat să insinueze că poate dragostea nu era unica explicație a acelui aer de triumf pe care-l arbora de când se însurase și că în sufletul iubitorului de artă ar mai fi fost o bucurie ceva mai puțin pură: aceea de a le fi suflat celorlalți o capodoperă mai desăvârșită și mai de preț

decât toate pânzele de Velázquez și El Greco din colecție. Cei doi s-au mutat la Paris, în fostul palat al ambasadorilor Spaniei, din Marais. Timp de șase luni, S. și-a neglijat afacerile, prietenii, tablourile; vapoarele lui continuau să brăzdeze oceanele, iar reprezentanții lui, din cele patru colțuri ale lumii, nu întârziau să-i telegrafieze rapoartele privitoare la ce mai descoperiseră și la marile vânzări care se pregăteau, dar era evident că nimic nu îl mai impresiona, cu excepția Alfierei; fericirea lui era de o calitate care părea să reducă lumea la statutul de satelit îndepărtat și lipsit de interes.

— Pari îngrijorat.

— Chiar sunt. Nu e niciodată plăcut să lovești un om care nu ți-a făcut nici un rău personal, în cel mai sensibil punct al lui: vanitatea… Și totuși asta am făcut.

— De ce?

Tonul lui S. s-a ridicat puțin, ca de fiecare dată când era iritat, iar urma de accent cântat parcă a devenit mai perceptibilă.

— E o problemă de principiu, draga mea. Se încearcă orchestrarea, pentru milioane, a unei conspirații a tăcerii în jurul unei opere falsificate, și dacă nu punem lucrurile în ordine, în curând nimeni nu va mai lua în seamă diferența dintre adevărat și fals, iar colecțiile cele mai admirabile nu vor mai însemna nimic…

Nu și-a putut opri un gest emfatic către un peisaj din Cairo al lui Bellini, așezat deasupra șemineului. Tânăra părea tulburată. A coborât privirea și o expresie de jenă, de tristețe aproape i-a aruncat o umbră pe chip. Și-a lăsată cu timiditate mâna pe brațul bărbatului.

— Nu fi prea dur…

— Uneori e nevoie.

Cam la o lună după ce fusese pus punct disputei legate de „un Van Gogh necunoscut“, prin publicarea în cele mai importante ziare a raportului zdrobitor al grupului de experți de sub conducerea lui Falkenheimer, S. a descoperit în corespondență o fotografie care nu era însoțită de nici o explicație. I-a aruncat o privire distrată. Era imaginea unei fete pe chipul căreia trăsătura cea mai evidentă era un nas coroiat, ca de pasăre de pradă, deosebit de neplăcut. A aruncat fotografia în coșul pentru hârtii și nu s-a mai gândit la ea. A doua zi, i-a sosit o nouă copie a fotografiei și, în cursul săptămânii următoare, de fiecare dată când secretarul îi aducea corespondența, dădea de figura cu nas hidos, care se uita la el. În sfârșit, deschizând într-o dimineață plicul, a descoperit un bilet bătut la mașină, care însoțea fotografia. Textul afirma simplu: „Capodopera din colecția dumneavoastră este un fals.“ S. a ridicat din umeri: nu înțelegea de ce l-ar fi interesat acea fotografie grotescă și ce legătură avea cu colecția lui. Era pe cale să o arunce și pe aceasta, când l-a încolțit aripa unui dubiu: ochii, desenul buzelor, ceva din ovalul feței îi amintea vag de Alfiera. Ridicol: nu era nici o asemănare reală,

abia umbra îndepărtată a unei asemănări. A examinat plicul: venea din Italia. Și-a amintit că soția lui avea în Sicilia nenumărate verișoare întreținute de ani de zile cu banii lui. S. și-a propus să discute cu ea despre acest subiect. A băgat în buzunar fotografia și a uitat de ea. Abia la cină – la care îi invitase și pe părinții ei, care plecau a doua zi – vaga asemănare i-a revenit în memorie. A scos fotografia și i-a arătat-o soției.

— Uită-te și tu, draga mea. Am găsit asta în corespondența de azi-dimineață. E greu să-ți închipui un apendice nazal mai nepotrivit…

Chipul Alfierei a căpătat o paloare extremă. Buzele au început să-i tremure, și lacrimile i-au umplut ochii, îndreptând spre tatăl ei o privire care implora. Ducele, care se lupta cu un pește, era cât pe ce să se înece. Obrajii i s-au umflat, devenind stacojii. Ochii i-au ieșit din orbite, mustața groasă și neagră, atent vopsită, care ar fi fost mai la locul ei pe o față de carabinier oarecare decât pe aceea a unui autentic descendent al regilor Celor Două Sicilii, și-a zburlit vârfurile, gata de atac; a lăsat să-i scape câteva mormăieli furioase, și-a dus șervetul la buze și a părut vizibil incomodat când majordomul s-a aplecat cu solicitudine spre el. Ducesa, care tocmai emisese câteva judecăți intransigente legate de ultima performanță a Mariei Callas, de la Operă, a rămas cu gura căscată și furculița ridicată; sub claia de păr roșcat, figura exagerat pudrată s-a descompus și-a plecat în căutarea trăsăturilor, printre colăceii de grăsime. S. a observat dintr-odată, cu o anume mirare, că nasul soacrei, fără a fi la fel de grotesc ca acela din fotografie, avea o oarecare asemănare cu el: chiar dacă se oprea la vreme, incontestabil urma aceeași direcție. A fixat-o cu o atenție involuntară și nu s-a putut împiedica să își îndrepte apoi privirea, cu oarecare îngrijorare, către chipul soției lui: nu, din fericire, nu era nici o similitudine între aceste trăsături adorabile și cele ale mamei. A lăsat jos cuțitul și furculița, s-a aplecat și i-a luat Alfierei mâna într-a lui.

— Ce se-ntâmplă, draga mea?

— Era să mă-nec, asta se-ntâmplă, a spus ducele cu emfază. Nu ești niciodată destul de atent când e vorba de pește. Îmi pare rău, copii, că v-am produs o asemenea emoție…

— Un om de condiția dumneavoastră ar trebui să fie deasupra unor astfel de subiecte, a zis ducesa, aparent fără nici o legătură, iar S. a putut înțelege că o lua de unde se oprise ori relua o conversație al cărei fir poate că-i scăpase. Sunteți mult invidiat pentru ca toate zvonurile acestea lipsite de orice fundament… Nu e nimic adevărat în toată povestea asta!

— Mami, te rog, a intervenit Alfiera cu glas sfârșit.

Ducele a lăsat să-i scape o serie de mormăieli pe care nici un buldog de rasă nu le-ar fi desconsiderat. Majordomul și cei doi servitori se învârteau în jurul lor cu o indiferență care le ascundea prost curiozitatea extremă. S. a observat că nici soția lui, nici socrii nu se uitau la fotografie. Din contră,

întorceau ochii cu un efort susținut de la obiectul lăsat pe fața de masă. Alfiera încremenise; aruncase șervetul și părea gata să plece de la masă; își privea fix soțul, cu ochii măriți, într-o implorare mută. Când acesta i-a strâns mâna, a izbucnit în lacrimi. S. le-a făcut semn servitorilor să-i lase singuri. S-a ridicat, i-a venit alături și s-a aplecat spre ea.

— Draga mea, nu văd de ce această fotografie ridicolă…

Auzind cuvântul „ridicolă“, Alfiera a încremenit, iar S. a fost îngrozit să descopere pe chipul de o frumusețe suverană expresia de animal hăituit. Când a dat s-o ia în brațe, femeia s-a smuls dintr-odată din îmbrățișare și a luat-o la fugă.

— E firesc ca un om cu situația dumneavoastră să aibă dușmani, a spus ducele. Chiar și eu…

— Sunteți fericiți amândoi și acesta este singurul lucru care contează, a intervenit ducesa.

— Alfiera a fost mereu teribil de impresionabilă, a adăugat ducele. Mâine nici nu se va mai vedea…

— Trebuie s-o iertați, e încă atât de tânără…

S. s-a ridicat, vrând să se ducă lângă soția lui, dar a găsit ușa încuiată la dormitorul acesteia și dinăuntru a auzit suspine. De fiecare dată când bătea la ușă, acestea sporeau în intensitate. După ce a rugat-o inutil să vină să-i deschidă, s-a retras în biroul lui. Uitase cu totul de fotografie și se întreba ce o putuse aduce pe Alfiera în starea aceea. Se simțea neliniștit, vag intimidat și cu totul deconcertat. Trebuie să fi fost acolo de vreun sfert de ceas, când a sunat telefonul. Secretarul l-a anunțat că *signor* Baretta dorea să-i vorbească.

— Spune-i că nu sunt aici.

— Insistă. Afirmă că e ceva important. Ceva legat de o fotografie.

— Dă-mi-l.

Vocea lui Baretta, la celălalt capăt al firului, era plină de bonomie, dar S. era prea obișnuit cu judecarea rapidă a interlocutorilor pentru a nu discerne o nuanță de batjocură aproape încărcată de ură.

— Ce doriți?

— Ați primit fotografia, prietene?

— Ce fotografie?

— Aceea a soției dumneavoastră, fir-ar să fie! Am dat de toate obstacolele din lume până am obținut-o. Familia chiar și-a luat precauțiile necesare. Nu au lăsat niciodată să le fie fotografiată fata înainte de operație. Fotografia pe care v-am trimis-o a fost făcută de călugărițele de la mănăstirea din Palermo; o piesă de colecție, pe care am mărit-o special… O simplă probă de bune procedee. Nasul i-a fost în întregime refăcut de un chirurg din Milano, când avea șaisprezece ani. După cum vedeți, nu doar tabloul meu de Van Gogh e fals: capodopera colecției dumneavoastră e și ea la fel. De-acum, aveți dovada sub ochi.

S-au auzit un hohot grosolan de râs, apoi un declic: Baretta închisese.

S. a rămas la birou, complet nemișcat. *Kurlik!* Vechea vorbă din argoul din Smirna, termen insultător pe care negustorii turci și armeni îl folosesc pentru a-i desemna pe cei care se lasă duși de nas, pe toți naivii, credulii, pe cei care cred în orice le-ai spune și, ca atare, merită exploatați fără rezerve, a răsunat cu întreg accentul lui batjocoritor în liniștea cabinetului. *Kurlik!* Fusese tras pe sfoară de o familie de sicilieni scăpătați, și nu se găsise nimeni printre cei care-și ziceau prietenii lui care să-i dezvăluie cacealmaua. Trebuie că acum hohoteau pe la spatele lui, fericiți să-l vadă țepuit, să-l vadă căzut în adorație înaintea operei unui falsificator, pe el, care era vestit pentru ochiul lui sigur și care nu negocia niciodată când se punea problema autenticității… *Capodopera din colecția dumneavoastră este un fals*…

În fața lui, un studiu pentru *Crucificarea* de la Toledo l-a sfidat o clipă cu nuanțele de galben pal și de verde profund, apoi s-a pierdut în ceață, a dispărut, l-a lăsat singur într-o lume dispreţuitoare și ostilă, care nu-l acceptase niciodată cu adevărat și nu vedea în el decât un parvenit prea obișnuit să fie exploatat pentru a se mai jena cineva când venea vorba de el. Alfiera! Singura ființă omenească în care avusese în întregime încredere, singura adevărata legătură cu oamenii pe care și-o făcuse, în care crezuse fără rezerve… Servise de complice și de unealtă unor borfași disperați, îi ascunsese adevăratul ei chip și, în cei doi ani de tandră intimitate, nu rupsese niciodată conspirația tăcerii, nici măcar nu-i acordase eleganța unei mărturisiri…

A încercat să își revină, să se ridice deasupra acestor meschinării: era timpul să-și uite în sfârșit rănile secrete, să scape o dată pentru totdeauna de micul lustragiu care cerșea pe străzi, dormea pe sub tarabe și pe care oricine îl putea înjura și umili… A auzit un zgomot ușor și a deschis ochii: Alfiera stătea în cadrul ușii. S-a ridicat. Învățase comportamentul civilizat, bunele maniere, cunoștea slăbiciunile naturii umane și era în stare să le ierte. S-a ridicat și a încercat să revină la masca de indulgentă ironie pe care se pricepea așa de bine s-o poarte, să își regăsească personajul omului de lume tolerant, pe care știa să-l interpreteze cu atâta ușurință, dar când a încercat să surâdă, chipul i s-a încrâncenat; a căutat să se refugieze în impasibilitate, dar buzele îi tremurau.

— De ce nu mi-ai spus?

— Părinții mei…

Și-a auzit surprins vocea ascuțită, isterică aproape, țipând pe undeva, pe foarte departe:

— Părinții tăi sunt oameni necinstiți…

Alfiera plângea, cu o mână pe clanță, fără a îndrăzni să intre, întoarsă spre el cu o expresie de răvășitoare implorare. Ar fi vrut să se ducă la ea, să o

ia în brațe, să-i spună… Știa că trebuia să dea dovadă de generozitate și de înțelegere, că rănile amorului propriu nu era cazul să conteze în fața umerilor scuturați de suspine, în fața unei asemenea dureri. Desigur, i-ar fi iertat totul Alfierei, numai că nu Alfiera se afla în fața lui, ci o alta, o străină pe care nici măcar nu o cunoștea, pe care abilitatea unui falsificator o îndepărtase pentru totdeauna de privirile lui. Pe adorabilul chip, o forță imperioasă îl împingea să reconstituie ciocul hidos de pasăre de pradă, cu nări căscate și lacome; scormonea trăsăturile cu ochi ager, căutând detaliul, urma care să dezvăluie escrocheria, marca trădând mâna șarlatanului… Ceva dur, implacabil i s-a mișcat în inimă. Alfiera și-a ascuns fața-n palme.

— O, te rog, nu te mai uita așa la mine…

— Liniștește-te. Înțelegi totuși că în aceste condiții…

S. a avut câteva greutăți în obținerea divorțului. Motivul pe care l-a invocat mai întâi și care a făcut senzație în ziare, fals și uz de fals, a scandalizat tribunalul și l-a făcut să piardă în primă instanță și doar cu prețul unui acord secret cu familia Alfierei – cifra exactă nu a fost niciodată cunoscută – și-a putut potoli nevoia de autenticitate. Trăiește acum destul de retras și se dedică în întregime colecției sale, care nu încetează să crească. Tocmai și-a cumpărat *Madona cu diademă albastră* a lui Raphael la licitația de la Basel.

Bucuriile naturii

Ningea, vântul îți arunca fulgii în ochi și îți lipea pleoapele: doctorului i-a venit cam greu să găsească rulota. Circul se pregătea de plecare și, deși spectacolul de-abia se terminase, iar aplauzele și ultimele acorduri ale orchestrei încă mai răsunau în manej, cei care aveau grijă de el și călăreții cazaci începuseră deja să tragă de frânghiile cortului mare. Un acrobat încă în ținuta cu care zburase la trapez, cu un impermeabil aruncat pe umeri, se strecura printre bălțile de zăpadă topită, un clovn, la volanul Volkswagenului său, își scotea nasul fals și peruca, iar dresorul în uniformă roșie de gală, cu pieptul acoperit de decorații, alerga în toate părțile strigând „Cezar! Cezar!“, ceea ce i-a lăsat doctorului impresia destul de ciudată că își pierduse unul dintre lei în întuneric. Rulota se afla un pic mai într-o parte, sub un copac; pe ușă era o carte de vizită: Ignatz Mahler, artist dramatic. Doctorul a urcat cele trei trepte și a bătut.

— Intră! a strigat o voce răgușită.

Doctorul a împins ușa. Rulota era mobilată confortabil: un divan, un fotoliu, o masă cu o vază de flori și doi pești roșii într-un borcan, perdele din pânză imprimată ale cărei motive reprezentau scene din Antichitate. Pe noptieră era aprinsă o lampă, și un bărbat stătea lungit pe divan, printre perne. Era îmbrăcat în pijama și halat stacojii, în picioare avea papuci galbeni, iar între dinți strângea o havană. Era un liliputan. Fața îi era palidă, ridată și fără vârstă, cu trăsături în același timp ca de păpușă, dar și uzate. Liliputanul l-a salutat pe doctor cu un gest scurt al capului, a molfăit havana stinsă și s-a uitat drept în față cu un soi de atenție agresivă și fascinată: doctorul i-a urmărit privirea și a trebuit să facă pe loc un efort pentru a nu-și manifesta uimirea și a-și păstra aerul calm și studiat care este așteptat de la un om de profesia lui. O ființă stranie stătea pe jos, lângă soba aprinsă, cu spatele sprijinit de peretele rulotei: capul părea să-i susțină tavanul, ca o cariatidă. Era un uriaș. Doctorul a estimat că trebuie să fi măsurat pe puțin doi metri de la șolduri până la rădăcina părului – păr de un roșu sclipitor –, cât despre lungimea picioarelor strânse, ai căror genunchi ajungeau până aproape de bărbia personajului, mai bine nu se mai gândea. Uriașul purta un costum violet cu

revere de mătase; un joben, violet și el, era lăsat la picioare: fără îndoială, jobenul era făcut să accentueze și mai mult talia monstruoasă, pentru ca publicul să se minuneze. Un fular de lână îi înfășura gâtul, iar gura ca o potcoavă îi despica figura de la o ureche la alta; sub sprâncenele triste, de Pierrot, avea ochi mari, blânzi, cu gene uimitor de lungi, și își apăsa delicat o batistă peste nas; suferea vizibil de un guturai zdravăn. A strănutat violent, cu o tresărire spasmodică, iar asta l-a făcut să atingă tavanul cu capul, ceea ce a avut drept efect imediat intrarea liliputanului culcat pe divan într-o stare de agitație extremă.

— Ai grijă, nefericitule! a țipat. O să mă ruinezi! Sigur că ești asigurat, dar dacă faci imprudențe o să refuze să plătească!

S-a întors spre doctor:

— Uriașii au capul extrem de fragil, i-a explicat. Ca girafele. Iar ăsta, în mod deosebit, stă cât se poate de prost cu sănătatea. Aș vrea să-l consultați, domnule doctor. Mă tem de-o pneumonie…

Și-a suflat nasul.

— De altfel, mi-a dat și mie guturaiul lui. Nefericitul ăsta se joacă seară de seară cu pisicile de pe maidan, și cu timpul de-afară… Monștrii ăștia sunt cu adevărat rari și e aproape imposibil să-i înlocuiești. Aș vrea să mă consultați și pe mine, domnule doctor. Nu e-n regulă, deloc nu e-n regulă…

— Atunci, a spus doctorul, o să-ncepem cu dumneavoastră, dacă sunteți de acord, fiindcă tot sunteți culcat…

— Permiteți-mi mai întâi să mă prezint, a spus bolnavul, sunt Ignatz Mahler, artist dramatic, sluga dumneavoastră. Nu știu ce am. De câteva zile, tot organismul meu a luat-o razna. Nu mai pot, zău că nu, nu mai pot…

— O să vedem, a zis doctorul cu amabilitate.

În timp ce își examina pacientul cu stetoscopul, a constatat că trebuia să fi măsurat circa optzeci sau optzeci și cinci de centimetri din cap până-n picioare. Cu această excepție, era perfect sănătos și absolut normal construit. Un guturai fără importanță, nici vorbă de gripă. Tocmai îi lua tensiunea – normală și ea –, când uriașul, după ce a lăsat să-i scape câteva suspine, a zis smiorcăindu-se, cu un puternic accent italian:

— Dacă-mi permiți, Ignatz, o să ies o clipă să-mi mai dezmorțesc picioarele…

— Ba-ți interzic, a țipat Herr Mahler furios. M-ai costat și ochii din cap, numai asigurarea și m-a ruinat, ca să nu mai vorbim de cheltuielile de întreținere…

— Îți sunt foarte recunoscător pentru tot ce ai vrut să faci pentru mine, a răspuns uriașul cu un ușor tremur în voce.

— Mda, bine, atunci stai liniștit și n-o mai face pe Romeo cu creatura aia… Ei, bine, bine, sunt perfect la curent. Vorbește tot circul. Fenomenele astea, s-a adresat apoi doctorului, pretind o grijă nemaipomenită. Deja am

pierdut două, de altfel ultimul a fugit cu nevastă-mea. Nu mă întrebați ce-ar fi putut face împreună, căci colac peste pupăză mai sunt și vicioși ca niște șopârle… Își prezintă acum numărul la Circul Knee, în Elveția – scandaloasă concurență –, o ofensă adusă bunelor moravuri, absolut respingătoare…

— Nu sunt eu de vină, a intervenit uriașul cu glas smerit. Nici măcar nu mi-am cunoscut predecesorul…

— Sunt cu toții niște tâlhari, a afirmat Herr Mahler, niște detracați… Nevastă-mea, domnule doctor, măsura exact optzeci și cinci de centimetri, vă dați seama după cum mă vedeți… Mi-e silă de oameni, domnule doctor, mi-e silă de la un cap la altul. Sunt profund vicioși. Tare-aș mai vrea să știu ce plăcere pot simți văzând un liliputan și un uriaș apărând împreună. Totuși, asta vor. Nimic nu-i amuză mai mult. Și ești nevoit să-ți câștigi pâinea. Rezultatul? Sunt obligat să trag după mine peste tot prăjina asta și tremur la gândul că i s-ar putea întâmpla ceva, ceea ce ar mai da o dată de pământ cu numărul meu și m-ar duce direct într-o viață de mizerie. Măcar de-ar avea o urmă de conștiință profesională… Dar nu, nici vorbă, își închipuie că totul le este permis. Uitați-vă la ăsta, știți cum a luat guturaiul? Știți de ce vrea să iasă în zăpadă, riscând să mă ruineze?

— Te rog, Ignatz, a intervenit uriașul pe ton rugător.

— Fiindcă e-ndrăgostit! Da, domnule doctor, cât de caraghios s-ar putea să vi se pară, e-ndrăgostit! Vai, vai, vai! Bietul meu prieten, ce speri să se-ntâmple? Știi a ce pari? Ești mai rău decât monstruos, ești ridicol! N-ai absolut nimic omenesc în tine.

— O iubesc, a zis uriașul.

— L-ați auzit, domnule doctor? L-ați auzit? Mărturisește. Vrea să mă părăsească, acesta-i adevărul. După tot ce am făcut pentru el… Și nu mă refer la prietenie aici, vă rog să observați, nu am cerut niciodată așa ceva nimănui…

— Ba simt multă prietenie pentru tine, Ignatz, sigur simt, l-a asigurat uriașul.

— Nu ți-am cerut chiar atât. Tot ce vreau e să te împiedic să faci o prostie. Crezi că te iubește pentru ochii tăi frumoși? Vrea pur și simplu să te aibă pe nimic, asta vrea. E ideea lui taică-său: de când a murit boa constrictorul lor, numărul pe care-l prezintă nu mai merge. Mizează pe tine să-i înlocuiești constrictorul, și taică-său – un personaj lipsit de orice moralitate și un alcoolic – ți-a aruncat-o pe fi-sa pe genunchi, ca să iei locul șarpelui în menajerie, între ursul savant și maimuța biciclistă. Amărâtule, de-asta încearcă să te seducă. Dar îl aduc eu în fața tribunalului, îl ruinez eu: am un contract legal și n-am să mă las dus de nas. Mi-e silă de oameni, domnule doctor, extraordinar de silă. Sunt pur și simplu monstruoși. Monstruoși, ăsta-i cuvântul. De altfel, dacă vreți să știți părerea mea, oamenii încă nu există și-ar trebui inventați. Oamenii, domnule doctor, ha, ha, lăsați-mă să râd. Chiar aș

vrea să-i văd: poate c-o să apară-ntr-o zi, grație progreselor medicinei, dar deocamdată, tot ce văd sunt doar niște creaturi diforme, da, domnule doctor, chiar așa, diforme moral și intelectual, nu există alt cuvânt. Trebuie să-i auzi râzând când partenerul meu mă ia în brațe și-mi dă biberonul: sunt vulgari, domnule doctor, animalici și cruzi, nimeni nu mă va face vreodată să gândesc altfel. Nu vi se pare?

— Îmi păreți în perfectă stare de sănătate, a răspuns doctorul.

— Bine, bine, dar tot trebuie să se găsească ceva care nu merge cum trebuie, mi se pare evident.

— Un mic guturai, a spus doctorul cam încurcat.

Herr Mahler a oftat.

— Părinții mei erau și ei ca mine, și bunicii mei la fel. Chestie de ereditate. E ceva nou în domeniu, domnule doctor, din punct de vedere științific, vreau să zic? Vreo grefă sau ceva de genul? Se spune că e de natură glandulară.

— Da, glandele, totul vine de la ele! a spus sentențios uriașul.

— Ce știi tu? a țipat liliputanul. O carte n-ai citit toată viața. Ești complet incult. Cu cât ești mai mare, cu-atât ești mai prost. Dă-te la o parte de lângă sobă, nenorocitule! Știi bine că nu suporți schimbările de temperatură! Domnule doctor, mă îngrijorează circulația lui: se pare că inima îi bate prea lent, cel mai mic efort îl obosește, și clima asta nu-i prieșe deloc. Primul uriaș pe care l-am avut – un iugoslav pe care-l găsisem în Muntenegru înainte de război – leșina de fiecare dată când avea raporturi sexuale și, știți cum sunt femeile… de o curiozitate!… Pe deasupra, legile mai sunt și ele prost făcute: nu au prevăzut nimic legat de ăștia, sunt considerați ființe omenești normale și se bucură de toate drepturile. Acesta, de pildă, dacă-l apucă cheful să mă lase baltă…

— Știi bine că nu am nici o intenție de genul ăsta, a protestat uriașul. Mă simt foarte legat de tine. Îți sunt foarte recunoscător pentru tot ce ai făcut pentru mine.

— Am grijă de interesele mele, asta-i tot. Dacă-ți închipui că e ușor să te înlocuiesc…

— Nu știu ce-aș face fără tine, a declarat uriașul. Înainte să te întâlnesc, nu eram nimic. Mi-ai schimbat viața. Mi-ai dat posibilitatea să văd lumea…

— Vă rog să-l examinați, domnule doctor. Face un pic de febră în fiecare seară. Excrementele lui mă îngrijorează, sunt complet decolorate. Se pișă la fiecare zece minute. Ceva nu merge cum ar trebui. E de o emotivitate extraordinară. Evident, i-am făcut asigurare, dar vă mărturisesc că m-am obișnuit cu el. E ceva vreme de când suntem împreună. Nu vă ascund că mă îmbolnăvește frica. Închipuiți-vă, domnule doctor, c-ar muri. Păi atunci numărul meu praf se face! Dar chiar și pe plan strict omenesc, trebuie totuși să am grijă de el. În starea în care e… Ah, ce să mai vorbim despre natură!…

— Sunt profund impresionat de ce-ai zis, a intervenit uriașul cu afectare. Poți conta pe mine. Fac față, n-am decât douăzeci și trei de ani. În general, uriașii țin până la treizeci de ani, uneori chiar mai mult. Depinde de înălțime și de condițiile de viață. Îți promit să fac tot ce pot mai bine.

— Atunci stai liniștit. Și nu te mai juca de-a Romeo.

Doctorul se simțea ușor năucit. Dintr-odată, a avut senzația că era fie mult prea mare, fie mult prea mic, ba chiar că era ceva anormal în simplul fapt de a fi om. L-a ascultat pe uriaș cu atenție: un guturai zdravăn, nimic mai mult.

— Un guturai zdravăn, nimic mai mult, a spus.

Herr Mahler și-a scos havana dintre buze și a izbucnit în râs.

— Ha! Ha! Ha! Un guturai zdravăn, nimic mai mult! Ai auzit, Sebastian? Ăsta-i tot motivul pentru care suferim, tu și cu mine: un guturai! Tot restu-i foarte bine! Ha! Ha! Ha!

Uriașul a izbucnit și el în râs. Rulota se cutremura. Doctorul și-a pus la loc stetoscopul.

— I-aș face totuși o radiografie, a precizat Herr Mahler, odată râsul potolit. Poate că i-ar găsi ceva. Chiar nu are nimic la plămâni, după părerea dumneavoastră? Pot fi afectați foarte repede, doar știți. Iugoslavul pe care-l aveam a fost ucis de un simplu furuncul apărut pe-o fesă, la douăzeci de ani. Se zice că ticălosul care-a fugit cu nevastă-mea – un francez, în treacăt fie spus – a fost atins de ftizie. V-aș fi recunoscător dacă l-ați examina cu atenție. L-ar putea apuca oriunde. În orice caz, un lucru le este fatal: când se-ndrăgostesc. Emoțiile îi termină cât ai zice pește. E lucru cunoscut, nu-i așa, domnule doctor? Spuneți-i și lui.

— Ignatz, te asigur că am pentru fata asta cele mai pure sentimente.

— Ha! Ha! Ha! Toți sunteți la fel. Cel dinaintea ta la fel zicea când era vorba de nevastă-mea. Și-au plecat amândoi, și-acum e ftizic. De altfel, n-a furat-o. Pe de altă parte, tare-aș vrea să știu ce mai fac. Nevastă-mea abia dac-avea optzeci și cinci de centimetri, și tâlharul ăla dădea-n trei metri: nu putea merge decât sprijinindu-se-n cârje. Aș da orice să aflu cum se descurcă – o simplă curiozitate profesională, jur…

Ușa s-a deschis și o fetiță de vreo doisprezece ani a intrat în rulotă. Purta beretă, iar părul foarte blond îi cădea în șuvițe peste gulerul ridicat al pardesiului. A închis ușa și i-a aruncat o privire severă liliputanului, care s-a ridicat instantaneu din pat. Fetița s-a întors și s-a apropiat de uriaș. Acesta a roșit violent și-a început să transpire. Herr Mahler și-a încrucișat brațele, a mușcat din havană și a lăsat să-i scape un râs batjocoritor.

— Asta este, a strigat, simțiți-vă ca acasă, nu vă mai jenați!

Fetița nu i-a dat nici cea mai mică atenție. A ridicat ochii spre chipul uriașului. Acesta a zâmbit, iar zâmbetul s-a dovedit atât de timid și de copilăresc, încât doctorul a simțit cum i se strânge inima.

— Sebastian, n-ai venit după cum mi-ai promis, a spus fetița.

— Vrea să-l omoare! a țipat ascuțit liliputanul.

— Sunt cam guturăit, domnișoară Eva, a murmurat uriașul.

— Aseară au stat două ore afară, ținându-se de mână sub clar de lună! a strigat Herr Mahler. Tot circul bârfește! Nici măcar pardesiul nu-l avea pe el! Fata asta vrea să mă ruineze!

— I-am dat o pătură de lână, a spus fetița. De altfel, nici nu era frig.

— Știu eu scopul tuturor acestor intrigi, a strigat din nou Herr Mahler. Taică-tău e-n spatele lor! Ați pierdut constrictorul, câinii savanți nu vă mai sunt de ajuns și-atunci îl vreți pe uriaș pentru menajeria voastră. N-am de gând să mă las furat. Am contracte în regulă. Voi anunța poliția. Vă duc la tribunal, v-o promit!

— Sebastian, ești liber să faci ce-ți place, a spus fetița. Nu-i așa, Sebastian?

— Exact, domnișoară Eva, a răspuns uriașul. Sunt absolut liber să fac ce-mi place.

Fetița a ridicat visătoare spre el ochii albaștri.

— Ești frumos, Sebastian, a spus serioasă. Te iubesc, știi, nu?

Uriașul a surâs și și-a coborât genele. Fetița și-a lăsat mâna minusculă pe laba lui enormă.

— Uitați-vă la ei, a urlat Herr Mahler. Nici o rușine! Vine-aici pentru dezmăț! Ce lume, domnule doctor, ce lume abominabilă! Faceți ceva, explicați-i, o să-l omoare!

— Nu-ți fie frică, Sebastian, a zis fetița. Iar dumneavoastră nu aveți dreptul să-l tratați ca pe un obiect.

— Numai vitaminele pentru el mă costă cincizeci de mărci pe zi, a strigat Herr Mahler. Vă spun că nu aveți voi cu ce să-l întrețineți. Știți ce consumă zilnic? Cinci kilograme de carne, ca să nu mai vorbim de proteine!

— Un om nu trăiește numai cu pâine, a intervenit pe neașteptate Sebastian.

— Domnule doctor, explicați-i stricatei că ființa asta nu e capabilă să suporte nici cea mai mică emoție și s-o lase-n pace.

— Scuzați-mă, dar serios vorbind, situația aceasta îmi cam depășește competența.

— Știu, iată de ce am adus inclusiv veterinari să-l consulte. Are nevoie de îngrijiri speciale: nici cincisprezece zile n-o să mai reziste dacă mă părăsește.

— Nu am nici o intenție să te părăsesc, Ignatz, a spus Sebastian. Dar nici nu mă poți împiedica să mă văd cu prietenii.

— E timpul să înțelegeți, Herr Mahler, a intervenit fetița, că Sebastian este o ființă omenească.

— O ființă omenească! a țipat Herr Mahler. Ați auzit-o, domnule doctor? Dar eu sunt o ființă omenească? Domnule doctor…

— Scuzați-mă, dar chiar trebuie să plec. Vă voi scrie o rețetă.

Fetița se uita fermecată la figura uriașului. Sebastian a coborât privirea. Pe chipul lui interminabil, cu bărbia proeminentă și sprâncenele de Pierrot, se așternuse o expresie fericită. Doctorul nu s-a putut abține să nu tragă cu ochiul la mânuța fragilă lăsată în palma enormă. Sebastian freca timid cu un deget borul jobenului violet.

— Ar trebui să vii cu mine, a zis fetița. Tati vrea să stea de vorbă cu tine.

— O să vin cu plăcere, a răspuns uriașul.

S-a aplecat înainte, efectiv s-a pliat în două și, întinzând brațul, a pus mâna pe clanță. Herr Mahler îl privea cu o groază fascinată.

— Îți interzic! i-a strigat. O să faci pneumonie! Dacă scoți nasu-afară, nu mai răspund de nimic!

— E un tiran, nu s-a lăsat fetița. Nu-l asculta, Sebastian. Ai dreptul să trăiești ca toată lumea.

— Ca toată lumea! a strigat Herr Mahler cu glas deprimat, ridicând privirea la cer.

Uriașul era pe cale să se strecoare afară din rulotă. Deja reușise să își scoată un picior și încerca să-l scoată și pe celălalt fără să răstoarne nimic. Fetița l-a urmat, ținându-i jobenul în mână. Înainte de a ieși, i-a aruncat o privire triumfătoare liliputanului.

— Fiți liniștit, voi avea mare grijă de el. Tati vă trimite salutări prietenești.

Și a ieșit, închizând ușa.

— E nedrept, e abominabil! a țipat Herr Mahler. Sunt momente în care mi-e rușine că sunt om…

Doctorul prescria un pic de aspirină.

Noblețe și grandoare

I

— Pe toate le-au halit! explică Adrian.

Iscodind de pe acoperiș, având la picioare satul ațipit, pândiseră degeaba toată noaptea un cântec de cocoș sau un urlet de câine.

— Și câinii? intervine pițigăiat Panait. Crezi c-au halit și toți câinii?

Și dă drumul unui râs păstos, stropind cu salivă, împroșcând de sus până jos noaptea tăcută.

— Gura! ordonă Kopfff.

Cei trei români amuțesc. Bătrânul Mihai Cristianu își strânge nerăbdător pumnii; ca o pradă ascunsă-n bârlog, casa lui Fedor începe să iasă din umbră. Soarta luptei care urma să fie dată îl lasă rece. Se alăturase nemților pentru a-și rezolva niște socoteli personale: vecinul Fedor îi făcuse un țânc fie-sii. „Tristă chestie, tristă“, își zice Kopfff, „să fii nevoit să mori alături de niște imbecili și de niște brute! În sfârșit… Importantă e cauza, nu cei care-o servesc!“ Nervos, își aranjează monoclul deasupra ochiului obosit: „Ținuta… Curaj!“ Cizmele îi sunt ceruite cu grijă, nasturii și centironul sclipesc în noapte, își pusese cea mai frumoasă uniformă, ținuta de gală: era vorba să Moară. Dacă măcar și-ar putea stăpâni tremurul nervos al buzelor, bâlbâiala și nevoia feroce de a urina… Dar astea nu-s decât detalii. Se simte inspirat, gata de orice, cu totul la înălțimea rolului. În câteva minute, mânia Führerului va transforma în cenușă satul Plavia. Un sat frumușel, închis în pădurea de sub Carpați, cu aspectul lui liniștit și nevinovat… Pinii miros bine și murmură blând, casele au storuri roșii, bucurie a ochiului în marea de verdeață și, pe acoperișuri, lucarnele sunt deseori tăiate în formă de inimă. Dar nu trebuie să te iei după aparențe. Satul acesta e un fățarnic, un trădător care-și ascunde jocul pe care-l face, e o carte măsluită satul acesta. Oare nu locuitorii lui au îndrăznit să se revolte încă de la primul obuz tras de tunurile armatei ruse, nu au îndrăznit ei să atace detașamentul local SS și să-l împrăștie ca pe o turmă oarecare? Nu împinseseră oare imprudența până la a pune mâna pe puțurile de petrol chiar în clipa în care oameni bine intenționați se pregăteau să le dea foc

pentru a nu le lăsa să cadă în mâinile dușmanului? Din blestematele de puțuri nu se va pierde însă nimic, lăsate cum sunt în așteptare. În câteva minute, la ordinul lui Kopfff, partea sănătoasă a populației – primarul, directorul rafinăriilor, proprietarul ziarului patriotic local *Înainte*, comisarul de poliție și câteva alte elemente sigure, special eliberate din închisoare –, partea sănătoasă a populației deci, revenindu-și din surpriză, va trece la acțiune. Nu sunt mulți, dar sunt bine înarmați. Iar scopul lor e simplu: să dea foc puțurilor. Și-apoi să fugă. Panait își întoarce spre Kopfff fața rotundă și pierdută. Rămăsese cu gura căscată, lăsând la vedere gingiile știrbe și pline de salivă. „O lună căreia-i curg balele“, constată Kopfff scârbit.

— Mergem? scheaună Panait.

Cartușul de dinamită îi dă mâncărimi. E destinat fericitului și-atât de urâtului său rival, Fedor, iubitul Mariei Cristianu. Panait o dorește teribil pe nenorocita asta de Maria! Dar degeaba-i curg lui balele după ea, și încă cele mai izbutite bale, fata nu-i dă atenție nici cât unui limax.

— Nu e încă momentul! răspunde sec Knopfff.

Se apleacă ușor peste acoperiș. Satul minuscul, pitulat pe coasta unei coline, cu sondele lui drepte ca niște santinele, se vede din ce în ce mai lămurit pe măsură ce luna devine alburie, și stelele se duc la culcare. De pe un acoperiș învecinat, o siluetă își agită brațele: e Malescu, directorul rafinăriilor *Soproso* (numele complet e Societatea Progresului Social). Și pe alte trei sau patru acoperișuri, Knopfff mai degrabă ghicește decât vede și alte siluete. „Poate că urmează să murim.“ Viața lui însă îi aparține Führerului. Cât despre acești trei români necioplți, deșeurile acestea ale unei rase inferioare, viața lor valorează prea puțin. E marfă ieftină, la fel ca teritoriile unor țări neexplorate.

— Asta o să-l învețe minte să le mai dea târcoale fetelor! mormăie Adrian, scuipând.

— Da, chiar c-o să-l învețe! oftează Panait.

Și se pune pe plâns, cu balele curgându-i. Până și lacrimile lui au ceva bălos, lipsit de noblețe. Bătrânul Mihai Cristianu nu spune nimic. Se mulțumește să își lipească și mai tare obrazul cu peri aspri de patul puștii: vârsta îl învățase înțelepciunea și moderația. „Uite-i cum se pregătesc să-și verse răfuielile de joasă speță“, se gândește Kopfff, „să-și potolească setea ranchiunelor lor josnice, de javre…“ Chipul lui are un aer rătăcit, picături de sudoare îi udă fruntea, e tot numai încordare în jurul monoclului, dinții i se strâng. „Și când mă gândesc că mai târziu vor fi ridicate monumente în cinstea acestor brute oarbe și li se vor înscrie numele în marmură, lângă al meu…“

Se uită la ceas.

— Fff… fără zzz… zece! anunță el.

— Dacă mai țipă așa, zice Adrian, până la urmă îl va trezi pe Fedor!

De câteva secunde o aude pe Maria urlând sub acoperiș. Au încuiat-o în casă pentru a o împiedica să alerge la Fedor. Ea și burta ei mare stau în bucătărie și țipă: fără îndoială, încearcă să își avertizeze iubitul.

— O liniștesc eu, hotărăște Adrian.

— Nu, nu! băloșește Panait. Lasă-mă pe mine!

Urcă pe acoperiș și coboară prin trapa din pod. Cade greu în bucătărie şi se loveşte rău. Se ridică şi se uită la Maria cu ochii mari. Aceasta e lăsată pe vine, lângă uşă. Se ţine de burtă cu amândouă mâinile de parcă ar ţine unul dintre coşurile cu rufe când le duce la spălat.

— Nu-l atinge! urlă. Fedor o să te omoare dacă-l atingi!

Bătrâna mamă Cristianu începe și ea să urle. E de acord ca un soț să-și bată soția, un tată fata sau un frate sora… Așa-i familia. Dar nu e de acord cu loviturile din partea unui străin… Și urlă.

— Gura! ordonă Panait.

Foarte excitat, întinde mâinile către fustele Mariei, dar aceasta pur și simplu își ia zborul din fața lui. Panait e uluit. Până la urmă o înghesuie și începe să-i caute pe sub fustă, cu balele curgându-i. Se alege însă, de la spate, cu un șut teribil și se întoarce urlând și el.

— Las-o! poruncește Adrian.

— Suntem prieteni, protestează Panait. Nu așa te porți cu un prieten!

Cu inima grea, urcă la loc pe acoperiș. În bucătărie, Adrian începe să împartă lovituri precise. Nu e supărat pe sora lui. O iubește. Cu țâncul nenăscut are ce are. Cu blestemata mlădiță a lui Fedor… Când, în sfârșit, urcă și el pe acoperiș, Maria urlă mai slab, dar tot urlă.

— O s-o liniștesc eu, spune calm bătrânul Cristianu: vârsta l-a învățat înțelepciunea și moderația.

Coboară prin trapă, ia o mătură și începe să lovească. Maria urlă. Bătrâna mamă Cristianu tace; lucrurile se petrec cu regularitate. Un frate își bate sora sau un tată, fiica… Așa-i în familie! Dar acum își privește soțul cu spaimă: bătrânul lovește cu putere, iar ea altă mătură n-are. Bum, bum, bum… Crrac! Mătura se rupe. Bătrânul scuipă și se urcă pe acoperiș. Panait îl întâmpină cu balele scurgându-i-se și foarte excitat.

— Tare-aș mai vrea și eu să-i trag vreo două-trei! se roagă. Doar sunt logodnicul ei, după alte toate!

Bătrânul îi trage o palmă. Panait începe să geamă.

— Ppp… pregătiți-vă! comandă Kopfff.

Umbrele au dispărut. Luna a ajuns de culoarea cerului. Dintr-odată, un cocoș începe că cânte, un câine să urle.

— Aaa…aaa…atenție!

Ascultă câinele care urlă în zorii palizi… Într-o străfulgerare, revede chipul Führerului pronunțându-și ultimul discurs la Palatul Sporturilor din Berlin… „Pionierilor noii lumi, onoare și salut!“ Secundele aleargă pe cadran cu o rapiditate nebunească… Inima-i bate de să-i sară din piept… „Pe calea nobleței și a măreției, mereu mai departe, mereu mai sus! *Sieg Heil!*“ Vocea Führerului să fie aceea care-l îndeamnă astfel, sau e tot câinele care urlă în zorii palizi? Nu mai vede… „Monoclul!“ Pipăie-n jur cu mână tremurătoare… O ultimă privire spre siluetele negre, încremenite pe acoperișurile învecinate… „Nnn… n… noroc, ccc… camarazi! Nnn… n… noroc sau o… o… mmm… m… moarte frumoasă!“

— Hhh… h… hai!

Saltă cartușul de dinamită…

— Nu așa te porți cu un prieten! bombăne Panait.

Sunt amețiți de zgomotul formidabil și aruncați grămadă unii peste alții de suflul exploziei.

— Doamne Dumnezeule! urlă Panait. Doamne Dumnezeule!

De la un capăt la celălalt al satului, exploziile continuă unele după altele: prietenii ordinii – partea sănătoasă a populației – au intrat în acțiune. Epuizat, Panait se lipește de horn și rămâne nemișcat, ghemuit, cu limba atârnându-i și plângând.

— Vino-aici iii… idiotule! ordonă Kopfff.

— Lasă-mă-n pace, scheaună Panait.

Ochii îi ies din cap. Balele-i curg din greu, de parc-ar fi beat mort. Kopfff îi trage un șut în cur. Nu e momentul să-l lase pe degeneratul ăsta să se dezumfle ca un balon spart, plin cu bale. E nevoie de el.

— Iii… ia-ți ppp… pușca!

— Lasă-mă-n pace! protestează Panait, arătându-și dinții.

Frica îl face aproape periculos. Kopfff îl apucă de guler și-i lipește țeava revolverului de ceafă.

— Sss… simți?

Contactul cu arma rece îl paralizează pe Panait. O clipă rămâne flasc, inert în mâinile lui Kopfff. Acesta îl împinge spre marginea acoperișului, trăgându-i șuturi în cur la fiecare pas… Cei doi Cristianu le întorc spatele. Cu gâturile întinse, se uită la casa decapitată din fața lor. Din gaură se ridică un fum negru. Nu se știe însă niciodată: pereții încă mai rezistă și poate că Fedor nu e mort. Lui Panait îi tremură toată grăsimea și încearcă să se smulgă din încleștarea lui Kopfff, în pofida revolverului care-i îngheață ceafa. Nu-i mai curg balele. Maxilarele îi sunt contractate, paralizate parcă.

— Ia-ți ppp… pușca! bâiguie Kopfff.

Panait se apără. Urlă cu gura închisă, cu glas de animal. Focuri de armă izbucnesc acum de mai peste tot, din sat: partea sănătoasă a populației întâlnește împotrivire.

— Uite-l! strigă dintr-odată Adrian.

Numai că deja bătrânul Cristianu trăsese: vârsta și experiența îl învățaseră să nu piardă vremea cu vorbe goale. Adrian trage și el. Kopfff ridică ochii, iar Panait profită pentru a se smulge din strânsoare și a sări în gol. O prăbușire cam cât două etaje, dar cade în patru labe, ca o maimuță… Înaintea lui, din fum, apare Fedor cu un pistol-mitralieră sub braț. Dușmanul ordinii merge încet, greoi. E fără îndoială rănit… Din casă, Maria începe iarăși să urle. Dușmanul ordinii trebuie că i-a auzit glasul, căci încearcă să alerge, clătinându-se.

— Țțț… ține-aici! îi strigă în acea clipă Kopfff.

Și trage în el. Panait încasează glonțul în fese. Sare-n sus, urlă lugubru și-o ia la fugă. Nu știe unde. Nu vede. Nu gândește. O teroare de animal rănit îi răscolește vintrele, iar el se repede drept înainte, în întâmpinarea dușmanului ordinii. Intră-n el cu fruntea-n pământ, ca un berbec, și se rostogolesc amândoi pe jos.

— Omoară-l, Panait!

Dar Panait nu are-n gând decât să fugă. Încearcă să se elibereze, să se îndepărteze… Lui Adrian i-a ajuns. Ia o grenadă, trage siguranța cu dinții și o aruncă. Cu-atât mai rău pentru Panait. Cum se zice prin țară – și prin alte țări –, nu faci omletă fără să spargi ouăle. Grenada face o omletă excelentă: dușmanul ordinii și Panait sunt întinși prietenește pe drum.

— Bine, băiete! zice bătrânul Cristianu fără să ridice glasul – vârsta l-a învățat moderația.

— Rrr… repede jjj… jos! ordonă Kopfff.

Cei doi Cristianu nu-l bagă însă deloc în seamă. Cum nu-l bagă în seamă nici pe Panait, care totuși stă întins umăr la umăr cu dușmanul ordinii, pe drum, lăsând să-i curgă ultimele bale. Până la urmă, bătrânul Cristianu observă binevoitor:

— Uite că lui Panait n-o să-i mai curgă niciodată balele!

Și se uită cruciș la Kopfff. Acesta, cu pistolul în mână, încearcă să ridice capacul trapei pentru a coborî. Cei doi Cristianu se uită curioși la ce face. Așteaptă liniștiți să o ridice pe jumătate, căci balamalele ruginite opun rezistență și trebuie folosite ambele mâini. Așteaptă să aibă Kopfff ambele mâini ocupate cu trapa, asta așteaptă. Nu e nevoie să se sfătuiască în legătură cu ceea ce urmează să facă. Nici măcar nu se uită unul la altul. Sunt instinctiv de acord: nu se bazează nici pe vorbe goale, nici pe îndelungi raționamente, ci pe un anume număr de sentimente elementare și sănătoase, pe care nu pot să nu le simtă ca țărani români cumsecade ce sunt. Profitaseră de Kopfff pentru a-și regla conturile personale. De-acum, treaba e gata. Onoarea e salvată. S-a făcut dreptate. Nu au nici un chef să fie amestecați în ce va urma. Vor să se retragă cu arme și bagaje, cât mai e timp. Poate chiar vor încerca să treacă de partea cea bună, de partea cea dreaptă, de partea celui mai tare. Îl detestă pe

neamțul ăsta, pe invadatorul ăsta care se-apucă să le dea ordine, care se poartă în sat – în ieslea străbunilor lor! – ca într-o țară cucerită. Tiranul ăsta, asasin de țărani pașnici… Dar trebuie să fie prudenți. Așa că așteaptă liniștiți să aibă Kopfff ambele mâini ocupate cu capacul ale cărui balamale sunt ruginite.

— Aaa… ajutați-mă! zice Kopfff.

Nu se mișcă, dar îl încurajează din priviri. Kopfff lasă revolverul deoparte și prinde capacul cu ambele mâini. Acesta rezistă. „Mmm… mizerie!“ Nu-i e frică, dar e grăbit să lupte. Ține să își privească dușmanul în f… fff… față, să meargă cântând sub g… ggg… gloanțe, urmând cea mai bună tra… tra… tradiție. Vrea să se-mbete cu p… ppp… pericolul, cu focul b… bbb… bătăliei, vrea să iasă la a… aaa… asalt cu pas u… uuu… ușor, strigând *Sss… Sieg! Hhh… Heil!* Simțindu-se c… ccc… cot la cot cu c… ccc… camarazii lui. Are o îîî… întâlnire. Se ggg… grăbește într-acolo. Acolo unde-l așteaptă minunata vvv… victorie sau minunata mmm… moarte!

Numai că ratează întâlnirea. O ratează lamentabil. În sfârșit, capacul se deschide. Se deschide la timp pentru a primi corpul lui Kopfff care se prăbușește cu două gloanțe bine înfipte în ceafă. Bietul om nu simte nimic neplăcut. Dar nici plăcut. În general, nu simte nimic. Nici măcar nu-și dă seama că sfârșitul lui nu e exact cel pe care-l dorise. Îi lipsește în mod esențial grandoarea. Fiindcă ultimul lui gând nu e îndreptat către F… Fff… Führer, către m… mmm… marea Germanie, către vvv… victorie, către C… C… C… Cauză sau către ceva a… a… a.. apropiat. Nnn… nu. Ci către mmm… mizerie. Își zice: „Mizeria asta de ccc… capac în… sfârșit se deschide.“ Și-apoi nu mai gândește nimic. Una peste alta, moare în c… ccc… coadă de p… ppp… pește.

Cetățeanul porumbel

În 1932, am vizitat Moscova împreună cu asociatul meu, Rakussen. Suferisem pierderi dezastruoase la Bursa din New York – o viață întreagă de muncă grea redusă la nimic în douăzeci și patru de ore –, iar doctorii ne prescriseseră o totală schimbare de atmosferă, câteva luni de viață simplă și liniștită, departe de Wall Street și de febra sa. Ne-am hotărât să ne ducem în URSS. Țin să precizez un punct important: luasem decizia cu un entuziasm sincer, cu acea caldă simpatie pentru realizările din URSS pe care numai agenții de bursă complet ruinați pe piața de valori de pe Wall Street o pot înțelege cu adevărat. Și la propriu, și la figurat aveam nevoie de noi valori…

Eram în ianuarie. Moscova era învești mântată în nea. Tocmai vizitasem Muzeul Revoluției și, la ieșire, ne-am hotărât să luăm o sanie și să ne întoarcem direct la hotelul Metropol, unde trăsesem. Călătoria noastră în URSS se efectua sub auspiciile Inturist și, de cincisprezece zile, ghidul nostru ne târa fără milă din muzeu în muzeu și din teatru în teatru.

— De-astea avem și noi din toate și de multă vreme în Statele Unite, a spus Rakussen, coborând scările.

De fiecare dată când ghidul ne ducea să vizităm vreun loc, Rakussen se simțea dator să spună: „Avem și noi același lucru în Statele Unite“ și, în general, adăuga: „Și mai bune.“ A spus-o la Kremlin, a spus-o la Muzeul Revoluției, a spus-o chiar și la mausoleul lui Lenin, iar ghidul a sfârșit prin a se uita chiorâș la noi: sincer, cred că aceste observații absolut deplasate ale lui Rakussen nu au fost cu totul străine de ce urma să ni se întâmple. Începuse să ningă, iar noi băteam pasul pe loc, făcând semne largi către toate săniile care treceau. Până la urmă s-a oprit un *izvozcik* și ne-am așezat confortabil în vehicul. Rakussen a strigat: „Hotel Metropol!“, sania a început să alunece și abia atunci am observat că vizitiul nu era la locul lui.

— Rakussen, am strigat, vizitiul a rămas în urmă!

Rakussen însă nu mi-a răspuns. Chipul îi exprima o buimăceală fără margini. I-am urmărit privirea și am văzut că locul vizitiului era ocupat de un porumbel. În sine, lucrul nu avea nimic extraordinar, erau mulți porumbei pe stradă care piguleau de prin baligi; atitudinea porumbelului ne frapa cu

adevărat. Era evident că înlocuise vizitiul. E-adevărat că nu ținea hățurile, dar lângă el era un clopoțel fixat de scaun, cu un capăt de sfoară lăsat să atârne. Din când în când, porumbelul apuca sfoara cu ciocul și trăgea de ea: o dată și calul o lua la stânga, de două ori și cotea la dreapta.

— Și-au dresat bine calul, am observat cu vocea cam răgușită.

Rakussen m-a fulgerat din priviri, dar nu a zis nimic. De altfel, nu era nimic de zis. Văzusem eu multe lucruri incredibile întâmplându-se pe parcursul existenței mele, tocmai văzusem Mars Oil, considerat de toată lumea drept o valoare sigură, transmisă din generație în generație, ajungând la zero în douăzeci și patru de ore, dar un porumbel autorizat să asigure transportul public pe străzile unei mari capitale europene era o experiență fără precedent în viața mea de om de afaceri american.

— Ei bine, am încercat să glumesc, iată în sfârșit un lucru unic, pe care încă nu îl avem în Statele Unite!

Numai că Rakussen nu era în situația în care să mediteze la realizările marii Republicii Sovietice în domeniul transportului. Așa cum se întâmplă de obicei cu spiritele elementare, tot ce nu înțelegea îl înfuria.

— Vreau să cobor! a țipat.

M-am uitat la porumbel. Mai că sărea de pe locul lui, bătând din aripi pentru a se încălzi, așa cum fac toți *izvozcikii* ruși. Nu părea deloc impresionat, pentru un pionier al socialismului. De fapt, ca să vorbesc cinstit, rareori am văzut un porumbel mai puțin interesat de propria persoană, mai murdar și mai puțin demn de a plimba doi turiști americani pe străzile vreunei capitale.

— Vreau să cobor, a repetat Rakussen.

Porumbelul s-a uitat pieziș la el, a săltat până la clopoțel și a tras de sfoară de trei ori. Calul s-a oprit. Genunchiul stâng a început să îmi tremure nervos, ceea ce, pentru mine, e semnul unei mari agitații interioare. Am ridicat pătura și mă pregăteam să cobor, când Rakussen, după toate aparențele, și-a schimbat brusc opinia.

— Vreau să clarific povestea asta, a anunțat, rămânând așezat și încrucișându-și brațele. Refuz să mă las dus de nas. Dacă-și închipuie că pot insulta astfel un cetățean american, se înșală!

Nu vedeam deloc de ce se simțea insultat și i-am spus-o. Eram pe cale de a schimba câteva cuvinte amare, când am observat că se adunase o grămadă de oameni pe trotuar, iar trecătorii care se opreau se uitau la noi cu mirare.

— Nu la porumbel, la noi se uită, a zis Rakussen cu obidă.

— Rakussen, prietene, i-am spus, punându-i o mână pe umăr, hai să nu ne mai purtăm ca niște provinciali năuci! În definitiv, suntem niște străini ajunși în țara asta. Oamenii ăștia trebuie să știe mai bine decât noi ce e normal la ei acasă și ce nu. Țara lor a trecut, să nu uităm, printr-o mare revoluție. Am fost întotdeauna foarte prost informați despre URSS. Chiar sunt pe cale să

construiască o lume nouă. E perfect posibil, cu ajutorul unor noi metode, să fi făcut în domeniul educației porumbeilor lucruri pe care noi nici nu le-am visat în bătrânele noastre țări adormite în rutina lor seculară. Să admitem că porumbelul nostru e un pionier și să nu mai discutăm despre asta. Să vedem departe, Rakussen, să ne ridicăm la înălțimea circumstanțelor. Toleranță, Rakussen, generozitate! De ce să nu admitem că, din punctul de vedere al utilizării raționale a mâinii de lucru, în Statele Unite încă ne rămâne totul de învățat?

— Utilizarea rațională a mâinii de lucru? Hai, mă lași! mi-a răspuns bădărănește Rakussen.

Nu m-am lăsat înduplecat.

— *Izvozcik*, am strigat cu cel mai bun accent rusesc al meu, *izvozcik*, dă-i drumul! Sună din *kolokolcik*! Dii, *troika*! Volga, Volga!

— Taci odată, a șuierat Rakussen, sau îți sucesc gâtul!

Și s-a pus dintr-odată pe plâns.

— Sunt umilit! mi-a suspinat la piept. Vai, cât de umilit sunt! Unde e mami? Vreau la mami!

— Aici sunt, Rakussen, bătrân prieten, i-am strigat. Poți conta sută la sută pe mine!

În tot acest timp, mulțimea de gură-cască de pe trotuar ne privea cu o atenție susținută. Porumbelul a fost primul care s-a săturat de spectacol. A tras brusc de sfoara clopoțelului, calul a plecat, iar sania a lunecat repede pe zăpadă. Din când în când, porumbelul se întorcea și se uita urât la noi. Rakussen continua să plângă, iar eu am început să simt acea presiune bizară în jurul craniului care, în ce mă privește, nu anunță nimic bun. Sania s-a oprit în fața unei clădiri împodobite cu drapelul sovietic. Porumbelul a sărit de la locul lui, a tropăit până înăuntru și s-a întors imediat, urmat de un agent de poliție.

— Tovarășe, am exclamat, ne punem cu totul sub protecția dumneavoastră. Suntem doi turiști americani liniștiți și tocmai am fost tratați într-un mod deosebit de nedemn. Acest *izvozcik*…

— De ce ne-a adus la post mizeria asta de porumbel? m-a întrerupt Rakussen.

Polițistul a ridicat din umeri.

— Sunteți de o oră la el în sanie și păreți a nu ști unde vreți să mergeți, ne-a explicat acesta într-o engleză excelentă. Mai mult, modul dumneavoastră de a vă comporta i s-a părut cu totul straniu, ba chiar pretinde că vă uitați la el cu aer amenințător. L-ați speriat, tovarăși. Acest *izvozcik* nu e obișnuit cu turiștii și cu obiceiurile lor bizare. Trebuie să-l scuzați.

— V-a explicat el toate astea? a întrebat posomorât Rakussen.

— Da.

— Deci vorbește rusește?

Polițistul a părut sincer șocat.

— Tovarăși turiști, a zis, pot să vă asigur că 95% din populația noastră își vorbește și scrie absolut corect limba maternă.

— Inclusiv porumbeii?

— Tovarăși turiști, a răspuns polițistul cu o anume emfază, nu am fost niciodată în Statele Unite, dar vă pot asigura că aici, la noi, binefacerile educației sunt la îndemâna tuturor, fără deosebire de rasă.

— În Statele Unite, a țipat Rakussen, avem porumbei absolvenți de Harvard, numai eu știu vreo doisprezece aleși în Senat!

Și a sărit din sanie. L-am urmat. Porumbelul era tot pe capra saniei, așteptând fără îndoială să fie plătit. M-am uitat la el și atunci mi-a venit acea idee fatală. Chiar acolo, lângă postul de poliție, era o sucursală a *Univermag*. M-am repezit înăuntru și am ieșit triumfător, cu două minunate sticle de votcă.

— Rakussen, bătrâne, am strigat arătând spre porumbel cu deget acuzator, am descoperit cheia misterului. Pasărea asta nu există! E doar o halucinație, fructul blestemat al sobrietății excesive la care ne-au condamnat medicii de la noi. Organismele noastre astfel intoxicate nu sunt în stare să suporte acest regim! Să bem! Iar porumbelul se va risipi în spațiu ca un coșmar.

— Să bem! a strigat entuziasmat Rakussen.

Porumbelul ne întorsese ostentativ spatele.

— Aha! am strigat, o lasă mai moale. Știe că-i sunt numărate clipele.

Am băut. După un sfert de sticlă, porumbelul tot acolo era.

— Să perseverăm, am strigat. Curaj, Rakussen, i-o facem până la ultima pană!

După o treime din sticlă, porumbelul s-a întors și s-a uitat fix la noi. I-am priceput privirea.

— Nu, nu, am bâiguit. Fără milă!

La jumătatea sticlei, porumbelul a oftat, iar după trei sferturi a zis în americănește, cu un puternic accent din Bronx:

— Tovarăși turiști, iată-vă într-o țară străină, doi reprezentanți ai măreței și minunatei dumneavoastră patrii și, în loc să ne oferiți, printr-o atitudine corectă și distinsă, o imagine înălțătoare despre țara dumneavoastră, vă îmbătați zob în plină stradă, ca niște animale. Cetățeni, îmi vine să vărs!

… Scriu aceste rânduri în clubul al cărui membru sunt. Au trecut aproape douăzeci de ani de la teribila aventură care, pentru noi, a fost începutul unei noi vieți. Rakussen s-a cocoțat pe lustra de lângă mine și, după obiceiul lui, mă împiedică să lucrez. Soră, soră, vreți să-i spuneți blestematei ăsteia de păsări să-mi lase aripile-n pace? Încerc și eu să scriu ceva.

O pagină de istorie

Chircită, lumânarea lasă să-i scape un horcăit. Flacăra se îneacă brusc într-o băltoacă de grăsime. Apoi ziua pătrunde lent. Se strecoară printre gratii, curge de-a lungul peretelui, eşuează într-un colţ. Se ascunde acolo şi priveşte. Zvonar îi zâmbeşte, şi ziua îi răspunde: un soi de licărire trandafirie, timidă, abia perceptibilă.

Macedoneanul sforăie pe umărul lui: dorm strânşi unu-ntr-altul, ca să le fie mai cald. De-acum e destulă lumină pentru a se vedea inscripţiile de pe pereţi, iar Zvonar le recitește în fiecare dimineaţă: nimic nu e mai bun decât indignarea pentru a-ţi face sângele să circule mai repede. *Te salut, Omule, etern pionier al Tău însuţi! Zdravko Andric, student la Litere la Universitatea din Belgrad. Omul nu e încă decât un presentiment al propriei fiinţe: într-o zi va şi exista. Pavel Povlovic, student la Drept, în Sarajevo*. Apoi, un demn citat dintr-un poet francez, Henri Michaux, pe aceeaşi temă: *Cel pe care un bolovan l-a făcut să se poticnească, mergea deja de două sute de mii de ani când a auzit urlete de ură şi dispreţ, care aveau pretenţia să-l sperie*. O altă mână scrijelise mai jos: *Patrioţii iugoslavi autori ai acestor nobile gânduri au fost împuşcaţi de nemţi în această dimineaţă*.

Numai că nemţii nu au făcut altceva decât să garanteze trezirea, îşi spune Zvonar. Au dus numai puţin mai departe lumina călăuzitoare, şi asta-i tot. Nu au făcut decât să continue opera iluştrilor noştri pionieri. El însuşi adăugase un rând, pe post de concluzie: *Cazul omului – o poveste destul de mizerabilă, în care toată lumea e compromisă*. Fusese ceva mai puternic decât el: există pereţi pe care-ţi vine pe loc să urinezi. Înainte de a-l fi întâlnit pe Tito la partizani, fusese jurnalist la Belgrad, avea nevastă şi trei copii, şi se săturase să tot aştepte, de şase săptămâni, ultima lui dimineaţă, fără a avea măcar un roman poliţist care să-l mai relaxeze.

Cu capul pe umărul lui, macedoneanul a scos dintr-odată un urlet de animal rănit. Iar trebuie c-a visat frumos, îşi zice Zvonar. Îl ia-n braţe şi-l scutură zdravăn. Omul se trezeşte tresărind.

— Iar a scos limba la mine, bolboroseşte. Uite-aşa…

Scoate o limbă interminabilă, umflată. Cu blana lui de oaie, cu părul şi

barba răvășite, cu gâtul de taur și mâinile de uriaș, seamănă cu cine știe ce monstru mitologic naufragiat în realitate. Macedoneanul nu e un „politic“: chiar a omorât pe cineva – o bătrână –, dar nu pentru o idee, ci pur și simplu pentru a o jefui. Până la urmă, e curat.

— Curios lucru, cum scoate ea mereu limba la tine…

— Nu e curios, doar am strâns-o de gât.

— Aha! zice Zvonar.

Cască plictisit.

— Atunci, când o să-ți arate curul înseamnă că te-a iertat…

Se uită spre ușă, are impresia că aude pași pe culoar. Trebuie să fie ceva nervos, se gândește.

— Facem o partidă?

Macedoneanul zâmbește, știe că e invincibil. De când sunt aici, Zvonar nu a reușit nici măcar o singură dată să-l bată. Pe la el trebuie că e mai cald, își zice Zvonar. E un joc vechi de când lumea: îți numeri puricii și totul e să ai mai mulți decât partenerul de celulă. Încep să se caute.

— Cinci, anunță aproape imediat macedoneanul, distrugându-și piesele.

Se scarpină cu mână de expert și adaugă imediat:

— Încă trei plus doi, deci zece. Pas.

Așteaptă plin de încredere. Zvonar se scarpină aplicat, dar, nimic. Își scoate cămașa și o examinează atent: tot nimic.

— S-au cărat, constată.

Macedoneanul pare înfricoșat.

— Uită-te mai bine…

Zvonar mai caută o vreme, dar nici urmă de purici. Totuși, a stat toată noaptea să se scarpine. Cei doi se uită unul la altul: macedoneanul coboară privirea.

— Da, ei bine, s-a-nțeles, zice Zvonar. Deci o să fie-n dimineața asta.

— Nu trebuie să fii superstițios, protestează macedoneanul fără convingere.

Zvonar scoate din buzunar o scrisoare pe care o ține pregătită de șase săptămâni și i-o dă.

— E pentru nevastă-mea. Să nu uiți.

— Poate se vor răzgândi.

— Totuși, cum de-or fi știind dinainte? Trebuie că au presentimente. Un al șaselea simț? Ar trebui clarificat cândva…

— Sunt obișnuiți, explică macedoneanul. E câtva timp de când sunt pe-aici și-au văzut ei destule… Puricii o taie mereu la momentul potrivit, e lucru cunoscut.

— Înțelepciune populară, ce să mai vorbim, conchide Zvonar.

Macedoneanul încearcă s-o dreagă.

— Dar se mai și înșală. Toată lumea se poate înșela.

Pași pe culoar. Cheia scârțâie în broască. Intră doi gardieni, urmați de un subofițer SS și de un preot. Cel din urmă are o cruce groasă de argint pe piept. Subofițerul ține în mână o listă.

— Zvonar, jurnalist?

— Eu sunt.

Ochii macedoneanului se rostogolesc înspăimântați. Își face cruce.

— Doamne Dumnezeule! bâiguie.

Zvonar e și el emoționat. E totuși bine să părăsești pământul cu sentimentul misterului. Dacă puricii pot citi viitorul, dacă există o forță misterioasă care-i avertizează și-i salvează la timp, atunci orice speranțe sunt cu adevărat permise. Are impresia că a asistat la un act miraculos, care aproape că ar dovedi sau, în orice caz, ar face mai plauzibilă existența lui Dumnezeu… Fusese toată viața ateu, însă există semne care nu mint și evidențe în fața cărora trebuie să te pleci. Nimic nu face cât o revelație supranaturală, înainte de a muri. Se uită la preot și izbucnește în râs.

— Sunt gata.

Protectorul Serbiei e așezat la masa de lucru, în imensul birou al castelului regal din Belgrad, și-n fața lui, în poziție de drepți, cu degetul mic lipit de vipușcă, se află fidela ordonanță cehă, bunul soldat Schweik. Masa e acoperită cu sticle de bere, „Pilsen pentru cunoscători“, la cincizeci de pfenigi bucata. Pe covor tot sticle sunt, dar goale. E ora cinci dimineața. Protectorul Serbiei se uită cu silă la ziua palidă, zi învinsă, zi înfometată, zi iugoslavă care i se târăște la picioare în pofida orei matinale. S-ar zice că vine să-i prezinte cererile, recursurile pentru grațiere, gemând, insistând… Protectorul Serbiei îi trage un șut, dar ziua rămâne acolo; ba chiar se face și mai vizibilă, mai luminoasă, mai insolentă. Mai că nu i se suie pe birou să-i scormonească prin hârtii. Protectorul Serbiei e furios. Ziua îi amintește că și-a petrecut întreaga noapte bând și că Raportul, faimosul, capitalul lui Raport tot nu e început…

— Recitește, Schweik! ordonă.

— *Jawohl!* zice devotatul, bunul soldat Schweik. „Am onoarea să supun atenției înaltelor autorități competente… am onoarea să raportez.“

Se oprește.

— Asta-i tot?

— *Jawohl!*

— Atunci, bea!

Și beau. Protectorul Serbiei e beat, extrem de beat. Iar cazul e de o delicatețe, de o dificultate nemaipomenită. Îi obsedează și-i torturează creierul, dar refuză cu obstinație să se lase exprimat în cuvinte.

— Schweik!

— *Jawohl!*

— În dimineața asta va mai fi executat un ostatic… Și cine-a fost ales?

Un jurnalist celebru, un pamfletar redutabil, obișnuit pe deasupra cu lucrările subversive… Când o să-i ajungă acolo, sus, sufletul revoluționar, ce-o să facă?

— *Jawohl?*

— Perfect: va face propagandă împotriva noastră! Va edita un ziar! Va publica articole incendiare împotriva noastră, adevărate apeluri la revoltă, va asmuți toate sufletele împotriva noastră, Schweik!

— Împotriva noastră, *jawohl*! repetă cu satisfacție bunul soldat Schweik.

— Ne va calomnia, ne va denunța, va mobiliza împotriva noastră forțe nemaipomenite! Suntem nebuni, Schweik, nebuni! Expediem acolo, sus, milioane de suflete dușmane și le mai și oferim mijloacele de transport! Organizăm o coloană a cincea de suflete puternice, rezistente, încăpățânate, beneficiind deseori de un serios sprijin religios și îndreptat în întregime împotriva noastră! O ridicare în masă! Un front unit al sufletelor bine înarmate, bine antrenate, bine echipate!

— *Jawohl!*

— Scrie: „Am onoarea să vă raportez că execuția nu face decât să elibereze în fiecare prizonier politic elementul revoluționar prin excelență și dușman îndârjit al național-socialismului, adică sufletul… Or ce fac ele, aceste suflete, odată ajunse acolo, sus? Se organizează. Complotează. Publică ziare, împart manifeste, organizează mitinguri, alcătuiesc miliții, constituie împotriva noastră un bloc hotărât, experimentat în lupta politică, susținut și de evrei, și de creștini, iar acest bloc noi l-am construit, cu mâinile noastre, și-l mărim zi de zi…“ Punct.

— *Jawohl!*

— Atunci, bea!

Și beau amândoi.

— „Am onoarea să întreb preaînalta autoritate competentă: este și acolo, sus, poliția noastră bine organizată? Care-i sunt regulile și efectivele? Autoritățile locale ne sunt favorabile? Există, acolo, sus, închisori și lagăre de concentrare pentru suflete cu suficiente cadre pentru a menține ordinea? Îmi permit să răspund eu: îhhî!“

— *Bitte?*

— Nu s-a făcut nimic! Nu a fost nimic prevăzut! Nimic organizat! Ni-i-i-mic. Și, cu toate acestea, avem nevoie de sprijin, acolo, sus. Avem nevoie de prieteni. Siguri… Înțelegători… Fiindcă altfel nu vom pătrunde acolo, când va veni ziua, în fruntea armatelor noastre victorioase, apărați de tancuri, duși de avioane! Noi… Vom intra acolo… Singuri!

Vocea îi cedează.

— Singuri, îngaimă. Voi intra… singur!

— Singur! repetă credincios bunul soldat Schweik. *Jawohl!*

Protectorul Serbiei golește o sticlă de bere.

— Degeaba am fost noi victorioși, temuți, puternici… degeaba am avut

Europa de la un capăt la altul… Acolo vom intra singuri… toți… chiar și cei mai mari dintre noi… Führerul… Șșșt! Șșșt!

— Șșșt! *Jawohl!*

— Șșșt! Führerul va intra de unul singur!

— Șșșt!

— Șșșt! În ziua aceea – când va veni –, nu-i vom mai avea pe destui dintre noi acolo, sus! Vom avea nevoie de sprijin… vom avea nevoie de protecție!

Se apleacă în față:

— Or, murmură, pe cine trimitem pentru a pregăti terenul? Pe cine? Pe dușmanii noștri cei mai înverșunați: sufletele! Sufletele celor executați, ale celor morți de foame, ale celor morți de disperare… Ele sunt acolo, sus. Ne așteaptă. Complotează. Se organizează. Se înarmează. Sunt gata… Ocupă toate punctele strategice… Sunt în poziție de luptă…

Dintr-odată, urlă:

— Ne-am ars! Notează chestia asta, Schweik!

— *Jawohl!* răspunde cu satisfacție bunul soldat Schweik. Ne-am ars!

Mihalic deschide ochii. Privirea îi alunecă peste peretele din partea opusă, cade și se fixează pe un șobolan care tocmai traversează celula. O traversează demn, fără să se grăbească. Ba chiar se oprește din drum și-i aruncă lui Mihalic o privire murdară, evident insultătoare. Mihalic se apleacă și își ia un pantof…

— Lasă-n pace șobolanul! aude o voce. Aici suntem la el acasă!

Mihalic se îndreaptă, surprins. Pe celălalt pat mizerabil, neocupat până atunci, stă un domn. Un domn bine, destul de în vârstă, pus la punct; poartă lornion, are guler rândunică și papion. Nu și-a dezbrăcat pardesiul, iar pălăria și-o ține în mână. Mihalic se scarpină pe spinare și se uită la intrus cu melancolie.

— Vă rog să observați că am făcut cât mai puțin zgomot cu putință astă-noapte. La drept vorbind, dragă domnule, am intrat în adăpostul dumneavoastră în vârful picioarelor!

Tonul e sigur pe el, detașat, de om obișnuit să fie ascultat. Mihalic e perplex.

— Cine sunteți? întreabă cu o severitate care încearcă să-i compenseze lipsa de siguranță.

— Sunt, spune domnul, sunt nodul feroviar Molinec-Clichy! La ordinele dumneavoastră.

Își ridică pălăria. Un dus cu mințile, își zice Mihalic cu o oarecare teamă. Și din nou pune mâna pe pantof, pentru orice eventualitate…

— Evident, sunt cineva foarte important, fără falsă modestie, continuă

domnul. Când mă gândesc că toate proviziile frontului din Italia trec pe la mine… Știți că numai în cursul ultimei săptămâni am fost traversat de cinci convoaie militare germane pe zi, încărcate cu trupe și tunuri? Conștiința rolului important pe care-l jucam în bătălia pentru Europa mă împiedica să dorm noaptea! Am o minunată gară de tranzit, continuă domnul, visător, de parc-ar vorbi despre farmece intime. Pe la mine trece și un râu. La unul dintre capete am un tunel. La celălalt, un pod suspendat…

Mihalic îl privește cu interes profesional.

— Cinci convoaie pe zi, mormăie. Și nu s-a încercat niciodată să fiți aruncat în aer?

— De patru ori, răspunde nodul feroviar Molinec-Clichy cu mândrie, aranjându-și lornionul pe nas. Dar a fost treabă de amatori. Nu am suferit decât pagube neînsemnate. Doar o ușoară întârziere și convoaiele germane au plecat iarăși către front. Și-atunci am decis să apuc eu taurul de coarne. Am făcut un plan. Mi-am procurat materiale. Am supravegheat începutul lucrărilor… Onorabilele autorități ale Protectoratului au auzit ele ceva-ceva. În calitatea dumneavoastră de primar în Molinec-Clichy, vă luăm ostatic. Răspundeți cu capul de acest nod feroviar important…

— Și-atunci?

— Și-atunci, fiul meu e liber și foarte fericit. E un inginer experimentat, educația lui m-a costat mulți bani…

Se uită la ceas.

— Treaba trebuie să fi fost făcută la ora trei, în dimineața aceasta… Deci acum exact două ore. Frontul din Italia va aștepta degeaba întăririle… Cât despre mine, nu cred că mai am de așteptat prea mult!

Zgomot de cizme pe culoar… cheia se-nvârte-n broască. Domnul se ridică, își aranjează lornionul și își pune pălăria.

— Nodul feroviar Molinec-Clichy vă spune adio, tovarășe!

— Schweik!

— *Jawohl!*

— Să știi că eu văd toate sufletele astea! Sunt peste tot! Colcăie! Se cațără! Urlă! În sârbește… În polonă… În franceză… În rusă… În idiș! Jos fascismul! Jos călăii! Jos cei lipsiți de inimă, de milă, de Dumnezeu! Jos…

Se apasă cu un deget pe piept.

— Jos Protectorul Serbiei! Să ne fie dat! Să ni se arunce sufletul lui! Va fi închis într-o celulă-mpuțită! Va fi înfometat! Va fi torturat! Va fi făcut să-și piardă mințile… Schweik!

— *Jawohl!*

— Nu sunt încă mort, nu? Tot aici sunt? Încă n-a-nceput? Sau chiar… Schweik!

— *Jawohl!* zice credinciosul Schweik. Nu sunteți încă mort, dar de-

nceput deja a-nceput.

— Aud toate sufletele astea… Libertate! Egalitate! Fraternitate! Dreptate! Omenie! Se rostogolesc peste tot, opresc circulația, depășesc posibilitățile serviciului de ordine… Se cațără pe felinare, pe monumentele publice… Dreptul-la-viață! Dreptul-la-pace! Dreptul-de-a-gândi, de-a-vorbi, de-a-striga! Dreptul de a fi cocoșat, bâlbâit, negru, evreu, om! Dreptul de a fi șaten! Dreptul de a fi roșu, verde, galben, negru! Vrem pentru copiii noștri morți naturale! Se răspândesc peste tot, smulg pavajul, incendiază Casele de Cultură fasciste, forțează cordonul de poliție, răstoarnă tramvaiele! Un suflet decorat cu Crucea de Fier e călcat în picioare și aruncat la canal. Toți norii sunt acoperiți cu afișe: „Înainte, suflete libere!“ și „Pentru un front comun al sufletelor, uniți-vă!“. Schweik!

— *Bitte?*

— E de rău! Au ocupat centrala electrică și telegraful. Nimeni nu le rezistă. Papa a difuzat un mesaj de simpatie! Schweik, unde sunt sufletele național-socialiste?

— Am onoarea să vă raportez: nu mai există! *Jawohl!*

— Ăsta-i potopul! Sufletele mătură totul în trecere! Sunt ralieri senzaționale! Sfântul Petru s-a urcat pe un nor și ține un discurs! Le aruncă cheile paradisului! „Intrare liberă pentru toți, fără deosebire de rasă!“ strigă. E purtat în triumf. Mulțimea urlă la lumina lampioanelor: „Dumnezeu e cu noi! Dumnezeu e cu noi!“ Schweik, chiar crezi că Dumnezeu… eeei?

— *Jawohl!*

— Șșșt…! Aud un zgomot plăcut de cizme… Sufletele dușmanilor ordinii par să ezite… Se opresc… Ce mai e și cântecul ăsta? E *Horst Wessel Lied*[3]! Sunt trupele noastre, Schweik, trupele noastre care înaintează! Sunt sufletele soldaților noștri morți! Legiunea sufletelor antibolșevice! Înaintează în pas de defilare, în pasul lor de gâscă, umăr la umăr! Ce atitudine! Dumnezeii mă-sii, ce atitudine! Sclipitoare! Strălucitoare! Pumnalele, cizmele, centurile… Dar… Dar unde le sunt comandanții, Schweik?

3. Imnul oficial al partidului nazist NSDAP din 1930 până în 1945, an în care NSDAP a încetat să mai existe.

— Jos, răspunde rece bunul soldat Schweik.

Își privește șeful cu o anume speranță. Protectorul Serbiei face un efort să se ridice.

— Nu e o clipă de pierdut! bolborosește.

Își scoate haina și începe să își ridice bretelele.

— Trebuie duși la luptă, sughiță. Trebuie oferit un comandant eroicilor noștri pionieri… Schweik, ajută-mă!

— Cu plăcere, zice Schweik. *Jawohl!*

Se urcă pe masă. Face un laț și leagă zdravăn bretelele de lustră. După

care își ajută șeful să se urce pe masă și îl sprijină cu devotament.

— Înainte, fără ezitare! comandă gângav Protectorul Serbiei, în timp ce credinciosul Schweik îi petrece lațul în jurul gâtului. Îndrăzneală… Inițiativă… *Sieg Heil!* Preiau comanda!

Credinciosul Schweik îl împinge cu amabilitate. Sare și se leagănă. Șocul pare a-l trezi un pic din beție. Se zbate. Bunul soldat Schweik îl privește cu interes. Dar corpul continuă să se legene, iar mișcarea lui regulată îi dă amețeli. Îl prinde de picioare și-l ține cu putere până când nu se mai zvârcolește. Apoi îi întoarce spatele.

Peretele
Doar o poveste de Crăciun

Prietenul meu, doctorul Ray, stătea în fața mea, într-unul dintre acele vechi și comode fotolii ale clubului, la Boodle's, unde atâția englezi iluștri își duseseră viața cu demnitate. Ne așezaserăm în colțul cu soba, un pic deoparte, exact atât cât era nevoie pentru a se dovedi plăcută căldura.

— Ei, și nimic? m-a întrebat cu solicitudine.

— Nimic, am mărturisit. De cincisprezece zile stau în fața unui perete.

Venisem să mă văd cu acest vechi prieten pentru a-l ruga să-mi prescrie unul dintre noile droguri-miracol care stimulau energia, optimismul și puterea de concentrare. Se apropia decembrie, și îi promisesem directorului unui mare ziar pentru tineret o povestire de Crăciun – una dintre acele istorii grațioase, edificatoare, pe care publicul meu adolescentin era îndreptățit să le aștepte de la mine.

— Găsesc de obicei o povestire frumoasă, drăgălașă și tandră, ori de câte ori se apropie Crăciunul, i-am explicat abătut. Îmi vine de la sine când serile sunt lungi, iar vitrinele magazinelor se umplu cu jucării. Numai că, de data asta, inspirația pare să mă fi părăsit; stau ca-n fața unui perete…

Ochii bunului practician au căpătat o expresie visătoare:

— Ei bine, mi se pare că ai găsit un subiect excelent…

— Și care-ar fi?

— Peretele… N-am să-ți dau vreo rețetă, cu atât mai mult cu cât nu-mi exercit profesia la Boodle's și, dacă vrei din blestematele acelea de pilule, vino la mine la cabinet: o să te coste cinci guinee. Însă pot să-ți spun o poveste adevărată, al cărei subiect e chiar un perete, *acel* perete, ar trebui să spun, și la propriu, și la figurat. S-a întâmplat într-una dintre acele nopți de Sfântul Silvestru, când inima omului e încleștată de nevoia aproape insuportabilă de prietenie, de căldură și de miracol. Iată, în două cuvinte, despre ce e vorba. Pe la începuturile mele în profesie, eram atașat pe lângă Scotland Yard în calitate de medic legist și deseori eram dat jos din pat, în miez de noapte, pentru a fi invitat să mă aplec asupra vreunui biet om căruia

nimic nu-i mai putea întrerupe somnul. Așa s-a întâmplat ca, în zorii galbeni și murdari ai unei zile de decembrie – tot ce putea face mai bine Londra în domeniu – să fiu chemat pentru o constatare de deces într-una dintre acele înfricoșătoare locuințe mobilate din Earls Court, ale cărei tristețe și urâțenie nu e deloc nevoie să ți le descriu. Mă găseam în prezența corpului unui tânăr student de vreo douăzeci de ani, care se spânzurase chiar în noaptea aceea, într-una dintre camerele sărăcăcioase care se încălzesc dacă pui monede de un șiling în aparatul de gaz. M-am așezat la masă, în atmosfera glacială, pentru a scrie certificatul de deces, când privirea mi-a fost atrasă de câteva foi de hârtie acoperite de un scris nervos. Am aruncat un ochi, apoi m-am apucat să citesc cu o atenție subită. Nefericitul tânăr ne lăsase explicația gestului lui. Aparent, nu supraviețuise unei crize de singurătate. Nu avea familie, prieteni, bani, sosise Crăciunul, întreaga-i ființă aspira la tandrețe, iubire, fericire și… De-aici, *se țese* povestea – cred că așa se zice în franceză. În camera învecinată locuia o fată pe care nu o cunoștea, dar cu care pașii i se încrucișaseră uneori pe scară și a cărei „frumusețe angelică“ – recunoști din stil tinerețea fragedă – îl mișcase profund. Or, pe când lupta cu tristețea și descurajarea, a auzit prin perete, din camera vecinei, anumite zgomote, anumite scârțâituri, anumite suspine pe care le califica în scrisoare drept „caracteristice“ și a căror natură exactă era foarte ușor de ghicit. E probabil ca respectivele zgomote să fi continuat fără pauză în timp ce își redacta scrisoarea, fiindcă băiatul le descria în detaliu, ca pentru a scăpa prin furie și dispreț: scriitura îi trăda o stare de spirit foarte agitată. Pentru un tânăr englez, trebuie să spun, scrisoarea era destul de îndrăzneață și, cu o ironie furioasă și disperată, ne făcea să nu ne scape nici un amănunt. Auzise, scriind pe puțin un ceas, veritabile țipete de voluptate, dar și patul ale cărui zvâcnete și scârțâituri nu e nevoie să ți le descriu; toți am fost victimele acestui gen odios de jocuri, cu urechea lipită de perete. Gemetele de plăcere ale „vecinei angelice“ păreau să-i fi sfâșiat inima, mai ales în starea de singurătate, amărăciune și dezgust general în care se găsea: mai mărturisea și că era îndrăgostit în taină de acea necunoscută. „Era atât de frumoasă, că nici măcar nu am îndrăznit să-i vorbesc“, scria. Lansa apoi câteva anateme amare și tradiționale la vârsta lui și pentru un tânăr englez bine-crescut, împotriva „lumii abjecte care îmi indignează sufletul și pe care de acum refuz s-o mai frecventez“. Pe scurt, se înțelegea foarte bine ce se întâmplase în mintea tânărului evident hipersensibil și foarte pur, îngrozitor de singur, sfâșiat de nevoia de afecțiune și, fără îndoială, îndrăgostit de „îngerul“ misterios, căruia timiditatea îl împiedicase să-i adreseze vreun cuvânt, dar căruia acum îi auzea glasul absolut pământean prin perete, sub forma pe care o știi. Prin urmare, smulsese șnurul de la perdele și comisese gestul ireparabil. Am terminat de citit, am semnat certificatul și, înainte de a ieși, am mai rămas o clipă să ascult. Numai că, dincolo de perete, era liniște. Fără îndoială, îmbrățișările se încheiaseră de mult și un somn bun le urmase.

Natura umană are limitele ei. Mi-am băgat stiloul în buzunar, mi-am luat mica mea geantă de specialist – îi ziceam pe franţuzeşte *meurenville* – şi m-am pregătit să cobor împreună cu agentul de poliţie şi proprietăreasa, trezită cu faţa la cearşaf şi ca atare extrem de morocănoasă, când, dintr-odată, cum să-ţi spun?, m-a cuprins o curiozitate anume. Fireşte, nu-mi lipseau scuzele plauzibile şi la locul lor. În definitiv, tânăra aceea şi tovarăşul ei de plăceri nu erau despărţiţi decât de un perete destul de subţire – cunoaştem suficient genul – de camera în care se desfăşurase drama. Poate că aveau ceva să ne spună, să adauge, vreun element nou. Nu-ţi ascund însă că principalul mobil al gestului meu era o anume curiozitate – nesănătoasă ori cinică, după cum preferi să-i zici –, îmi doream să arunc o privire la acea „creatură angelică“ ale cărei mici ţipete şi suspine avuseseră o consecinţă atât de tragică. Pe scurt, am bătut la uşă. Nici un răspuns. Mi-am spus că acel complice era fără îndoială încă în braţele ei, şi-n faţa ochilor mi-a apărut imaginea celor două făpturi înnebunite de pasiune, sub plapumă. Am ridicat din umeri şi am dat să cobor, când proprietăreasa, după ce a bătut şi ea în uşă de două sau trei ori şi a strigat: „Miss Jones! Miss Jones!“, a scos un vraf de chei şi a descuiat. Am auzit un ţipăt, şi proprietăreasa s-a repezit afară din cameră, cu figura descompusă. Am intrat şi am tras perdelele. Mi-a fost de ajuns o privire spre pat pentru a pricepe că studentul se înşelase total în privinţa naturii suspinelor, zguduiturilor şi oftaturilor al căror ecou ajungea până la el prin perete şi care-l împinsese să facă acel gest disperat. Pe pernă am zărit un cap blond şi un chip de pe care întreaga suferinţă şi toate semnele otrăvirii cu arsenic nu reuşiseră să şteargă admirabila frumuseţe. Tânăra murise de mai multe ore, iar agonia fusese probabil lungă şi agitată. Pe masă era o scrisoare care nu lăsa nici un dubiu asupra motivelor sinuciderii… Aparent, era un caz teribil de singurătate… şi de silă generalizată de viaţă.

Doctorul Ray a tăcut şi s-a uitat la mine cu prietenie. Îmi îndreptasem cu indignare spatele în fotoliu şi rămăsesem împietrit, cu un protest neformulat pe buze.

— Mda, peretele, a murmurat medicul visător. Un subiect demn de interes şi un titlu potrivit pentru povestirea ta de Crăciun, fiindcă uită-te cum soseşte, în sufletul oamenilor, anotimpul misterios.

Totu-i bine pe Kilimanjaro

Sătucul Touchagues se află la zece kilometri de Marsilia, pe drumul spre Aix. În mijlocul pieței centrale e o statuie de bronz, care reprezintă un bărbat cu capul dat pe spate cu mândrie, cu o mână în șold, cu alta ținând un baston, cu un picior înainte, ca un cuceritor. Ghicești de la prima privire că acest bărbat tocmai a traversat un deșert vestit ca imposibil de parcurs și se pregătește să își măsoare puterile cu un pisc pe care nimeni nu a urcat vreodată. Pe placa de pe soclu poți citi: „Lui Albert Mézigue, ilustru pionier al geografiei, cuceritor de pământuri virgine (1860–18..), din partea concetățenilor săi din Touchagues.“

Satul nu are muzeu, dar o sală specială din primărie este rezervată moștenirii exploratorului. Se găsesc acolo în primul rând mai bine de o mie de cărți poștale trimise din toate colțurile lumii de Albert Mézigue concetățenilor lui. Este vorba despre cărți poștale absolut obișnuite ca aspect, imprimate la cumpăna celor două veacuri, la Marsilia, de Casa Sulim Frères, și consacrate „minunilor lumii“, care păreau să-i fi plăcut în mod deosebit fostului ucenic de bărbier din Touchagues și pe care le lua de fiecare dată cu el în călătorii. Însă dacă aceste cărți poștale sunt banale, iar timbrele au fost smulse de colecționari, mesajele pline de nume străine, mâzgălite în grabă, în împrejurări extraordinare, își păstrează interesul impresionant: „Lui César Birouette, vinuri, brânzeturi, Piața Micul Surugiu, salut. Totu-i bine pe Kilimanjaro. E plin de zăpadă veșnică pe-aici. Primește expresia celor mai distinse sentimente ale mele. Albert Mézigue.“ Sau: „Lui Joseph Tantignol, proprietar, imobil Tantignol, pasaj Tantignol. 80° latitudine Nord. Suntem prinși de o vijelie înspăimântătoare. Vom scăpa oare, sau ne e rezervată soarta tragică a lui Larousse și a eroicilor lui tovarăși? Primiți asigurarea întregului meu devotament. Albert Mézigue.“ Una dintre aceste cărți poștale e adresată chiar dușmanului de moarte al exploratorului, rivalul perfid cu care își disputa inima unei domnișoare din Touchagues, Marius Pichardon, frizer de pe strada Măslinilor: „Sentimente amabile din Congo. Colcăie de boa constrictori pe-aici și mă gândesc la tine.“ Totuși, e drept să observăm că același bărbier Pichardon a convins într-o zi consiliul municipal din Touchagues să-i ridice o

statuie ilustrului lor concetățean. Ceea ce dovedește încă o dată că adevărata măreție sfârșește prin a se impune chiar și în sufletele mediocre.

Dar cea mai mare parte a cărților poștale o au ca destinatar pe: „Domnișoara Adeline Pisson, Băcănia Pisson, Pasajul Mimozelor.“ Pentru turiștii pe care îi interesează poveștile de dragoste – mai ales când sunt un pic triste –, lectura acestor cărți poștale constituie un adevărat festin. „Adeline, tocmai am scris numele tău pe tronul lui Dalai Lama (un fel de zeu în viață al populațiilor tibetane de confesiune budistă). Sentimente respectuoase iubitei tale mame. Sper că o duce mai bine cu reumatismul. Albert al tău.“ Și pe o altă carte poștală, datată doi ani mai târziu: „Săruturi dulci de la lacul Ciad (lac mare, pe cale de dispariție, din inima Africii negre; crocodili, negrese cu discuri labiale, vânătoare de elefanți, antilope, facoceri; culturi principale: neant). Indigenii de-aici recomandă serios grăsimea de manioc contra reumatismului. Spune-i mamei tale.“ Nu uită niciodată de reumatismul mamei, nici în cele mai dramatice situații. „Suntem pierduți în deșertul Arabiei. Îți scriu numele pe nisip. Îmi place deșertul: e-atâta loc pentru a-ți scrie numele! Ne e foarte sete, dar moralul e bun: salvarea sosește întotdeauna în ultimul moment, în acest sens toți călătorii sunt de acord. Sper că iubita ta mamă nu mai suferă din cauza umezelii.“ O altă carte poștală spune: „În jungla Amazonului bâzâie țânțarii. Tocmai am dat numele tău unui râu și unui fluture. Sigur Pichardon încearcă să-mi fure clientela.“ Și: „Pe mare. Adeline, mi-ai promis că vei fi a mea când voi fi celebru. Din înaltul acestor valuri dezlănțuite, îți spun: pe curând!“ Toate aceste cărți poștale au fost de mult adunate într-un volum publicat cu titlul: *Călătoriile și aventurile lui Albert Mézigue*, care este considerat, pe bună dreptate, una dintre bijuteriile literaturii provensale.

Ce totuși e mai puțin cunoscut e adevărata viață și sfârșitul straniu al ilustrului cetățean din Touchagues. Se știe bine că își părăsise satul natal la douăzeci de ani, din dragoste pentru o fată de-acolo, care visa să se mărite cu un mare explorator. Dar se pare că nimeni nu-l întâlnise vreodată pe undeva. Numele nu-i figura pe nici o listă cu membri ai vreunei societăți geografice. Ziarele vremii nu-l menționau deloc. Nu s-a întors niciodată în satul în care statuia lui îl așteaptă degeaba. Marinarii din Marsilia pretind, e-adevărat, că un domn a cărui descriere se potrivea cu aceea a „pionierului geografiei“ le punea deseori întrebări despre călătoriile lor. Le oferea pastis și-i întreba, punându-le-n față câte o carte poștală: „Îmi puteți expedia cartea asta poștală din Mexic, vă rog?“ Dar nu cu niște palavragii de marinari se scrie povestea unui mare om. Dușmanilor lui – toți leii au purici – le place să se prevaleze de niște termeni destul de misterioși, e-adevărat, dintr-o carte poștală adresată de Mézigue domnișoarei Pisson la șapte ani de la plecarea în marea aventură: „Și astfel mi-au ridicat un monument. S-a terminat, nu mă voi mai putea întoarce niciodată. Adeline, ți-am împlinit visul de glorie, dar cu ce preț?“ Totuși,

realitatea e că până în 1913 nimeni nu a putut spune ce s-a întâmplat cu acela care, mai târziu, prin calitatea prozei sale descriptive, a fost supranumit „bardul provensal“. Locuitorii din Touchagues afirmă că și-a găsit moartea, din lipsă de oxigen, în timp ce escalada Everestul, opinie exprimată și de profesorul Cornu în prefața la prima ediție a *Călătoriilor și aventurilor…*

În 1913, publicarea *Memoriilor din vechea Marsilie* de către comisarul Pujol a aruncat o nouă lumină asupra bardului provensal și a crudului său destin. Joi, 20 iunie 1910, notează polițistul. Azi a murit în urma unui infarct Albert, frizerul din Vieux-Port, care mi-a aranjat barba și mustața timp de douăzeci de ani. Am dat de bietul om la el, în mansarda ale cărei ferestre dădeau spre debarcader. În mână ținea o scrisoare al cărei sens, mărturisesc, îmi scapă în întregime. „Dragă domnule Mézigue, scria acolo, am primit ultima dumneavoastră carte poștală de la Rio de Janeiro (Brazilia), pentru care vă mulțumesc. Continuați, vă rog, dar aflați că de douăzeci de ani numele meu este doamna Adeline Pichardon, fiindcă am fost unită printr-un act legal cu domnul Pichardon, Marius, bine-cunoscutul bărbier, căruia de atunci i-am și născut șapte capodopere. În consecință, am onoarea de a considera cererea dumneavoastră în căsătorie, din 2.6.1885, făcută în fața martorilor, ca nulă și neavenită. Am vrut să vă informez mai din vreme, la post restant, ca de obicei, însă domnul Pichardon a refuzat de fiecare dată, în primul rând fiindcă îi plac foarte mult cărțile dumneavoastră poștale, a căror lectură îl amuză foarte tare, și, în al doilea rând, fiindcă acum are o foarte drăguță colecție de timbre, mulțumită grijii dumneavoastră. Îmi pare totuși rău să vă informez că-i lipsește timbrul de cincizeci de centime, roz, din Madagascar, lucru de care se plânge tot timpul cu tristețe, amărându-mi viața. Sunt sigură că nu o faceți special pentru a-l înfuria, după cum crede, și că e o simplă scăpare a dumneavoastră. În consecință, vă rog să faceți imediat cele necesare.“ Și semnează „A dumneavoastră pentru eternitate, Pichardon Adeline“, reducând astfel eternitatea la justele ei proporții.

Vorbesc despre eroism

Când, acum câțiva ani, Institutul Francez din Haiti m-a invitat să țin o conferință cu subiect la alegere, nu am ezitat nici o clipă: am ales eroismul. Subiect care îmi e familiar: am petrecut ore-ntregi în bibliotecă studiindu-l. Pericolul, curajul, spiritul de sacrificiu nu mai aveau, ca să zic așa, nici un secret pentru mine și, când am ajuns la Port-au-Prince, eram într-adevăr gata să dau tot ce aveam mai bun.

Publicul din Port-au-Prince este unul dintre cele mai fine și mai cultivate cu putință și când, îmbrăcat sobru și cu panglica laurilor academici la butonieră, am urcat la tribună, am făcut-o cum am putut mai bine. De altfel, cum în public erau multe femei frumoase, m-am bucurat că tocmai făcusem o oarecare cură de slăbire datorită căreia reușisem să dau jos vreo douăzeci de kilograme.

I-am amintit pe Saint-Exupéry, Malraux, Richard Hillary și am reușit cu destulă abilitate, pe legea mea, fără a mă referi vreodată la alte experiențe personale decât cele de pasager al marilor linii aeriene, să strecor câțiva de „noi“ destul de sugestivi, deși discreți. Acustica era excelentă, eclerajul mă prindea din semiprofil, cum se cuvenea și, explicând cu glas ferm cum moartea, înfruntată deliberat, poate descoperi întreg sensul unei vieți, mă asiguram că ambasada noastră era bine reprezentată și încercam să evaluez numărul femeilor frumoase din public.

Brusc, am simțit o privire apăsătoare îndreptată spre mine. Venea din primul rând, unde era așezat un domn mai negru decât întunericul sălii și ai cărui ochi atenți nu mă părăseau o clipă. Am fost cu atât mai iritat de acea insistență, cu cât mi se părea că ghicesc ceva batjocoritor în expresia lui. Cu toate acestea nu m-am lăsat impresionat și mi-am încheiat conferința amintind cum eroul modern, confruntat cu un pericol mortal, redescoperă în ceasul suprem toate valorile permanente, dar uitate, și cum o asemenea experiență poate fecunda o operă și o viață.

Când am coborât de pe estradă, domnul care mă ascultase cu o atât de mare atenție a fost cel dintâi care m-a felicitat.

— Doctor Bonbon, s-a prezentat. Minunată conferință. Se simte marea

dumneavoastră experiență personală în tratarea subiectului.

I-am spus că, într-adevăr, îl cunoșteam personal pe Jules Roy și că aveam același editor.

— Apropo, mi-a zis, am fost însărcinat de către unii dintre cititorii dumneavoastră să vă fac plăcută șederea în Haiti. M-am gândit că poate v-ar distra o vânătoare de rechini prin Reciful Irochezilor. Cu certitudine nu v-ar displăcea ceva emoții puternice…

Într-adevăr, ideea nu-mi displăcea deloc. E important pentru un scriitor să aibă legenda lui. Să fi vânat un rechin în Caraibe putea prezenta, din acest punct de vedere, un anumit interes pentru viitorii biografi. Am acceptat deci cu plăcere propunerea făcută cu atâta bunăvoință de amabilul doctor. Mă și vedeam ancorat într-un scaun, luptând cu ultima picătură de energie cu un pește gigantic, prins în cârlig… Cum a doua zi după-amiaza trebuia să reiau conferința la Cap-Haïtien, am decis să plecăm la șase dimineața. La ora convenită, ne-am întâlnit pe șalupa doctorului și-am pus cap-compas către larg, pe o apă pe care nici o teamă de clișeu nu mă poate împiedica să o consider de smarald. Doctorul fuma dintr-o pipă scurtă, privindu-mă blajin.

— Apropo, mi-a zis, poate-ar fi bine să vă verificați Cousteau-ul.

— Ce să-mi verific?…

— Ar trebui să vă verificați aparatul de respirat, mi-a explicat doctorul. Veți coborî sub reciful de coral la aproape cinci metri de margine, iar tuburile de oxigen vă oferă cel puțin douăzeci de minute de autonomie. Vă voi explica modul în care se folosește pușca submarină.

M-a privit dintr-odată atent.

— Ce e? m-a întrebat cu blândețe. Ce nu e-n regulă?

A trebuit să mă așez. Încă vreo câteva clipe am încercat să lupt cu evidența. Marinarii însă tocmai montau aparatul, iar doctorul, cu pușca-n mână, îmi dădea îndatoritor explicații tehnice. Nu mai era loc de îndoieli. Nu era vorba de pescuitul cu undiță. Oamenii intenționau să mă facă să cobor în acea mare din Caraibe infestată de rechini și să mă lase de unul singur, cu pușca-n mână, în mijlocul hidoaselor animale! Am deschis gura dând să protestez…

— Știți, a spus doctorul cu o revoltătoare suavitate, nici nu știu cum să vă spun cât de mult am gustat emoționanta dumneavoastră conferință. Întreg Haitiul va vorbi despre ea, îmi iau asupra mea această sarcină…

Ne uitam unul la altul. N-am zis nimic și-am făcut față momentului. Sunt clipe în viață în care trebuie să știi cum să-ți aperi meseria din care-ți câștigi pâinea. Singurul lucru pe care-l aveam pe lumea acesta era reputația mea de conferențiar și, dacă era nevoie să mă las devorat de rechini pentru a o păstra, eram gata s-o fac. Am încercat masca: mi se potrivea. Am aruncat o privire întunecată valurilor verzi. S-o sfârșesc așa, prostește, fără a fi ajuns măcar la un tiraj de o sută de mii.

— Puneți-vă acum centura de plumb. Vă va permite să coborâți mai ușor…

I-am descoperit dintr-odată, în pofida cumsecădeniei lui aparente, un aer diabolic. I-am lăsat să-mi pună harnașamentul.

— Băieții vor coborî cu dumneavoastră, a adăugat, arătându-mi cei patru tineri negri superbi care trebăluiau în jurul meu.

„Ah! mi-am zis cu ușurare, am și gărzi de corp.“ Și m-am simțit mai bine.

— Sunt hăitași, mi-a explicat doctorul. O să v-o ia înainte pentru a împinge rechinii spre dumneavoastră. Nu vă va mai rămâne decât să trageți.

Nici măcar curajul de a mă revolta nu l-am avut. De altfel, dintr-odată totul mi-a devenit egal. Mi-au montat niște labe enorme la picioare, centură, mască, mi-au pus pușca în mână și m-au ajutat cu amabilitate să trec peste bord.

„Pleosc!“

Primele minute le-am petrecut învârtindu-mă ca un titirez, în efortul de a mă păzi din toate părțile odată. Cred că am atins o viteză de rotație uimitoare. Dar am obosit rapid și a trebuit să mă las să cad pe nisip, într-o ceață verde prin care, câteva clipe, nu am mai văzut nimic. Apoi am zărit în dreapta un recif de corali și am început să mă îndrept ca un crab spre el, cu intenția de a-mi apăra cel puțin spatele. În același moment, am văzut un pește lung și subțire țâșnind dintr-o gaură din stâncă și încremenind la doar câțiva centimetri de nasul meu. Am urlat, dar nu era un rechin.

Era o baracudă.

Nu văzusem în viața mea vreo baracudă, dar pe aceea am recunoscut-o imediat. Sunt semne care nu înșală, iar eu le aveam pe toate. Nu-mi mai amintesc deloc secundele care au urmat; tot ce pot afirma e că, invers decât spusesem în conferința mea, în fața pericolului de moarte, eroul nu descoperă sub nici o formă valorile permanente ale vieții. Nici vorbă să facă așa ceva, iată tot ce pot spune. Când am deschis ochii, baracuda plecase. Eram singur.

Am făcut un efort pentru a urca la suprafață și aș fi reușit, când am văzut o formă neagră, de proporții aproape monstruoase, care se repezea spre mine, pe deasupra capului meu. Am lăsat să-mi scape un schelălăit, am luat pușca, am închis ochii și am apăsat pe trăgaci.

Pușca mi-a fost smulsă cu o asemenea forță încât brațele erau s-o ia după ea.

În două secunde am ajuns la suprafață, gesticulând energic. Din fericire, vasul era foarte aproape, în stânga mea, așa că a luat-o spre mine cu o încetineală exasperantă, pe când încercam să-mi aduc picioarele spre bărbie. Când vasul a fost alături, cu o agilitate surprinzătoare pentru un om de vârsta mea am urcat aproape imediat pe punte.

— Și pușca?

Am reușit să respir normal. Apoi i-am explicat doctorului ce mi se întâmplase. Lovisem un rechin, iar acesta, trăgând cablul, îmi smulsese pușca din mâini. Înotătorii negri au ajuns și ei la navă. Unul dintre ei ținea pușca și i-a dat doctorului câteva lămuriri, în creolă. Acesta s-a uitat vesel la mine.

— După toate aparențele, harponul s-a înfipt în coca șalupei.

Cinicul personaj era pe cale să-mi sugereze că, înnebunit cum fusesem, luasem vasul care-mi trecea pe deasupra capului drept rechin. „Mda“, îmi ziceam, „ei bine, nu ai decât să încerci să-mi dovedești.“

— Am văzut clar un rechin trecând între capul meu și vas, am afirmat. Dar l-am ratat. Se întâmplă. Sper să-mi iasă mai bine data viitoare.

Seara, la Cap-Haïtien, i-am explicat liniștit directorului institutului cum, de dimineață, vânasem un rechin la Reciful Irochezilor.

— La Irochezi? Păi, rechini n-au fost niciodată pe-acolo, și-asta de știe până și din poveștile celor mai bătrâni. Nu au cum să treacă de recifuri.

Când am urcat la tribună, spre surpriza mea – eram la o oră cu avionul de Port-au-Prince –, doctorul Bonbon stătea liniștit în primul rând. Probabil că luase special avionul pentru a-mi mai asculta o dată conferința despre eroism. Ne-am uitat unul la altul. Dacă acest personaj diabolic își închipuie că mă va tulbura și mă va da peste cap, prost mă cunoaște. Există o calitate pe care nimeni nu mi-o poate nega, curajul moral, așa că mă putea privi cu câtă ironie credea de cuviință, eram decis să mă ridic încă o dată la înălțimea subiectului.

— Doamnelor și domnilor, am început, când, în singurătatea lui, eroul modern este confruntat cu un pericol de moarte, primul lucru pe care îl descoperă…

Doctorul Bonbon mă privea cu o anume admirație.

Locuitorii Pământului

Pe drumul dintre Hamburg şi Neugern era înainte de război un târguşor pe nume Paternosterkirchen. Regiunea fusese pe vremuri celebră pentru industria sticlăriei şi, în piaţa centrală a localităţii, în faţa Palatului Primăriei, turiştii veneau să admire faimoasa Fântână a Suflătorului, care-l reprezenta pe legendarul Johann Krull, maistru care jurase să îşi sufle sufletul într-un recipient de sticlă de Paternosterkirchen, în aşa fel încât industria care făcuse renumele regiunii să poată fi demn reprezentată în paradis. Statuia bravului Johann pe cale de a-şi îndeplini promisiunea, la fel ca Palatul Primăriei, o clădire bizară din secolul al XIII-lea, în care erau păstrate eşantioane din toate piesele de sticlă suflate în Paternosterkirchen, au dispărut odată cu tot restul oraşelului, în cursul ultimului conflict mondial, ca urmare a unei erori de bombardament.

Era ora patru după-amiază şi Piaţa Suflătorului era goală. Spre apus, un soare galben şi umflat se afunda încet într-un praf negricios, care plutea peste ruinele fostului cartier rezidenţial, acolo unde echipe de muncitori de la demolare încheiau dărâmarea pereţilor de la Schola Cantorum, cunoscută cândva în întreaga Germanie pentru a fi format câteva dintre cele mai faimoase coruri ale ţării. Schola fusese fondată în 1760 de către proprietarii sticlăriilor oraşului şi, încă de la cea mai fragedă vârstă, copiii muncitorilor veneau acolo pentru a-şi exersa suflul sub îndrumarea unui preot. Ningea uşor, fulgii coborau încet şi păreau să ezite înainte de a atinge pământul. O vreme, piaţa a rămas goală: un câine costeliv a traversat-o rapid, având el un gând, cu nasul lipit de sol; un corb a coborât prudent, a ciugulit ceva şi şi-a luat pe loc zborul. Un bărbat şi o fată au ieşit de pe un maidan, exact acolo unde începea odinioară Ganzgemütlichgässchen. Bărbatul ducea o valiză, era bătrân, scund, cu capul descoperit, îmbrăcat într-un pardesiu uzat. În jurul gâtului purta o eşarfă subţire, dar înnodată cu grijă, şi încerca să îşi bage cât mai mult cu putinţă capul între umeri, fără îndoială pentru a micşora suprafaţa expusă la frig. Un păr cenuşiu îi înconjura figura rotundă şi ridată, cu ochi înspăimântaţi. Ţinea de mână o fată blondă, care se uita fix înainte, cu un surâs ciudat încremenit pe buze. Purta o fustă prea scurtă pentru vârsta ei şi

chiar puțin indecentă, dar și o fundă ca de fetiță în păr: ai fi zis că a crescut fără să-și dea seama. Totuși, trebuia să fi avut douăzeci de ani. Era groaznic și stângaci machiată: urme de ocru prost așternut se întindeau pe obraji, roșul de pe buze era asimetric. Se simțea lucrarea unor degete înghețate. Purta ghete bărbătești peste ciorapii de lână, o scurtă zdrențuită de blană, cu mânecile prea scurte, și mănuși găurite. Cei doi au făcut câțiva pași și s-au oprit în mijlocul pieței bine curățate, pe locul unde cândva se ridica statuia bunului Johann și unde acum nu se mai vedeau decât urmele lăsate pe pământul ud de roțile camioanelor care se îndreptau către autostrada de Hamburg. Fulgii de zăpadă le coborau încet în păr și pe umeri; era o zăpadă sărăcăcioasă și ratată, care nu reușea să își îndeplinească țelul și nu făcea decât să sublinieze tot ce era cenușiu pe lume.

— Unde suntem? a întrebat fata. Ai găsit statuia?

Tovarășul ei și-a plimbat ochii peste piața goală, apoi a oftat.

— Da. E chiar în fața noastră, exact unde trebuia să fie.

— E frumoasă?

— Foarte frumoasă.

— Atunci, ești mulțumit?

— Da.

Și-a lăsat jos valiza.

— Să ne așezăm o clipă, a spus. Trec camioane pe-aici și se va găsi unul care să vrea să ne ia. Sigur, puteam s-o fi ținut direct pe autostradă, dar nu voiam să trec pe lângă sat fără să revăd statuia lui Johann Krull. M-am jucat de-atâtea ori pe aici când eram mic!

— Atunci stai și uită-te la ea, a zis fata. Nu avem nici o grabă.

S-au așezat pe mica valiză și au rămas un moment strânși unul în altul, fără să scoată vreo vorbă. Aveau acel aer liniștit și ca la ei acasă al oamenilor de nicăieri. Fata zâmbea tot timpul, și bărbatul părea să numere fulgii de zăpadă. Uneori, ieșea din reverie și se lovea cu brațele peste piept, suflând zgomotos, apoi se calma. Exercițiul părea să-i ofere pentru un timp căldura de care avea nevoie. Fata nu se mișca. Nu părea să aibă nevoie de căldură. Tovarășul ei și-a scos gheata dreaptă și a început să își maseze cu putere piciorul, strâmbându-se. Din timp în timp, câte un camion încărcat cu deșeuri trecea prin piață, iar omul se ridica dintr-un salt și gesticula febril, dar nici un camion nu se oprea. Se așeza la loc liniștit și reîncepea, aplicat, masarea piciorului înghețat. Camioanele lăsau în urmă un nor de praf și de mizerie, și trebuia să se scurgă câtva timp până când ochiul să poată zări iar vreun fulg alb.

— Tot mai ninge? a întrebat fata.

— Aoleu! În curând n-o să se mai vadă pământul.

— Cu-atât mai bine.

— Poftim?

— Am zis: cu-atât mai bine.

Bărbatul a urmărit trist din priviri un biet fulg care trecea pe-acolo, a întins mâna și a strâns-o peste acea lacrimă înghețată.

— Trebuie să fie frumos, a spus fata. Îmi place când ninge. Mi-ar plăcea să văd și statuia.

Nu i-a răspuns, a luat din buzunar o sticluță cu șnaps, i-a scos dopul cu dinții și a băut cu grijă. După care și-a plimbat de jur împrejur privirea speriată și a mai dus o dată, rapid, sticla la buze.

— Miroase a alcool, a spus fata.

Bărbatul a băgat grăbit sticluța în buzunar.

— De la cineva care tocmai a trecut, i-a răspuns. Fără îndoială a băut. Ce vrei, mâine e Crăciunul.

— Mai dă-mă cu un pic de pudră. Mi se pare că m-am făcut vânătă toată.

— E frig, i-a zis tovarășul ei și a oftat.

S-a căutat prin buzunar, a găsit pudriera, a deschis-o și a apropiat puful de fața fetei. Acesta i-a căzut de două sau trei ori dintre degetele înghețate.

— Gata, a spus până la urmă.

— S-a uitat la mine?

— Poftim?! s-a mirat bărbatul. Cine? Aha! sigur, a-ntors-o. Sigur că toți cei care trec se uită la tine. Doar ești foarte frumoasă.

— Nu-mi pasă. Dar nu vreau să le par vreo nebună. Am fost întotdeauna foarte bine coafată și bine îmbrăcată. Părinții mei țineau mult la asta.

Niște corbi și-au luat pe neașteptate zborul de pe un maidan, au plutit o vreme pe deasupra pieței goale și s-au îndepărtat croncănind. Fata a ridicat puțin fruntea și a zâmbit.

— Auzi? Îmi place mult strigătul corbilor. Parcă vezi peisajul.

— Da, a spus bărbatul.

S-a uitat cu spaimă în jur, a scos repede sticluța din buzunar și a băut.

— Un peisaj de Crăciun, a continuat fata, zâmbind continuu, cu ochii ridicați spre cer. Îmi închipui asta foarte bine, de parcă l-aș vedea. Hornuri care fumegă în crepuscul, negustorul care își împinge roaba încărcată cu brazi, magazine vesele și bine aprovizionate, fulgi albi la ferestrele luminate…

Tovarășul ei a lăsat sticla și și-a șters buzele.

— Da, a răspuns cu glas ușor răgușit. Da, exact așa e. E și un om de zăpadă, cu joben și pipă. Sigur niște copii l-au făcut. O să facem și noi unul de Crăciun.

— Dacă chiar îmi voi recăpăta vederea, mi-ar plăcea să se întâmple de Crăciun. Totul e atât de alb, de curat.

Bătrânul se uita morocănos la băltoaca plină de noroi de la picioarele lui.

— Da.

— Te rog să observi că nu sunt grăbită. Mă simt bine așa cum sunt.

Bărbatul, trezit parcă dintr-odată, a început să gesticuleze, cu brațele

ridicate.

— Nu, nu! a protestat. Nu trebuie să spui asta. Tocmai asta te-mpiedică să vezi. E o chestie psihologică… Toți doctorii au recunoscut că tratamentul poate fi de lungă durată, că poate fi dificil, dar cu siguranță te vei vindeca. Dacă vei continua să opui rezistență, nici măcar profesorul Stern nu va mai putea face nimic pentru tine. Știu bine tot ce ai văzut, tot ce ai fost obligată să vezi…

Perora gesticulând, așezat pe valijoară, și cele două capete ale eșarfei i se agitau și ele.

— Ai suferit un șoc foarte mare. Însă erau soldați, brute de război… Nu toți oamenii sunt așa. Trebuie să ai încredere în oameni. Nu ești cu adevărat oarbă. Nu vezi fiindcă nu vrei să vezi… Toți medicii au spus că e vorba despre un șoc nervos… Cu un pic de voință, dacă nu mai opui rezistență, dacă vrei să vezi, cu siguranță profesorul Stern te va vindeca, poate până la Crăciunul viitor. Atâta doar, trebuie să ai încredere!

— Miroși a alcool, a zis fata.

Bărbatul a amuțit, și-a înfundat mâinile în buzunarele pardesiului și și-a băgat capul între umeri. S-a mai strâns un pic lângă fată și au rămas din nou tăcuți pe valijoară, pe când zăpada continua să cadă în jurul lor într-un vals ezitant.

Un camion a părăsit ruinele de la Schola Cantorum și a traversat piața. Omulețul s-a mai ridicat o dată pentru a-l opri, dar nu a manifestat nici speranță când camionul a încetinit, nici ciudă când s-a îndepărtat. Camionul era încărcat cu deșeuri și a lăsat în urma lui un praf roșu. Fata l-a primit în plină figură și s-a șters la ochi; tovarășul ei a scos din buzunar o batistă foarte curată și i-a frecat delicat pleoapele și fruntea, cu atenție, de parcă ar fi vrut să facă să dispară și cea mai mică urmă de impurități.

— Nu s-a oprit? a întrebat fata.

— Cu siguranță nu ne-a văzut.

Noaptea îi învăluia puțin câte puțin, iar cerul înlocuia fulgii cu stele. Ultimii corbi și-au luat zborul cu țipete pe jumătate adormite, iar luna s-a ridicat pentru a aranja puțin lucrurile și a îmblânzi tenebrele. A mai trecut un camion: farurile lui i-au privit fix pe cei doi, apoi s-au întors cu indiferență.

— Va trebui să plecăm, a spus bărbatul. Cu siguranță nu merg în direcția noastră, și totuși nu le putem cere să-și schimbe drumul.

Fata s-a ridicat și a așteptat. Tovarășul ei trebăluia ceva în jurul valizei.

— Așa, așa.

A privit în voie fata, a luat rapid din valiză o altă sticlă, mai mare, și a băut. S-a oprit pentru a-și trage sufletul, apoi a băut din nou. În valiză erau jucării, păpuși, urși de pluș, ornamente pentru bradul de Crăciun și globuri multicolore. Era și un costum de Moș Crăciun: o hlamidă roșie cu margini albe, bonetă cu ciucure și barbă falsă albă. Bărbatul a închis valiza, a luat fata

de mână și au început să meargă către autostradă. Zăpada udase asfaltul care sclipea sub pașii lor. Au ajuns curând la un panou care indica direcția și distanța până la Hamburg: șaizeci și cinci de kilometri. Bărbatul i-a aruncat o privire și a grăbit pasul.

— Aproape c-am ajuns, a zis cu satisfacție.

Farurile unui camion au apărut pe șosea și și-au mărit rapid raza într-un huruit monoton. Bărbatul a țâșnit, s-a agitat și a ridicat brațele, făcând gesturi largi. Mai întâi camionul i-a depășit, apoi a frânat și a dat încet înapoi. Bărbatul a tropăit până la portieră.

— Mergem la Hamburg, a strigat.

Din fundul cabinei, fața șoferului nu se vedea. Doar o siluetă întunecată și mâinile sub lampa albastră care tremurau pe volan. Bărbatul a părut să-i privească un moment, apoi o mână s-a desprins de pe volan și le-a făcut semn să urce. Înăuntru era cald. Fata s-a sprijinit de portieră, și-a ascuns mâinile în mânecile hainei și a adormit chiar înainte ca mașina să demareze. Tovarășul ei s-a așezat alături, cu valiza pe genunchi. Era într-adevăr scund, iar picioarele, încălțate în niște bocanci grosolani, crăpați și plini de noroi, se legănau fără a atinge podeaua. În lumina lămpii, fața lui palidă și rotundă părea de copil, în pofida ridurilor și a perilor gri de pe obraji și bărbie. Corpul îi urma mișcările camionului, dar era foarte atent să nu se izbească de fată și s-o trezească. Zgomotul motorului și căldura din cabină i se urcau vizibil la cap și, adăugându-se oboselii și efectelor alcoolului, păreau să-l îmbete. S-a apucat să discute, volubil, cu șoferul. Se numea Adolf Kanninchen, era din Hanovra și de meserie vânzător ambulant; vindea jucării, deci dacă șoferul avea copii, s-ar bucura să-i arate marfa… Șoferul nu părea să-l asculte, iar din chip nu i se vedea decât o pată lucitoare. Din timp în timp, arunca o privire rapidă spre fata adormită în colțul ei. Din nefericire, trăncănea omulețul, afacerile nu mergeau cine știe ce. Contase mult pe sărbători și investise fonduri considerabile pentru a cumpăra articole de Crăciun și un costum în care să se deghizeze chiar el, dar degeaba bătuse drumurile ceasuri întregi cu boneta roșie și barba albă, uneori nu aveau nici măcar cu ce să își astâmpere foamea. Poate că la Hamburg, care e un oraș mare, va merge mai bine. Da, la Hamburg se duceau, fiindcă mai era și fata. Era… Cum să zică? Era bolnavă. Părinții îi fuseseră uciși și, mai mult, pe biata copilă o mai ajunsese și o nenorocire. Of! nu ținea să intre în amănunte, soldații sunt cum sunt, nu poți chiar să te superi pe ei. Dar, în sfârșit, pentru micuță a fost un mare șoc și și-a pierdut brusc vederea. Mai exact este vorba, după cum a spus doctorul, despre o cecitate psihologică. A închis ochii ca să nu mai vadă lumea, asta e. Ceva destul de complicat. Propriu-zis nu e oarbă, dar e ca și când, fiindcă nu mai poate vedea. Firește, refuză să vadă, dar doctorii zic că e același lucru. Nici vorbă de prefăcătorie. Doctorii consideră asta un fel de isterie. Nu mai vrea să vadă nimic. S-a refugiat în cecitate, cum zic ei. Lucru foarte greu de vindecat,

trebuie multă delicatețe, devotament, afecțiune… Șoferul a mai întors o dată pata lucitoare a feței către fată, s-a uitat lung la ea, apoi a revenit cu ochii spre drum. Da, cea mică e din sticlă crăpată, e fragilă. Bombardamentele, viața printre ruine și-apoi nenorociții de soldați… O! Bineînțeles că nu știau ce fac, era război, credeau că fac ceva bun. Doar că, uite, de atunci fata și-a închis ochii pentru toți și toate. Adică, i-a închis pe dinăuntrul ei, altfel îi ține mereu deschiși și sunt chiar foarte frumoși, albaștri, în sfârșit, e greu de explicat. Totul e foarte psihologic. Sigur, e vindecabilă, știința face asemenea progrese, nu ai decât să te uiți în jur, e minunat, mai ales în Germania avem savanți foarte mari, adevărați pionieri ai unei lumi noi, până și dușmanii noștri sunt de acord cu asta. Doar că adevăratul specialist în problema asta, zic doctorii, nu e decât unul singur. Profesorul Stern din Hamburg. E un om fără asemănare, un eveniment pe tot globul. Toți medicii sunt de acord în acest sens. Te tratează gratis, dacă e un caz interesant. Și cazul fetei e foarte interesant, nu e nici o îndoială. Cecitate psihologică, zic medicii. Ceva foarte rar, ceva extra. Exact ce trebuie pentru profesorul Stern, care face totul prin intermediul psihologiei. Vorbește politicos cu bolnavul – politețea, aici, e esențială, ca peste tot de altfel –, apoi își ia note, și după câteva luni, gata, bolnavul e vindecat. Din păcate, durează mult. Trebuie luat încetișor. Înțelegeți, e un vas de sticlă crăpat fetița asta, trebuie ținut în bumbac. De-asta sunt atent la ce-i spun, vopsesc totul în culori plăcute. Nici vorbă de ruine, de soldați, doar căsuțe drăgălașe, țigle roșii, grădini de legume, oameni buni peste tot. Colorez cu un pic de roz totul, mă-nțelegeți. Treaba îmi iese foarte bine, de altfel, fiindcă sunt un optimist de la natură. Am încredere în oameni. Mereu zic: Aveți încredere în oameni, v-o vor da înapoi însutit. Ce mă îngrijorează un pic este că tratamentul e atât de lung, dar sper ca oamenii, la Hamburg, să își dorească mult jucării. În Germania nu copiii lipsesc, ci mai degrabă părinții, ceea ce explică un pic vânzarea slabă de jucării. În sfârșit, rămân optimist. Noi, oamenii, nu am reușit încă, deocamdată doar ne luăm zborul, dar e de ajuns să mergem înainte și într-o bună zi chiar vom fi cineva. Am încredere în viitor. Micuța nu mi-e nici fată, nici nepoată, nimic din toate astea, e o străină, dacă vreți, în măsura în care un om își poate considera aproapele un străin…

Așezat pe banchetă, cu valiza pe genunchi, făcea gesturi largi, cu fața lui mică, albastră de la lumina lămpii. Privirea șoferului a mai alunecat o dată către fată, s-a oprit o clipă pe obrajii ei machiați, pe buzele întredeschise într-un surâs adormit, pe funda roz din părul blond. Omulețul continua să pălăvrăgească, dar se clătina tot mai tare, iar bărbia îi atingea pieptul… Frânele au scârțâit. Omulețul, care adormise aplecat peste valiză, a fost proiectat înainte, cu nasul în parbriz și a urlat.

— Ce se-ntâmplă, pentru Dumnezeu?!

— Dă-te jos.

— Nu mergeți mai departe?

— Dă-te jos, ți-am zis.

Omulețul s-a grăbit s-o facă.

— Ei bine, nu-i nimic, nu-i nimic… Vă mulțumesc că…

A sărit din mașină, și-a lăsat valiza și a întins brațele pentru a ajuta fata să coboare. Șoferul însă s-a aplecat, i-a trântit portiera în nas și a demarat. Bietul om a rămas singur pe șosea, cu brațele încă întinse, cu gura căscată. S-a uitat la luminile roșii ale camionului care se îndepărta rapid în noapte, apoi a țipat, și-a luat valiza și a început să alerge. Ningea acum de-a binelea, iar silueta lui gesticula și se agita jalnic printre fulgii albi. A mai alergat așa o vreme, apoi a încetinit cu respirația tăiată, s-a oprit, s-a așezat pe stradă și a început să plângă. Zăpada valsa cu drăgălășenie în jurul lui, i se așeza în păr, îi aluneca de-a lungul gâtului. A încetat să plângă, dar a început să sughită și a fost nevoit să se lovească peste piept, încercând să se stăpânească. A oftat din adâncul sufletului, și-a șters ochii cu un capăt al eșarfei, și-a luat valijoara și a pornit din nou la drum. A mers mai bine de o jumătate de ceas și, dintr-odată, a zărit în fața lui o siluetă familiară. A țipat de bucurie și a alergat spre ea. Fata stătea nemișcată în mijlocul șoselei, părea să-l aștepte și i-a zâmbit, întinzându-i mâna: fulgii mari i se topeau între degete. Bărbatul a luat-o de umeri.

— Iartă-mă, a îngăimat. Pentru o clipă, mi-am pierdut încrederea… Mi-a fost așa de frică! Mi-am închipuit cele mai rele lucruri… M-am gândit că n-o să te mai văd niciodată.

Minunata fundă de mătase roz era desfăcută. Machiajul se șterse, rujul i se întinsese pe toată fața și pe gât. Fermoarul fustei era smuls. Își trăgea neîndemânatecă de un ciorap care refuza să rămână la locul lui.

— Și-apoi, nu se știe niciodată, ți-ar fi putut face rău…

— Nu trebuie să-ți închipui mereu tot ce e mai rău, a răspuns fata.

Omulețul a aprobat-o energic din cap.

— Așa e, așa e, a recunoscut.

A ridicat mâna și a prins un fulg.

— Măcar de-ai putea vedea, a exclamat. De data asta chiar e zăpadă adevărată! Mâine nici că vom vedea altceva. Totul va fi alb și nou, curat. Hai, la drum! Nu trebuie să fim prea departe.

Au ajuns aproape imediat lângă o bornă, iar omulețul a citit, întinzându-și gâtul: „Hamburg, o sută douăzeci de kilometri.“ Și-a scos grăbit ochelarii, iar ochii și gura i s-au deschis larg, într-o expresie de consternare. Nenorocitul de șofer îi dusese șaizeci de kilometri în altă direcție. Nici vorbă să fi mers la Hamburg. Bietul de el, fără îndoială înțelesese greșit ce-i spusese.

— Hai, a spus vesel, de-acum nu mai e departe.

A luat-o de mână și au continuat să meargă în noaptea albă care le

mângâia chipurile.

Mi-e sete de inocență

Când am decis în sfârșit să părăsesc civilizația și falsele ei valori și să mă retrag pe o insulă din Pacific, pe un recif de corali, pe malul unei lagune albastre, cât mai departe cu putință de o lume mercantilă, în întregime orientată către bunurile materiale, am făcut-o pentru motive care nu ar surprinde decât firile cu-adevărat lipsite de sensibilitate.

Mi-era sete se inocență. Simțeam nevoia de a evada din această atmosferă de competiție frenetică și de luptă pentru profit în care absența oricărui scrupul devenise regulă și în care, pentru o natură mai delicată și pentru un suflet de artist ca al meu, devenea din ce în ce mai greu să își procure cele câteva facilități materiale indispensabile liniștii spiritului.

Da, aveam în primul rând nevoie de detașarea de interesul material. Toți cei care mă cunosc știu prețul pe care îl pun pe această calitate, prima și poate singura pe care o pretind de la prietenii mei. Visam să mă simt înconjurat de ființe simple și serviabile, cu sufletul absolut incapabil de calcule sordide, acordându-le în schimb prietenia mea, fără a mă teme că vreun calcul meschin și interesat ne-ar putea mânji relația.

Prin urmare, am lichidat cele câteva afaceri personale de care mă ocupam și am sosit în Tahiti la începutul verii.

Papeete m-a dezamăgit.

Orașul e fermecător, dar civilizația se ițește de peste tot, totul are un preț, un salariu, servitorul e salariat, nu prieten, și așteaptă să fie plătit la sfârșitul lunii, expresia „a-ți câștiga pâinea“ revine cu o insistență penibilă, or, după cum am spus, banul era unul dintre lucrurile de care mă hotărâsem să fug cât mai departe cu putință.

M-am decis deci să mă duc să trăiesc într-o mică insulă pierdută prin Marchize, Taratora, pe care am ales-o la întâmplare, pe hartă, și unde vaporul de la Comptoir Perlier d’Océanie arunca ancora de trei ori pe an.

Imediat ce am pus piciorul pe insulă, am simțit că visurile îmi erau în sfârșit pe punctul de a se îndeplini.

Întreaga frumusețe, de mii de ori descrisă, dar întotdeauna impresionantă,

atunci când o vezi cu ochii tăi, a peisajului polinezian, mi s-a oferit de la primul pas pe care l-am făcut pe plajă: alunecarea vertiginoasă a palmierilor din munte până la mare, liniștea indolentă a lagunei, pe care recifurile o înconjurau protejând-o, sătucul cu colibe de paie, a căror lipsă de greutate mi se părea că indică absența oricărei griji și de unde sosea alergând spre mine, cu brațele deschise, o populație de la care, am simțit-o pe loc, puteai obține totul prin amabilitate și prietenie.

Fiindcă, așa cum mi se întâmplă întotdeauna, mai ales calitatea ființelor omenești este cea la care sunt cel mai sensibil.

Am găsit acolo o populație de câteva sute de oameni pe care nici un argument al capitalismului nostru meschin nu părea să o fi atins și care era atât de indiferentă față de profit, încât m-am putut instala în cea mai bună colibă a satului și m-am putut înconjura de toate cele necesare traiului, am avut pescarul meu, grădinarul meu, bucătarul meu și toate acestea fără cheltuieli, numai pe bază de prietenie, de cea mai simplă și mai emoționantă fraternitate și de respect reciproc.

Datoram asta purității sufletului locuitorilor, minunatei lor candori, dar și unei bunăvoințe speciale a Taratongăi.

Taratonga era o femeie de vreo cincizeci de ani, fiica unui șef a cărui autoritate se întindea cândva peste mai bine de douăzeci de insule ale arhipelagului. Era înconjurată de dragostea filială a populației insulei și, încă de când am sosit acolo, am făcut toate eforturile pentru a-mi asigura prietenia ei. Am făcut-o firesc, fără a mă arăta altfel decât eram, din contră, deschizându-mi sufletul în fața ei. I-am expus motivele care mă împinseseră să vin pe insula ei, oroarea mea față de mercantilismul ticălos și materialismul sordid, nevoia mea sfâșietoare de a redescoperi calități precum lipsa de interes material și inocența fără de care nu există posibilitate de supraviețuire pentru ființa omenească și i-am mărturisit bucuria și gratitudinea mea pentru că în sfârșit găsisem toate acestea la poporul ei. Taratonga mi-a spus că mă înțelegea perfect și că nici ea nu avea decât un singur scop în viață: să împiedice banii să murdărească sufletul alor săi. Am înțeles aluzia și am asigurat-o solemn că nici un ban nu avea să iasă din buzunarul meu cât voi sta în Taratora. M-am întors acasă și, în săptămânile care au urmat, am făcut tot ce am putut mai bine pentru a respecta consemnul pe care mi-l dăduse atât de discret. Ba chiar am luat toți banii pe care-i aveam și i-am îngropat într-un colț al colibei.

Eram de trei luni pe insulă când un puști mi-a adus un dar de la cea pe care de acum o puteam numi prietena mea Taratonga.

Era o prăjitură neagră, pe care o pregătise special pentru mine, dar ce m-a frapat imediat a fost pânza în care era învelită.

Era o pânză groasă de sac, dar vopsită în culori stranii, care-mi aminteau vag ceva, dar, la prima vedere, nu am știut ce.

Am examinat mai atent pânza, și inima mai să-mi sară din piept.

A trebuit să mă așez.

Am luat pânza pe genunchi și am desfăcut-o cu grijă. Era un dreptunghi de cincizeci de centimetri pe treizeci, iar vopseaua era crăpată și pe jumătate ștearsă pe alocuri.

Am rămas un moment fixând pânza și nevenindu-mi să cred.

Nu era însă nici o îndoială.

Aveam în fața mea un tablou al lui Gauguin.

Nu sunt un mare cunoscător în materie de pictură, dar există în ziua de azi nume a căror manieră de a picta o recunoaște oricine, fără ezitare. Am desfășurat încă o dată pânza cu mână tremurătoare și m-am aplecat asupra ei. Reprezenta un mic colț de munte tahitian și niște femei îmbăindu-se într-un izvor, iar culorile, siluetele, motivul însuși erau în asemenea măsură de recunoscut încât, în pofida stării proaste a pânzei, era imposibil să te înșeli.

Am simțit o înțepătură dureroasă în dreapta, în zona ficatului, care, pentru mine, însoțește întotdeauna marile elanuri ale inimii.

O operă a lui Gauguin în această insuliță pierdută! Și Taratonga, care o folosise pentru a înveli prăjitura! O pictură care, dacă ar fi fost vândută la Paris, trebuie să fi făcut cinci milioane! Câte pânze să fi utilizat la fel pentru pachete sau pentru a astupa niște găuri? Ce pierdere enormă pentru omenire!

M-am ridicat dintr-un salt și am alergat la Taratonga pentru a-i mulțumi.

Am găsit-o fumându-și pipa în fața casei, privind spre lagună. Era o femeie voinică, cu părul grizonant și, în ciuda sânilor goi, păstra în acea atitudine o admirabilă demnitate.

— Taratonga, i-am spus, am mâncat prăjitura. A fost excelentă. Mulțumesc.

Părea bucuroasă.

— O să-ți mai fac una azi.

Am deschis gura, dar nu am zis nimic. Era momentul să dau dovadă de tact. Nu aveam dreptul să-i las acestei femei maiestuoase impresia că nu era decât o sălbatică și se folosea de operele unuia dintre cele mai mari genii ale lumii pentru a face pachete. Mărturisesc că sufăr de o sensibilitate excesivă, dar țineam cu orice preț să evit așa ceva.

Trebuia să tac, chiar dacă urma să mai primesc o prăjitură înfășurată într-o pânză de Gauguin. Singurul lucru care nu are preț e prietenia.

Așa că m-am întors în colibă și am așteptat.

După-amiază, prăjitura a sosit înfășurată într-o altă pânză a lui Gauguin. Era într-o stare încă mai jalnică decât precedenta. Ba chiar cineva părea că a răzuit pânza cu un cuțit. Ar fi trebuit să mă reped până la Taratonga. M-am abținut. Trebuia să procedez cu prudență. A doua zi, m-am dus să o văd și i-am spus simplu că prăjitura era cel mai bun lucru pe care-l mâncasem vreodată.

Mi-a surâs cu blândețe și și-a umplut pipa.

În cursul următoarelor trei zile, am primit de la Taratonga trei prăjituri înfășurate în alte trei pânze ale lui Gauguin. Trăiam momente extraordinare. Sufletul îmi cânta – nu există alt cuvânt pentru a descrie ceasurile de intensă emoție artistică pe care le trăiam.

Apoi, prăjiturile au continuat să sosească, dar fără înveliș.

Mi-am pierdut complet somnul. Să nu mai fi rămas alte pânze, sau Taratonga pur și simplu uitase să mai împacheteze prăjiturile? Mă simțeam contrariat și chiar ușor indignat. Trebuie să recunosc că, în ciuda tuturor calităților lor, indigenii din Taratora au totodată și câteva defecte grave, printre care și o anume ușurință care face să nu poți conta niciodată complet pe ei. Am luat câteva pilule pentru a mă calma și am încercat să găsesc un mijloc de a sta de vorbă cu Tararonga fără a-i atrage atenția asupra ignoranței ei. Până la urmă, am optat pentru franchețe și m-am întors la ea.

— Taratonga, i-am spus, mi-ai trimis prăjituri în mai multe rânduri. Au fost excelente. Mai mult, erau învelite în pânză de sac pictată, care m-a interesat foarte tare. Îmi plac culorile vesele. De unde o ai? Mai ai și altele?

— A, alea?… mi-a răspuns Taratonga cu indiferență. Bunicul avea o grămadă.

— O… o grămadă? m-am bâlbâit.

— Da, le primise de la un franțuz care a locuit pe insulă și care se distra așa, acoperind pânza de sac cu culori. Trebuie că mi-au mai rămas.

— Multe? am murmurat.

— Da, nu știu… Poți să le vezi. Vino.

M-a dus într-un hambar plin cu pește uscat și miez de nucă de cocos. Pe jos, acoperite de nisip, erau vreo douăsprezece picturi ale lui Gauguin. Toate erau pictate pe pânză de sac și avuseseră mult de suferit, dar erau și multe în stare încă destul de bună. Mă-ngălbenisem și abia mă mai țineam pe picioare. „Doamne Dumnezeule“, îmi ziceam, „ce pierdere ireparabilă pentru omenire, dacă nu aș fi trecut pe aici!“ Trebuie să fi făcut vreo treizeci de milioane…

— Poți să le iei, dacă vrei, mi-a spus Taratonga.

O luptă teribilă mi se dădea în suflet. Cunoșteam lipsa de interes material a acelor ființe minunate și nu doream să introduc în insulă, în mintea locuitorilor ei, acele noțiuni mercantile care sunt prețul și valoarea și care deja au răsunat în atâtea paradisuri terestre. Numai că prejudecățile civilizației noastre, pe care în pofida a orice le țineam bine ancorate în mine, mă împiedicau să accept un asemenea cadou fără a da nimic în schimb. Dintr-o mișcare, mi-am scos de la mână superbul meu ceas de aur și i l-am întins Taratongăi.

— Lasă-mă să-ți ofer și eu, la rândul meu, darul acesta, am rugat-o.

— Nu avem nevoie de așa ceva pe-aici pentru a ști cât e ora. E suficient

să ne uităm la soare.

Atunci am luat o decizie dificilă.

— Taratonga, i-am spus, din nefericite sunt obligat să mă întorc în Franța. Sunt forțat de motive umanitare. Vaporul sosește peste opt zile, așa că o să te părăsesc. Îți accept darul, cu condiția să îmi permiți să fac ceva pentru tine și pentru ai tăi. Bani am puțini, vai, foarte puțini. Permite-mi să ți-i las ție. Totuși, de unelte și de medicamente aveți nevoie.

— Cum vrei, mi-a răspuns cu indiferență.

I-am lăsat prietenei mele șapte sute de mii de franci. Pe urmă am adunat toate pânzele și am fugit la mine în colibă. Am trecut printr-o săptămână de îngrijorare, în așteptarea vaporului. Nu știam bine de ce mă temeam, dar mă grăbeam să plec de acolo. Ceea ce caracterizează unele firi artistice e faptul că doar contemplarea egoistă a frumuseții nu le e de ajuns și simt în cel mai înalt grad nevoia de a împărtăși acea bucurie cu semenii lor. Mă grăbeam să mă întorc în Franța, să mă duc pe la negustorii de tablouri și să le ofer comoara mea. Făcea vreo sută de milioane. Singurul lucru care mă irita era că statul cu siguranță avea să își ia între treizeci și patruzeci la sută din prețul pe care aveam să-l obțin. Căci așa arată invadarea de către civilizație a domeniului cel mai personal din lume, cel al frumuseții.

În Tahiti a trebuit să aștept cincisprezece zile vaporul pentru Franța. Vorbeam, cât mai puțin cu putință despre atol și despre Taratonga. Nu-mi doream ca umbra cine știe cărei mâini comerciale să mi se arunce peste paradis. Numai că proprietarul hotelului la care trăsesem cunoștea bine insula și pe Taratonga.

— E o fată senzațională, mi-a zis într-o seară.

Am rămas tăcut. Cuvântul „fată“, spus la adresa uneia dintre cele mai nobile ființe pe care le cunoscusem, mi se părea absolut jignitor.

— Firește, v-a arătat picturile, nu-i așa? m-a întrebat gazda.

M-am îndreptat în scaun.

— Poftiți?

— Pictează destul de bine, pe cuvântul meu. Acum vreo douăzeci de ani, a urmat timp de trei ani cursurile de artă decorativă la Paris. Și când prețul untului de cocos a ajuns cum știți, odată cu varianta sintetică, s-a întors în insulă. Face un fel de imitații după Gauguin destul de surprinzătoare. Are un contract cu Australia. Cei de acolo îi dau douăzeci de mii de franci pe fiecare pânză. Din asta trăiește… Ce e, prietene? Ți-e rău?

— Nu, nimic, am îngăimat.

Nu știu de unde am găsit puterea de a mă ridica, de a urca la mine în cameră și de a mă arunca pe pat. Am rămas așa, în stare de prostrație, cuprins de o profundă, de o invincibilă silă. Omenirea mă trădase încă o dată. În marile capitale ale lumii, la fel și în cel mai mic atol din Pacific, calculele cele mai sordide degradau sufletul omenesc. Nu-mi mai rămânea cu adevărat decât

să mă retrag pe o insulă pustie și să trăiesc acolo singur, doar cu mine însumi, dacă doream să-mi satisfac zvâcnitoarea nevoie de puritate.

Cea mai veche poveste din lume

La Paz se află la cinci mii de metri deasupra nivelului mării – mai sus nu poți alerga fără a ți se tăia respirația. Sunt pe acolo lame, indieni, platouri aride, zăpezi veșnice, orașe moarte, vulturi, iar prin văile tropicale rătăcesc căutători de aur și fluturi uriași.

Schonenbaum visase la capitala Boliviei, La Paz, aproape în fiecare noapte, în timpul celor doi ani petrecuți în lagărul de concentrare din Torenberg, din Germania, și când trupele americane au sosit și au deschis porțile către ceea ce i se părea a fi lumea cealaltă, a luptat pentru a obține viza boliviană cu tenacitatea pe care numai adevărații visători știu să o pună la treabă. Schonenbaum era croitor, croitor la Lódź, în Polonia, moștenitor al unei lungi tradiții pe care o ilustraseră cinci generații de croitori evrei. S-a stabilit deci la La Paz și, după câțiva ani de muncă îndârjită, și-a putut deschide propria firmă, cunoscând curând o prosperitate relativă sub firma: „Schonenbaum, croitor din Paris“. Comenzile curgeau și peste puțin a trebuit să caute un ajutor. Nu era ușor: indienii de pe platourile înalte ale Anzilor furnizau lumii un număr uimitor de restrâns de „croitori din Paris“, iar finețea acului nu se potrivea cu degetele lor. Schonenbaum trebuia să petreacă prea mult timp pentru a-i învăța noțiunile elementare ale artei pentru ca o asemenea colaborare să poată fi rentabilă. După mai multe încercări, a fost nevoit să se resemneze și să rămână singur, în pofida nevoilor care se acumulau. Însă o întâlnire neașteptată a rezolvat problema într-un mod în care nu s-a putut împiedica să nu vadă mâna Providenței, care se arătase întotdeauna binevoitoare cu el, din moment ce, din cei trei sute de mii de coreligionari din Lódź, era unul dintre rarii supraviețuitori.

Schonenbaum locuia în partea de sus a orașului, și convoaiele de lame treceau în zori pe sub fereastra lui. În virtutea reglementării stabilite de o autoritate atentă să dea capitalei un aspect modern, pe străzile din La Paz este interzis accesul acestor animale, dar cum ele constituie unicul mijloc de transport pe potecile și drumurile de munte, pe unde șoselele se lasă așteptate, spectacolul lamelor care părăseau în zori împrejurimile orașului, cu încărcătura lor de lăzi și de saci, este și va rămâne fără îndoială încă mult timp

familiar tuturor vizitatorilor țării.

Așadar, în fiecare dimineață, când o lua spre prăvălia sa, Schonenbaum întâlnea acele convoaie; lamele îi plăceau mult, fără a ști prea bine de ce: poate pur și simplu fiindcă în Germania nu existau lame. Doi sau trei indieni mânau spre satele îndepărtate din Anzi caravane de douăzeci sau treizeci de animale capabile să transporte încărcături care deseori reprezentau de mai multe ori greutatea lor.

Într-o bună zi, când soarele abia de se ridicase, pe când cobora către La Paz, Schonenbaum s-a întâlnit cu unul dintre acele convoaie a căror vedere îl făcea de fiecare dată să surâdă cu prietenie. A încetinit pasul și a întins mâna pentru a mângâia, în trecere, un animal. Nu mângâia niciodată vreo pisică sau vreun câine, din care în Germania se găseau din abundență, și nici nu asculta vreodată păsările care cântau în Germania. E sigur că trecerea prin lagărele de exterminare îl făcuse să fie cam rezervat față de nemți. Tocmai mângâia coastele animalului, când privirea i s-a întâlnit cu figura indianului care mergea alături. Bărbatul tropăia în picioarele goale, cu un băț în mână și, la prima vedere, Schonenbaum nu i-a dat deloc atenție: privirea lui distrată ar fi trebuit să părăsească pentru totdeauna chipul acela. Era unul îngălbenit, descărnat și cu un aspect măcinat și pietros, dăltuit parcă de veacurile de mizerie fiziologică. Ceva însă cunoscut, deja întâlnit, ceva înspăimântător și coșmaresc totodată i-a mișcat inima și a trezit în el o emoție extremă, deși memoria încă refuza să-l ajute. Gura știrbă, ochii mari, negri și blânzi, care se deschideau către lume ca o rană perpetuă, nasul trist și tot acel aer de permanent reproș – pe jumătate întrebare, pe jumătate acuzație – care plutea pe figura bărbatului ce mergea lângă lama lui literalmente s-au năpustit asupra croitorului când deja le întorsese spatele. A scos un strigăt și s-a întors.

— Gluckman! a țipat. Ce faci aici?

Vorbise instinctiv în idiș, iar cel interpelat astfel a făcut un salt într-o parte, de parcă l-ar fi ars un foc. Apoi a rupt-o la fugă urmat de Schonenbaum, care țâșnise după el cu o agilitate pe care nu și-o știa, în timp ce lamele, cu aer nobil, își continuau drumul cu pas măsurat. La o cotitură l-a prins, i-a pus mâna pe umăr și l-a obligat să se oprească. Era, fără nici o îndoială, Gluckman. Nu era vorba doar despre o asemănare: era imposibil să nu-i fi recunoscut mai ales aerul de suferință și de întrebare mută. Stătea acum așa, înghesuit, cu spatele lipit de stânca roșie, cu gura deschisă, lăsând la vedere gingiile goale.

— Tu ești, a țipat Schonenbaum, tot în idiș. Îți spun că tu ești!

Gluckman scutura pierdut din cap.

— Nu sunt eu! a urlat în idiș. Mă cheamă Pedro și nu te cunosc.

— Și unde-ai învățat idiș? a țipat Schonenbaum triumfător. La Kindergartenul din La Paz?

Gura lui Gluckman s-a căscat încă și mai tare. A aruncat o privire pierdută spre lame, ca pentru a le chema în ajutor. Schonenbaum i-a dat drumul.

— De ce ți-e frică, bietul de tine? l-a întrebat. Doar îți sunt prieten. Pe cine-ncerci să păcălești?

— Mă numesc Pedro! a scâncit Gluckman cu glas ascuțit și rugător, tot în idiș.

— Complet *mișughe*[4], a constatat Schonenbaum cu milă. Așa deci, te cheamă Pedro… Și asta…

4. Nebun (în idiș, în orig.).

I-a strâns mâna lui Gluckman și s-a uitat la degetele lui: nici urmă de unghii…

— Și asta? Indienii ți-au smuls unghiile din rădăcină?

Gluckman s-a lipit și mai tare de stâncă. Gura i s-a închis lent, și pe obraji au început să-i curgă lacrimile.

— Doar n-ai să mă denunți? a îngăimat.

— Să te denunț? a repetat Schonenbaum. Cui să te denunț? De ce să te denunț?

O înțelegere înfiorătoare i-a pus brusc un nod în gât. Fruntea i s-a acoperit de sudoare. I s-a făcut frică, o frică abominabilă, care dintr-odată popula întreg pământul cu pericole hidoase. Apoi și-a revenit.

— S-a sfârșit! a țipat. De cincisprezece ani s-a sfârșit!

Pe gâtul lung și descărnat al lui Gluckman, mărul lui Adam s-a mișcat spasmodic, și un soi de rictus bolnăvicios i-a boțit rapid fața, dispărând imediat.

— Mereu zic ei asta! Nu mai cred în nici o promisiune.

Schonenbaum a tras adânc aer în piept: erau la cinci mii de metri altitudine. Știa însă bine că altitudinea nu avea nici un amestec.

— Gluckman, i-a spus solemn, mereu ai fost un imbecil, totuși încearcă să faci un efort! S-a sfârșit! Nu mai există nici un Hitler, nu mai există nici SS, nici camere de gazare, ba chiar avem o țară a noastră, Israelul, avem armată, justiție, guvern! S-a sfârșit! Nu mai suntem nevoiți să ne ascundem!

— Ha, ha, ha! a râs Gluckman fără umbră de veselie. Nu ține.

— Ce nu ține? a urlat Schonenbaum.

— Chestia cu Israelul! a zis apăsat Gluckman. Asta chiar nu există.

— Cum să nu existe? a tunat Schonenbaum, bătând din picior. Există! N-ai citit în ziare?

— Ha! doar a exclamat Gluckman, cu un aer infinit de răutăcios.

— Avem și un consul al Israelului, chiar aici, în La Paz! De la care se poate obține viza! Și se poate merge acolo!

— Nu ține! a repetat Gluckman. Încă o șmecherie a nemților.

Lui Schonenbaum începuse să i se facă pielea de găină. Ce îl înspăimânta cel mai tare era aerul răutăcios și superior al lui Gluckman. Și dacă avea dreptate? i-a dat dintr-odată prin gând. Nemții categoric erau capabili de figuri de genul acesta. Prezintă-te în cutare loc, cu documentele dovedind că ești evreu, și vei fi dus gratuit în Israel: te prezinți, te lași îmbarcat și te trezești într-un lagăr de exterminare. Dumnezeule, și-a zis, ce m-am apucat să-mi imaginez? Și-a șters fruntea și a încercat să zâmbească. Și-a dat seama că Gluckman vorbea mereu cu acel aer șiret și resemnat.

— Israelul e o șmecherie ca să ne adune pe toți la un loc, pe cei care am reușit să ne ascundem, și pe urmă să ne gazeze… Nu-i o prostie. Nemții știu foarte bine să facă astfel de chestii. Vor să ne atragă pe toți acolo, pe toți până la ultimul, și, pe urmă, dintr-o lovitură… Îi știu eu.

— Avem un stat evreiesc al nostru, i-a răspuns Schonenbaum blând, ca unui copil. Președintele se numește Ben Gurion. E acolo și o armată. Avem ambasadă la Națiunile Unite. S-a sfârșit, dacă-ți zic.

— Nu ține, a repetat Gluckman.

Schonenbaum l-a luat pe după umeri.

— Hai, o să stai la mine și-o să mergem la un medic.

I-a luat două zile pentru a se orienta printre cuvintele incoerente ale victimei: de la eliberarea pe care o atribuia unui dezacord temporar între antisemiți, Gluckman se ascundea pe platourile înalte ale Anzilor, convins că lucrurile vor intra în vechea ordine dintr-un moment în altul, dar că, dacă ar fi trecut drept conducător de caravană în Sierra, ar fi reușit poate să scape de Gestapo. De fiecare dată când Schonenbaum încerca să-i explice că nu mai exista Gestapo, că Hitler murise și că Germania fusese ocupată, se mărginea să ridice din umeri și să își ia acel aer malițios: știa el mai bine și nu avea să se lase atras într-o capcană; iar când, terminând argumentele, Schonenbaum îi arăta fotografii din Israel cu școli, armată, tineri încrezători și hotărâți, Gluckman începea să îngâne o rugăciune pentru morți: le plângea pe acele victime nevinovate, pe care un șiretlic al dușmanului reușise să le adune la un loc, ceea ce le va ușura exterminarea, ca pe vremea ghetoului de la Varșovia.

Că Gluckman era slab de minte, Schonenbaum o știa demult, mai exact, mintea îi rezistase mai puțin bine decât corpul tratamentelor de nenumit la care fuseseră supuse. În lagăr, fusese victima preferată a lui Hauptmann Schultze, comandantul SS, o brută sadică, aleasă cu grijă de autorități, care știuse să se arate cu totul la înălțimea încrederii ce-i fusese acordată. Pentru un motiv misterios, făcuse din nefericitul de Gluckman victima sa preferată și nici unul dintre deținuți, totuși foarte pricepuți în materie, nu și-ar fi imaginat că Gluckman va ieși viu din mâinile lui. Era croitor, la fel ca Schonenbaum. Deși degetele își pierduseră ceva din obișnuința de a mânui acul, a regăsit repede suficientă agilitate pentru a trece la treabă, iar magazinul Croitor din Paris a putut în sfârșit face față comenzilor care curgeau. Gluckman nu vorbea

niciodată cu nimeni, lucra într-un colț întunecat, în spatele tejghelei, ferit de privirile vizitatorilor, ieșind numai noaptea pentru a-și vedea lamele, cărora le mângâia îndelung și tandru coastele acoperite cu păr aspru, iar în privirea lui strălucea o atroce înțelegere, o cunoaștere totală, pe care un surâs viclean și superior, ce i se ștergea rapid de pe buze, venea uneori să le sublinieze. Încercase de două ori să fugă: prima dată, când Schonenbaum observase în treacăt că în ziua aceea se împlineau șaisprezece ani de la căderea Germaniei hitleriste, a doua oară, când un indian beat începuse să strige pe stradă că „un mare conducător va coborî din munți și va lua el lucrurile în mână“.

Abia la șase luni după ce se reîntâlniseră, în săptămâna Iom Kipurului, a apărut o schimbare perceptibilă în Gluckman. Lăsa impresia că era mai sigur pe el, mai liniștit, eliberat parcă. Nu se mai ascundea pentru a munci și, într-o dimineață, intrând în magazin, Schonenbaum a auzit ceva aproape incredibil: Gluckman cânta. Mai exact, mormăia încetișor o melodie evreiască de pe la hotarele Rusiei.

I-a aruncat o privire rapidă prietenului lui, a dus firul la buze, l-a umezit, l-a băgat în ac și a continuat să mormăie refrenul trist și tandru. Schonenbaum a avut o clipă de speranță: poate că amintirea atroce care trăia în mintea victimei era, în sfârșit, pe cale să se șteargă. De obicei, după cină, Gluckman se ducea imediat la culcare, pe salteaua pe care și-o instalase în încăperea din spate a prăvăliei. De altfel, dormea foarte puțin, rămânând ore întregi ghemuit în colțul lui, fixând peretele cu o privire halucinantă, care comunica și celor mai obișnuite obiecte o teroare deosebită și făcea din orice zgomot un strigăt de agonie. Însă, într-o seară, după ora închiderii, întorcându-se pe neașteptate în magazin pentru a căuta o cheie pe care o uitase acolo, Schonenbaum și-a surprins prietenul băgând pe furiș într-un coș niște hrană rece. Croitorul și-a găsit cheia, a ieșit, dar, în loc să se întoarcă acasă, a așteptat în stradă, ascuns după o poartă. Așa l-a văzut pe Gluckman strecurându-se afară, cu panerul cu provizii la subsuoară, și dispărând în noapte. Schonenbaum a observat că prietenul lui pleca astfel seară de seară, întotdeauna cu panerul cu provizii la subsuoară, iar când se întorcea, puțin mai târziu, coșul era gol și fața lui avea un aer viclean și satisfăcut, de parcă tocmai ar fi făcut o afacere excelentă. Tare mai era tentat croitorul să-și întrebe ajutorul care era ținta acelor expediții nocturne, dar știindu-i firea rezervată și temându-se să nu-l sperie, a considerat preferabil să nu-i pună întrebări. Așa că a stat răbdător la pândă pe stradă, după muncă, și, când a văzut o siluetă strecurându-se din prăvălie și plecând pe furiș către o destinație misterioasă, s-a luat după ea.

Gluckman mergea repede, parcă ștergând pereții, întorcându-se uneori ca pentru a încerca să dejoace vreo eventuală urmărire. Toate acele precauții au dus la maxim curiozitatea croitorului. Sărea de la o poartă la alta, ascunzându-se de fiecare dată când ajutorul lui întorcea capul. Se lăsase noaptea, și de mai multe ori Schonenbaum era să piardă urma prietenului lui. În pofida

corpolenței și a inimii cam obosite, a reușit totuși de fiecare dată să-l redescopere. Până la urmă, Gluckman a intrat într-o curte de pe Strada Revoluției. Croitorul a așteptat o clipă, apoi a fugit în vârful picioarelor după el și a ajuns într-una dintre acele curți ale conducătorilor de caravane, din piața mare de la Estuncion, de unde în fiecare dimineață pleacă lamele cu încărcătura lor către munte. Niște indieni dormeau pe jos, pe paie, în mirosul de balegă. Lamele își ridicau gâturile lungi dintre lăzi și tarabe. O a doua ieșire, chiar în față, dădea într-o străduță îngustă și prost luminată. Gluckman dispăruse. Croitorul a așteptat un moment, apoi a ridicat din umeri și s-a pregătit s-o ia înapoi. Încercând să își încurce eventualii urmăritori, Gluckman alesese itinerarul cel mai lung. Schonenbaum s-a decis să se întoarcă direct acasă, traversând piața.

Abia de o luase printr-un pasaj îngust, când atenția i-a fost atrasă de pâlpâirea unei lămpi cu acetilenă, care se zărea prin gura de aerisire a unei pivnițe. Și-a aruncat distrat privirea spre lumină și l-a văzut pe Gluckman. Acesta stătea lângă o masă și, scoțând proviziile din coș, le așeza în fața cuiva care era așezat pe un taburet, cu spatele spre gura de aerisire. Gluckman scosese pe masă un cârnat, o sticlă cu bere, ardei iuți roșii și pâine. Bărbatul, căruia Schonenbaum încă nu-i putea vedea figura, i-a spus ceva, Gluckman a căutat rapid prin coș, a găsit o havană și a pus-o pe fața de masă. Croitorul a trebuit să facă un efort pentru a-și desprinde privirea de pe fața prietenului lui, care era înfricoșător. Și zâmbea. Numai că ochii lui mari, ficși, arzători, dădeau zâmbetului ciudat de triumfător ceva demențial. În acea clipă, bărbatul și-a întors capul, iar Schonenbaum l-a recunoscut pe ofițerul SS Schultze, torționarul din lagărul de la Torenberg. Pentru o secundă, croitorul s-a agățat de speranța că poate era victima unei halucinații sau că nu văzuse bine, deși, dacă era o figură pe care nu risca să o uite vreodată, atunci figura acelui monstru era. Și-a amintit că Schultze dispăruse după război. Se spunea când că murise, când că era viu și se ascundea pe undeva, prin America de Sud. Și acum îl vedea chiar înaintea lui: o mutră arogantă și necioplită, sub părul tuns perie, cu un zâmbet batjocoritor pe buze. Ceva era însă și mai înspăimântător decât prezența monstrului acolo: prezența lui Gluckman. Prin ce năucitoare aberație se putea găsi acolo, în fața celui căruia îi fusese victimă preferată, a celui care se înverșunase să-l schingiuiască cu o asemenea predilecție timp de mai bine de un an; care să fi fost mecanismul acestei nebunii care-l împingea să vină astfel să își hrănească torționarul seară de seară, în loc să îl omoare sau să îl dea pe mâna poliției? Schonenbaum simțea că mintea i se tulbură: ce vedea depășea în oroare toate limitele tolerabilului. A încercat să țipe, să strige după ajutor, să asmută populația, dar tot ce a reușit a fost să deschidă gura și să dea din mâini: vocea refuza să îl asculte, așa că a rămas acolo, uitându-se, cu ochii ieșiți din orbite, la victima care tocmai deschidea sticla cu bere și-i umplea călăului paharul. Trebuie să fi rămas câtva timp așa, într-o

totală inconștiență: absurditatea scenei care se desfășura în fața lui sfârșise prin a-l îndepărta de orice realitate. Abia când a auzit o exclamație înfundată lângă el a reușit să își vină în fire: în lumina lunii, l-a zărit pe Gluckman. Cei doi s-au uitat o clipă unul la altul, unul cu o indignată lipsă de înțelegere, celălalt cu un surâs viclean și aproape crud pe chipul pe care ochii ardeau cu flacăra unei triumfătoare nebunii. Apoi Schonenbaum și-a auzit propria voce, pe care cu greu și-a recunoscut-o:

— Te-a torturat zi de zi, mai bine de un an! Te-a martirizat, te-a crucificat! Și, în loc să chemi poliția, tu îi aduci de mâncare seară de seară? E cu putință? Visez? Cum poți să faci așa ceva?

Pe chipul victimei s-a accentuat expresia de profundă șiretenie și, din străfundurile vremilor, s-a ridicat un glas milenar care i-a ridicat părul în cap croitorului și i-a încremenit inima:

— *Mi-a promis să fie mai drăguț data viitoare!*

Glorie iluștrilor noștri pionieri

Aerodromul din East Hampton, Connecticut, era pavoazat în culorile lumii libere și era greu să nu te emoționeze fiorul victorios care umplea cerul și părea să vibreze de toată bucuria și mândria unei omeniri care cu adevărat făcuse tot ce putea mai bine. Purtate în aer de imense baloane de cauciuc, trasate în azur de avioane, cu litere de fum alb, fluturând în vânt în vârful catargelor, sloganurile de bun-venit și de încurajare, adevărate strigăte de încredere și de fervoare patriotică, dăruiau pionierilor noii frontiere umane călduroasa lor destindere; le găseai din belșug mai ales de-a lungul Căii Triumfale și în jurul tribunei de onoare, ridicată pe minunata plajă de nisip alb. GLORIE ILUȘTRILOR NOȘTRI PIONIERI, SUNTEM MÂNDRI DE VOI, ÎNAINTE CĂTRE NOI CUCERIRI PAȘNICE, VĂ VOM URMA, ȘTIINȚA NE CĂLĂUZEȘTE PAȘII, SĂ NE SCHIMBĂM VIAȚA, GATA CU LIMITELE OMULUI – și chiar dacă degeaba încercai să afli dacă era vorba despre vreo ceremonie oficială destinată întăririi inimilor și ridicării moralului populației în clipa în care copiii ei se aruncau în marea aventură, era totuși binefăcător să simți, în aceste ore grele, cu ce unanimitate și optimism ți se alătura o mare țară.

Mulțimea umpluse încă din zori aerodromul; avionul prezidențial avea întârziere și era așteptat dintr-un moment într-altul. Tarabele vânzătorilor de pește, de râme, de muște fuseseră ridicate peste tot, iar piscinele sportive fuseseră instalate pe marginea terenului. Horace McClurr nu mai văzuse o asemenea mulțime de la ultimele mari meciuri de baseball la care asistase în tinerețe și cărora le păstra o amintire minunată: chiar dacă s-ar fi suit la tribună și și-ar fi întins gâtul, tot nu i-ar fi văzut capătul. Familiile ținuseră firesc să-i însoțească pe pionieri la baza de plecare, dar Edna fusese nevoită să rămână acasă: organismul tocmai îi fusese supus unei încercări grele, iar medicii o sfătuiseră să evite noi emoții. Horace McClurr a oftat: era foarte legat de soția lui. Totul însă părea să indice că era pe cale să evolueze în același sens cu el, poate doar ceva mai lent – Edna fusese mereu un pic indolentă –, iar despărțirea nu le era deci decât una provizorie. În rest, nu era deloc vorba despre o emigrare definitivă – manifestarea avea mai mult un

caracter simbolic –, și nici nu împiedica nimeni familiile, cel puțin într-un viitor imediat, să se adune în fiecare dimineață la malul apei, să se roage împreună și să se bucure reciproc. Horace McClurr avusese sentimente destul de contradictorii când aflase că fusese considerat demn de a figura în fruntea eșalonului de avangardă, împreună cu elementele cele mai avansate ale națiunii: evident, o anumită mândrie, dar și o mare descumpănire și, în pofida antrenamentului intensiv pe care-l urmase la Centrul de Reeducare, unde pionierii erau ajutați să se adapteze noilor condiții psihologice, era cea mai mare parte a timpului cufundat într-un soi de confuzie fără margini, pe care nici măcar nu încerca să și-o ascundă.

Era foarte cald. Horace McClurr își ținea strâns băiatul de picioare: cel mic se suise confortabil pe umeri, pentru a vedea mai bine. Când obișnuita senzație de sufocare revenea și, odată cu ea, o angoasă care dădea rapid în panică, Horace McClurr cobora de la tribună, își croia drum până la cea mai apropiată piscină și se arunca în apele ei împreună cu Billy; era delicios și excelent pentru nervi, însă piscinele erau prea mici și pline ochi de lume: nu puteau fi fabricate destul de repede pentru a satisface nevoile în creștere ale populației. Cu toate acestea, nu se putea spune că aceia care le produceau nu făceau tot ce se putea mai bine: uzinele lucrau zi și noapte fiindcă era, pentru țară, literalmente o problemă de viață și de moarte. Numai că lucrurile merseseră mai repede decât se prevăzuse – mereu procesul accelerat al istoriei –, și acum trebuia acoperită o serioasă întârziere. Se zicea că rușii erau cu mult mai bine echipați și că luaseră un avans considerabil în această cursă contra cronometru: dacă era să te iei după statistici, aveau deja o piscină la cincizeci de locuitori. Erau momente în care Horace McClurr se simțea cu adevărat îngrijorat; spera să nu se comită iar greșelile din trecut, rușii fuseseră primii în spațiu și uite că acum depășeau lumea liberă în fabricarea produselor de primă necesitate. În general, îi era de ajuns să plonjeze în piscină pentru a-și simți imediat dispărând angoasa și pentru ca un sentiment de bună dispoziție să-i ia locul, un fel de euforie fizică, punând capăt tuturor preocupărilor. Dar și aici era o problemă: nu putea rămâne sub apă decât circa o jumătate de oră, după aceea angoasa revenea, iar el începea să se sufoce. Nu mai știa bine unde se afla. Viața ajungea deosebit de complicată, dar, așa cum le spusese chiar el, în discursul de adio, colaboratorilor, când demisionase din funcția de secretar de stat la Ministerul Apărării, trebuia să te ții bine și să nu te lași copleșit de îndoială și descurajare. Băiatul se simțea, de pildă, perfect în largul lui sub apă: acasă, practic nu aveai cum să-l scoți din piscina familiei. Prin urmare, Horace McClurr și-a mai croit o dată drum până la piscina pusă la dispoziție pionierilor și a petrecut în ea douăzeci de minute deosebit de agreabile. Când a ieșit, în pofida protestelor lui Billy, s-a trezit dintr-odată alături de Stanley Jenkins, care venise cu întreaga familie. I-a făcut un semn discret, amical și a fugit cât de repede a putut. Familia Jenkins era vecină cu

ei, însă legăturile, cândva excelente, se cam deterioraseră în ultima vreme. Nu mai târziu de ieri, de exemplu, pe când Horace McClurr lenevea pe gazon, doamna Jenkins îi muşcase nevasta. Evident că nu fusese din vina ei, săraca, iar soţul venise imediat să îşi ceară scuze, dar oricum fusese foarte jenant şi de-a dreptul trist. Cu atât mai mult cu cât Edna năpârlea şi pielea îi era deosebit de sensibilă; domnul Jenkins ar fi trebuit totuşi să fie mai atent şi să îşi supravegheze ceva mai bine nevasta ori să o ţină legată. Îi interzisese formal lui Billy să se mai joace cu băiatul lor, dar cel mic nu-l asculta deloc. Desigur că Jenkins Jr. era şi el acolo, încolăcit în jurul tatălui său, aşa că Billy a început imediat să se agite.

— Tati, lasă-mă să cobor! Vreau să mă duc să mă joc cu Budd.

— Nu poţi să te duci să te joci cu el, Billy. Ţi-am mai spus-o de douăzeci de ori.

— De ce?

— Ştii bine că e veninos. Ultima dată când te-a ciupit, ai rămas opt zile la pat.

— N-a făcut-o special.

— Desigur, dar trebuie să fii prudent. Trebuie să-ţi găseşti tovarăşi de joacă asemănători cu tine…

Un avion a coborât din văzduh, iar Horace McClurr s-a întors grăbit la tribună. Când a ajuns la locul lui, avionul se oprise, şi personalităţile oficiale se îndreptau către Calea Triumfală. Preşedintele Statelor Unite păşea în frunte, iar Horace McClurr a simţit că inima îi bătea mai repede: ba chiar a avut impresia că sângele i se încălzea, ceea ce mereu avea inconvenientul de a-i da ameţeli, totuşi senzaţia de căldură avea ceva încurajator, ba chiar emoţionant. Preşedintele, un bărbat destul de tânăr, tocmai fusese ales de naţiune cu o majoritate considerabilă, mai mult datorită felului în care arăta decât programului politic: avea două braţe, două picioare, chip şi nas, ochi, gura ocupa exact acelaşi loc ca pe vremea stagnării biologice, dar mai ales pielea trezise în populaţie un soi de tandreţe nostalgică şi-i asigurase alegerea. Discursul stătea să înceapă. Fanfara a intonat imnul naţional. Toată lumea s-a ridicat în picioare. Horace McClurr şi-a scos pălăria, a dus-o în dreptul inimii şi chiar s-a ridicat, cu preţul unui efort considerabil: ducea în spate mai bine de o sută de kilograme.

— Tati, a strigat Billy, cine e? Ce zice? De ce suntem aici?

Horace McClurr a oftat: copiii erau crescuţi ignorând aproape complet istoria ţării lor. Şi-a promis să se ducă să-l vadă pe directorul de la Acvariu şi să-i zică vreo două. Tinerele generaţii erau chemate să trăiască într-o lume foarte diferită de cea pe care o cunoscuseră părinţii lor şi era esenţial să li se inculce anumite noţiuni elementare fără de care nu vor şti să trăiască o viaţă omenească demnă de acest nume.

— Ei bine, Billy, îl vezi pe acel domn care stă pe picioare şi care are două

brațe și fața moale, ca în imaginile care vi s-au arătat la școală? E președintele Statelor Unite. Pe vremuri, toți oamenii semănau cu el, dar savanții au făcut descoperiri importante și, grație radiațiilor binefăcătoare care au fecundat atmosfera și scoarța terestră, specia omenească a ieșit din perioada de stagnare biologică, evoluția accelerată făcând-o să reușească mai multe salturi înainte – ceea ce se cheamă mutații –, lucru care ne-a permis să ne schimbăm, să ne diversificăm și să luăm forme noi…

— Tati, mi-e foame.

Horace McClurr își dădea seama cu melancolie că tot ce spunea nu avea nici un sens pentru Billy, nu doar fiindcă acesta nu avea decât zece ani și nu învăța nimic la Acvariu, dar mai ales fiindcă aparținea unei generații care evoluase atât de repede – mereu procesul accelerat al istoriei –, încât într-adevăr era extrem de greu să comunici cu ea.

— Tati, mi-e foame!

Horace McClurr s-a căutat prin buzunar și a găsit pachețelul cu carne crudă pe care îl pregătise soția lui.

— Vreau muște, a spus Billy.

Horace McClurr a oftat. Nu reușise niciodată să se împace cu totul cu ideea că fiul lui se hrănea cu muște. Sigur, nu era nimic extraordinar în asta, dar Horace, o recunoștea chiar el, avea încă un număr de idei de-a gata și de prejudecăți de care nu reușea să scape. Astfel, de pildă, se încăpățâna să poarte pantaloni, și haină, și un fel de pantofi, și pălărie, ceea ce îl deranja teribil și îi dădea o alură excentrică de care era perfect conștient. Fapt era însă că se simțea mai puțin angoasat când purta pantaloni, iar consilierul lui psihologic îi recomandase categoric să-i poarte în continuare, cât mai multă vreme se va putea, cel puțin cât va mai dori să se privească în oglinzi, obicei morbid și penibil din toate punctele de vedere, de care medicul nu reușise să-l vindece și care-l împinsese de mai multe ori până în pragul depresiei. S-a apropiat de taraba unui vânzător ambulant și a cumpărat un cornet cu muște. Billy l-a apucat imediat. Lui Horace McClurr i se făcuse și lui foame, fiindcă nu mai mâncase nimic din ziua precedentă. Numai că nu-i plăcea s-o facă în public, fiindcă-i era cam rușine. Regimul lui alimentar ajunsese destul de complicat. Acesta era inconvenientul de a avea un organism în plină evoluție și de a te afla în vârful unei epoci biologice accelerate. Fusese nevoit să renunțe la anumite alimente preferate, pe care nu mai reușea să le asimileze, dar care-i mai provocau încă o vagă nostalgie. Horace McClurr nu era propriu-zis un conservator, dar avea totuși sentimentul confuz că lucrurile mergeau un pic cam prea repede. Și încă se putea considera fericit: când se gândea la modalitatea de nutriție a unor alți pionieri prezenți la tribună i se făcea pielea de găină. Binefacerile științei fuseseră plătite scump, dar, în fine, se vede că meritase. Și mai ales nu trebuia să te lași furat de pesimism și să gândești în termeni negativi. Era bine de reamintit că așa făcuseră cel puțin

două generații, la începutul erei atomice, pe când America și Rusia tatonau încă din punct de vedere științific și făceau să explodeze bombe de cel puțin o sută de megatone, pe când exista temerea că specia omenească se va împotmoli în uniformitate și anonimat. Or se înșelaseră, fiindcă, din contră, intervenise o prodigioasă individualizare. S-ar fi putut chiar spune că nimeni nu mai semăna cu nimeni. Nu aveai decât să te uiți la ceilalți pionieri prezenți la tribună, care ascultau atent discursul președintelui, înainte de a se lansa pe Calea Triumfală pe care aveau să o inaugureze, pentru a constata ce bulversantă varietate aștepta specia umană aflată în pragul unei lumi noi: de exemplu, Stanley Kubalik, cu anusul lui protuberant de zece centimetri și minunații clești roz, sau pastorul Bickford, cu cele șase brațe ale lui și tubul digestiv la vedere, sau Mathew Wilbeforce, cu solzii lui verzi, personaje care te făceau să te simți absolut liniștit. Existau și dintre cei care pretindeau că, dacă mutațiile vor continua în ritmul ultimilor zece ani sau fie și numai ca efect al puseului de radiații căpătat, nu va mai rămâne din specia tradițională decât un vestiar abandonat și că omenirea, în îmbobocirea triumfătoare a noilor ei forme, se va retrage sub pământ, sub ape, își va lua zborul sau se va cățăra în copaci, unde deja așteptau formele avansate, ceea ce evident ar crea o situație plină de pericole pentru Occident, întrucât armele convenționale vor ajunge complet perimate. Ziarele afirmau că în China se lucra deja pe rupte pentru adaptarea materialului lor militar la noile forme biologice. De altfel, toată lumea se aștepta ca președintele să abordeze subiectul în discursul inaugural. Horace McClurr a oftat. Toate acestea erau într-adevăr complicate. Făcuse tot ce i-a stat în puteri pentru a face față problemei, pe când era secretar de stat la apărare, dar fusese foarte criticat și acuzat de încetineală; cu toate acestea, nimeni nu putea spune că succesorul lui reușise mai bine. Sigur era că evoluția ridica, în Statele Unite, probleme teribile prin rapiditatea cu care se manifesta – nu îți lăsa timp să te adaptezi și te împingea implacabil înainte –, iar în prezent, de când cu diferențierea care complicase lucrurile, uneori chiar aveai de ce-ți pierde capul. Dacă măcar familiile ar fi evoluat armonios, împreună, în aceeași direcție, ar fi putut fi salvgardate valorile americane esențiale, chiar în plină transformare, fiindcă ar fi fost inutil să vrei să fie prezervate moduri de viață condamnate de progres, dar era din ce în ce mai clar că diferențierea se manifesta uneori necruțător în sânul aceleiași familii și, fără a da credit zvonurilor alarmiste, era de notorietate, în pofida cenzurii, că unele cupluri nu mai puteau avea raporturi sexuale normale și erau obligate să apeleze la parteneri cu adevărat incredibili, pentru a ajuta evoluția să schimbe direcția și să permită speciei omenești să continue, în ciuda a orice, sub o formă sau alta. Horace McClurr însuși asistase la conflictul tragic din familia verișoarei lui Bette, conflict iscat între părinți și copii, cei din urmă refuzând uneori săptămâni întregi să coboare din copaci și scandalizând toți vecinii prin refuzul de a-și acoperi anumite părți rușinoase

ale trupului, ajunse sub presiunea evolutivă de un roșu aprins, iar pastorul refuzase să le permită accesul în biserică fiindcă se încăpățânau să țină cartea de rugăciuni cu coada, lucru ce șocase întreaga congregație, deși existaseră voci care să afirme, pe bună dreptate, că nu avea nici o importanță să știi cum își țineau cartea, important fiind s-o ia cu ei în copaci. Cât își exercitase funcția de la minister, Horace McClurr nu încetase nici un moment să pună în gardă populația împotriva zvonurilor liniștitoare care circulau, în așa fel încât să împiedice opinia publică americană să ațipească și să uite de pericolul care o pândea. Se spunea, de exemplu, că, în Rusia sovietică, procesul evolutiv era mai rapid decât în lumea liberă și că o treime dintre soldații ruși devenise deja o specie de raci, și deci nu mai putea utiliza armamentul existent, iar noile arme, ținând cont de această transformare, nu erau încă puse la punct, ceea ce permitea taberei democrațiilor să respire un pic și să își readapteze potențialul militar la noile structuri biologice, fără presiune externă și cu mintea odihnită.

— Tati, mai vreau muște, a zis Billy.

— Ai mâncat destule. O să ți se facă rău. Lasă-mă să ascult, e important.

Președintele ajunsese, într-adevăr, la punctul cel mai serios al discursului. Anul care începea, susținea el, urma să fie, fără îndoială, decisiv. Puterea intervenției americane rămăsese fără îndoială intactă și nu va ceda nimic puterii rusești de intervenție. Dar nu trebuia ascuns faptul că, sub presiunea accelerată a factorilor evoluționiști, armamentul risca să devină inutil, materialul uman în sine perimându-se rapid. Mijloacele de distrugere atinseseră perfecțiunea, ceea ce nu se mai întâmplase niciodată, dar cei care trebuiau să le manevreze își schimbau atât de repede caracteristicile fizice, încât marja de siguranță a națiunii se subția aproape zilnic. Trebuia spus deschis: erau numeroase vocile care erau de părere ca dușmanul să fie lovit fără să se mai aștepte, cât timp specia își mai păstra caracteristicile convenționale, cât mai avea mâini capabile să mânuiască armele perfecționate și o inteligență în măsură să conceapă, să întreprindă și să ducă la bun sfârșit o asemenea operațiune. Dar existau și din cei care sperau că, odată cu dispariția mâinilor și a inteligenței, conflictul va putea fi evitat. Horace McClurr a simțit dintr-odată ceva straniu: avea impresia că toate acestea nu-l mai priveau. Cuvintele președintelui, cărora la început le pricepuse limpede sensul și care răspundeau atât de bine preocupărilor lui, aveau acum tendința de a se topi într-o succesiune de sunete, firește, familiare, dar al căror șir nu-l mai putea distinge cu claritate. Poate c-o fi stat prea mult în aer liber: senzația de sufocare revenea și, odată cu ea, o angoasă tot mai pregnantă, vecină cu panica. În fond, tot ce mai cerea în prezent era să fie lăsat în pace, să i se permită să rămână liniștit în fundul piscinei familiei, împreună cu ai lui – în rest, era responsabilitatea guvernului să vegheze la integritatea noii frontiere a lumii libere și sarcina educatorilor să vegheze ca tineretul american să nu se acopere în întregime de solzi înainte de a se fi pătruns de principiile

indispensabile ale supraviețuirii instituțiilor democratice în contextul noului element vital. Horace McClurr se întreba abătut care era, în definitiv, acel element. Rămăsese oarecum atașat de florile, lumina și aerul înaintașilor lui. Pe de altă parte, nu se simțea cu adevărat în largul lui decât atunci când avea un pic de mâl proaspăt sub burtă, adorând înotul. Psihiatrul făcea tot ce putea pentru a-l ajuta să se adapteze, dar caracterul lui ambivalent părea că a dorit să persiste, drept care erau momente în care se simțea complet dezorientat. În conducerea Departamentului Apărării, se înconjurase de savanți ale căror lucrări despre efectele radiațiilor asupra genelor erau prestigioase, iar foștii lui colaboratori îl vizitaseră deseori la Centrul de Reeducare, unde pionierii se bucurau de un antrenament psihologic intensiv; cu toții pretindeau că era vorba despre o perioadă de tranziție și că, odată depășit punctul pe care-l numeau „ezitare biologică“, avea să se simtă cu totul în largul lui în noul element. Însă Horace nu era chiar atât de sigur. Avea adevărate crize de teroare când îl scoteau din piscină și se trezea în aer liber și momente nu mai puțin înspăimântătoare de teroare dacă era lăsat prea mult pe fundul apei. Trecea prin clipe violente de furie când psihiatrul sau prietenii pretindeau că aspectul lui fizic nu avea nimic dezgustător, dar știa foarte bine să se stăpânească. Îi era rușine de căpățâna zbârcită, de ochii ficși și rotunzi și i se întâmpla să își bage capul sub carapace și să refuze să mănânce și să bea. Era mai ales oripilat când se vorbea, în legătură cu el, despre martirii științei, cum era acum pe cale s-o facă președintele, ba chiar îl auzea citându-i limpede numele, referindu-se la „dragul meu prieten Horace McClurr, marele slujitor al patriei noastre“. Tot ce le cerea era să-l uite, să-l lase-n pace, să nu mai atragă atenția asupra lui. La început chiar se temuse, din cauza înfățișării, să nu fie obligat să compară în fața comisei de anchetă pentru activități antiamericane; își amintea perfect că, atunci când îi spusese pentru prima dată soției, aceasta plânsese toată noaptea și, a doua zi de dimineață, începuseră necazurile. În orice caz, ținuse să își dea imediat demisia din funcțiile pe care le ocupa și insistase să fie primit fără întârziere la Casa Albă. Președintele fusese fără îndoială anunțat, fiindcă nu manifestase vreo mirare în fața aspectului său fizic. Horace McClurr i-a expus situația calm și cu demnitate: nu mai putea rămâne în guvern, nu se mai considera reprezentativ pentru poporul american în actualul stadiu al evoluției sale, iată de ce își dăduse demisia. Nu intenționa să își scrie un testament politic, voia să lase mână liberă succesorului și avea totală încredere în președinte. Își permitea totuși să formuleze o dorință: dată fiind rapiditatea înfricoșătoare cu care se demoda materialul uman convențional, era de luat o decizie capitală, dacă nu se dorea modificarea echilibrului de forțe într-o manieră catastrofală și iremediabilă în folosul rușilor. Sigur, aceștia evoluau în același sens ca noi, dar erau absolut capabili să declanșeze un atac-surpriză, atâta vreme cât potențialul lor uman convențional rămânea încă adaptat armelor existente… Să fie bine înțeles: nu

propovăduia deloc războiul preventiv, solicita ca pur și simplu să fie luat în considerare și tot ce putea fi mai rău, întărindu-se la maximum dispozitivul de securitate, atâta vreme cât inteligența, creierul și mâinile omului mai erau încă utilizabile… Președintele părea foarte tulburat; luase telefonul cu mână tremurândă și își convocase colaboratorii; le ceruse cea mai mare discreție, după care îl rugase pe secretarul de stat al apărării să le repete ce-i spusese numai lui mai înainte. Horace McClurr și-a expus încă o dată opinia, foarte calm. L-au ascultat în tăcere, privindu-și colegul cu o consternare pe care nu încercau să și-o ascundă.

— În orice caz, a conchis Horace McClurr, mă văd obligat, domnule președinte, spre marele meu regret, să vă înaintez demisia, rugându-vă să binevoiți a o accepta imediat. Sub actuala mea aparență fizică, nu aș ști cum să mă mai consider reprezentativ pentru poporul american în dinamica și decizia sa. O broască țestoasă, domnule președinte – vai, vă rog, să privim lucrurile în față! –, nu poate rămâne în fruntea Departamentului Apărării al Statelor Unite într-un moment crucial al istoriei țării, în care totul trebuie pus la lucru pentru câștigarea cursei înarmărilor, dacă vrem să ne protejăm libertățile. Un ultim cuvânt, domnule președinte. În celebrul dumneavoastră discurs de la învestire, v-ați referit la noile frontiere americane care își așteaptă pionierii. Întrucât destinul pare a mă fi ales pentru a figura printre ei, țin să declar: chiar dacă trupurile noastre vor fi acoperite cu solzi, blană sau pene, forțele noastre aeriene, terestre și maritime vor apăra peste tot noile frontiere, cu o hotărâre de neclintit. Înainte de orice, important pentru Statele Unite este să pună piciorul în noul element înaintea ruşilor, spre a nu fi nevoite să-i urnească din loc ulterior…

Președintele și colaboratorii săi l-au ascultat în tăcere și, când s-a ridicat pentru a pleca, s-au adunat în jurul lui cu lacrimi în ochi, i-au strâns îndelung mâna, iar președintele i-a spus că era un mare slujitor al țării, un mare american și că trebuia să își menajeze puterile, să nu se surmeneze și să fie liniștit, rușii aveau și ei mari greutăți…

— Nu știu dacă știți, a intervenit Horace McClurr, dar bancuri de creveți roz, care se întind pe mai mulți kilometri, și-au făcut apariția în largul Floridei.

Președintele a părut tulburat. Nu, nu, nu știa, serviciile speciale nu-i spuseseră nimic, se va informa…

— Dar că ieri a fost pescuit în California – da, în apele teritoriale americane – un pește de o specie nemaivăzută până acum? Era indispensabil să fie interogat imediat de FBI…

Horace McCLurr a avut dintr-odată senzația că spusese destule și că îl tulburase pe președinte – care se făcuse foarte palid –, așa că s-a îndreptat spre ușă cu fruntea sus. Ținuse să se ridice vertical, pe labele din spate, și să efectueze o ieșire demnă, ba chiar nonșalantă, în ciuda greutății zdrobitoare pe

care o ducea în spinare – și, de data aceasta, nu mai era vorba doar despre greutatea responsabilităților. Președintele l-a însoțit până la trepte și a cerut să fie dus acasă cu propria sa mașină; Horace McClurr a găsit-o pe Edna acasă, numai plânsete, căci evident îi venea greu să se adapteze la acea situație. De atunci, urmase într-o instituție specială antrenamentul pe care-l făceau pionierii noii frontiere americane, iar acum stătea pe linia de plecare, printre tovarășii lui de aventură, ascultându-l pe președinte, care se pregătea să își încheie discursul cu o superbă figură de stil.

— Când strămoșii voștri au coborât de pe puntea corabiei *Mayflower* și au pus piciorul pe continentul american, nici cei mai îndrăzneți dintre ei nu și-ar fi putut imagina ce prodigioasă etapă a istoriei omenirii începea, ce eră a explorărilor, a cuceririlor și a construcției li se deschidea înainte… Ei bine, aventura care vă așteaptă e încă mai prodigioasă… Veți asigura supraviețuirea, perenitatea, victoria definitivă, pe fundul apelor, a valorilor morale și spirituale pe care străbunii noștri vi le-au încredințat. Înainte, eroi ai noii frontiere umane! GLORIE ILUȘTRILOR NOȘTRI PIONIERI!

O rumoare imensă a urcat dinspre mulțime și a răsunat imnul național, în timp ce președintele făcea un pas în față și tăia panglica întinsă peste Calea Triumfală. Un freamăt a trecut printre pionieri; o mișcare generală de labe, clești, antene, tentacule, cozi, înotătoare, și Horace McClurr, împins din toate părțile, și-a băgat mai întâi instinctiv capul sub carapace, apoi a întins gâtul și i-a dat ultimele instrucțiuni lui Billy.

— Rămâi pe-aproape. Când vom fi în apă, să nu te îndepărtezi prea tare. Și, mai ales, să nu te bagi în mâl. Rămâi numai unde e nisip. Amintește-ți ce-ai învățat la Acvariu, copile. Fii prudent, n-o să fie ușor la început.

— Înainte, pionieri ce duceți cu voi speranța și credința civilizației noastre! Sus inimile! Să n-aveți îndoieli! Amintiți-vă că știința vă călăuzește pașii și că geniul speciei noastre e supus unor crude încercări, dar va mai ieși o dată învingător, iar dușmanii omului îl vor găsi în străfundul oceanului, mereu la fel de legat de valorile lui nemuritoare și la fel de hotărât! Înainte, către noi cuceriri pașnice! GLORIE PIONIERILOR NOȘTRI!

Horace McClurr a primit o lovitură zdravănă în cap și s-a întors cu indignare spre vecinul lui.

— Imbecilule, nu poți să fii atent? a urlat cu o furie prin care toată îndelungata răbdare și descumpănire în fața a tot ce i se întâmpla se elibera dintr-odată. Pot să te-ntreb ce-aveai de gând să faci, cretinule, cu mizeria asta de crosă de golf, în starea în care ești și pe fundul apei?

Stanley Kubalik, care trăgea cu obstinație după el, în clești, o crosă de golf, i-a aruncat o privire disprețuitoare.

— Psihanalistul m-a sfătuit să iau cu mine în noul element un obiect familiar, pentru a nu mă simți prea de tot înstrăinat, cel puțin pentru început.

Te deranjează? Să spunem că am luat crosa de golf din motive sentimentale. În definitiv, preşedintele tocmai a spus că trebuie să rămânem credincioşi valorilor noastre tradiţionale, nu? Trebuie să te agăţi de ceva sigur. Şi nu e vina mea dacă împiedici pe toată lumea să înainteze, jaf de ţestoasă bătrână ce eşti!

— Domnilor, domnilor, să nu ne certăm! a strigat pastorul Bickford, care alerga într-o parte, şchiopătând: în două dintre labe ţinea câte un exemplar dintr-o Biblie, special imprimat pe plastic, pentru uzul pionierilor. Să rămânem uniţi, prieteni, să rămânem uniţi! Nu am păstrat cu toţii aceleaşi creiere? Oricare-ar fi formele ciudate ale membrelor noastre, nu ne-am păstrat aceleaşi mâini? Ne lipsesc oare corzile vocale? Ce dovadă mai evidentă ne trebuie pentru a ne convinge că Providenţa veghează mereu asupra noastră? Avem de îndeplinit o misiune sacră…

— Pastore, când ai de gând să nu-mi mai bagi în ochi tubul digestiv?! a bombănit Horace McClurr.

— Vai! Îţi cer iertare.

— De altfel, se pare că mâinile, mai exact degetele, deja dispar la tineri, a spus un soi de păianjen care alerga alături de Horace McClurr şi în care acesta cu greu şi-a recunoscut fostul consilier ştiinţific, Mike Kaprovitz.

— Zvonuri alarmante şi fără bază! a ţipat pastorul Bickford. Esenţial e să ne păstrăm neatinsă încrederea în om… Nu carcasa e ceea ce contează, indiferent care-ar fi aceasta, ci sufletul, sufletul sacru care o locuieşte…

— De altfel, nu se spune nicăieri că dispariţia mâinilor şi a inteligenţei ar însemna sfârşitul lumii libere, a afirmat un crab roz, care trăgea între cleşti un portret inoxidabil al lui Abraham Lincoln şi care îşi croia drum printre pionieri cătărându-se ba pe unii, ba pe alţii, cu o totală lipsă de consideraţie pentru aproapele lui. Am mai văzut noi şi alte chestii de-astea!

Horace McClurr se pregătea să-i arunce câteva de să-l usture, când, dintr-odată, a simţit sub burtă o răcoare delicioasă, care l-a calmat instantaneu: intrase în apă. O clipă, a înotat leneş. Firește, Billy dispăruse. Horace McClurr s-a uitat în jur cu o oarecare teamă: era o cantitate considerabilă de forme stranii şi destul de suspecte. Elemente înaintate ruseşti ar fi putut foarte bine să pună mâna pe cel mic pentru a-l îndoctrina. Pe de altă parte, era destul de puţin probabil să fi fost atât de îndrăzneţi încât să se aventureze atât de aproape de ţărmul american. A urcat la suprafaţă şi a prins distrat câteva muşte. În cap i se făcuse un gol binefăcător; s-a scufundat încet în mâl şi s-a lăsat în voia unei somnolenţe plăcute şi odihnitoare.

— Împiedicaţi-l totuşi să mănânce muşte, a spus doctorul, ieşind din camera bolnavului. Nu e foarte indicat. Şi nu-l lăsaţi în baie mai mult de zece minute. Dacă-i permiteţi, nici c-o să mai iasă vreodată de acolo. Dacă sună de la Casa Albă, explicaţi-le că pacientul e în plină criză şi nu e posibil să ne pronunţăm asupra formei finale la care o să se ajungă şi când…

— Un om atât de important! a oftat infirmiera. Și care avea asemenea responsabilități… Ce va trebui să-i spunem soției lui?

— Spuneți-i că organismul soțului este foarte încercat, dar că nutrim speranțe. Înainte de cincisprezece zile, situația nu are cum să revină la normal. Mutațiile acestea bruște sunt aproape întotdeauna dezastruoase din punct de vedere psihic. Apropo, roagă-l pe doctorul Stein să-mi rezerve o clipă azi. Am o nouă erupție la solzi pe partea stângă și presupun că e nevoie de ceva precauții. Mai anunță-l și că cincizeci și șase are o năpârlire foarte dificilă, cu disimetrie a înotătoarelor și, după părerea mea, o întărire prematură a carapacei: fără îndoială va trebui operat.

— Ce vremuri! a murmurat infirmiera.

— Mda, a admis doctorul. S-a zis cu omenirea lui tăticu’.

Cuprins

Păsările se duc să moară în Peru
Lăuta
Un umanist
Decadență
Falsul
Bucuriile naturii
Noblețe și grandoare
Cetățeanul porumbel
O pagină de istorie
Peretele (doar o poveste de Crăciun)
Totu-i bine pe Kilimanjaro
Vorbesc despre eroism
Locuitorii Pământului
Mi-e sete de inocență
Cea mai veche poveste din lume
Glorie iluștrilor noștri pionieri